

CONVORBIRI LITERARE

REVISTĂ LUNARĂ A UNIUNII SCRITORILOR DIN REPUBLICA SOCIALISTĂ ROMÂNIA

Redacția : Iași, Palatul Culturii, tel. 16242

ANUL II
SERIE NOUA

10

Octombrie
1971

CUPRINS

- 4 **Vasile Constantinescu** : Militantism și angajare
- 7 **Șt. Aug. Doinaș** : Primele cinci minute, Dosarul nopții
- 9 **Ovidiu Genaru** : Idee pentru o fântină Eminescu, Aducere aminte pentru lunca întornată a Mirceștilor, Sihastrul Daniil, Idee pentru o fântină în cîmpie, Cu fruntea pe cronici
- 12 **Natalia Dănăilă** : Oameni prin transfer (piesă în trei acte)
- 40 **Vasile Constantinescu** : Aceste ape, Și grîul
- 42 **Aura Mușat** : Sonete (XVII, XVIII, XIX, XX)
- 44 **Ion Puha** : Corăbii, Terține
- 44 **Liviu Pendeșunda** : Inimi de vînt, Foșnet de spice
- 45 **Nicolae Tudor** : Sonet
- 46 **TEZAUR**
Const. Pricop : Despre Mihail Sadoveanu
- 50 **EMISFERE**
H. W. Auden : Muzeul de arte frumoase, Domnule, nici un om nu-î dușman, Voltaire la Ferney. (Prezentare și traducere : Al. Pascu).
- 54 **ANIVERSARI**
George Pruteanu : Valery, poetul inteligenței

- 57 **CRONICA LITERARĂ**
Daniel Dimitriu : Zaharia Stancu : „Scrieri”, (1, 2), Aurel
Rău : „Turn cu ceas”
Al. Dobrescu : V. Ardeleanu : „A urî, a „iubi”
-
- 67 **Al. Călinescu :** Anton Holban eseist
-
- 75 **RESTITUIRI**
Ion Istrati : Un scriitor uitat : Titus Holnog
-
- 78 **CONVORBIRI CRITICE**
Daniel Dimitriu : Adrian Păunescu sau bucuria rostirii
Al. Dobrescu : Tinărul poet și patosul „căutărilor”
-
- 83 **COMENTARII**
Constantin Coroiu : Poezia lui Demostene Botez
Ion Apetroaie : O ediție — Paul Zarifopol
George Pruteanu : Love (Sport, Death) Story
-
- 89 **LITERATURA ȘI ȘCOALA**
Valeriu Neșțian : Colecția „Lyceum” și educația tinerei generații
-
- 91 **CĂRȚI**
Al. Covaci : Radu Ciobanu „Crepusul”
I. D. Antoneanu : Ion Trandafir „Sanctuar”
Traian N. Gheorghiu : Ion Holban „Realizarea personalității, hazard sau știință ?”
Vasile Adăscăliței : Emil Giurgea „Plaiuri vrâncene”
-
- 96 **CARNET PLASTIC**
Vlaicu Birna : Dragoș Morărescu și „Casele memorabile bucureștene”

Nr. colilor de tipar: 6

Tiparul executat sub comanda nr. 485
Întreprinderea poligrafică Iași
str. V. Alecsandri nr. 12
Republica Socialistă România

Lumea s-a dezvoltat în confruntarea dintre diferite concepții despre viață, ea se va dezvolta și în viitor în această confruntare. Dezvoltarea societății demonstrează, zi de zi, ceas de ceas, minut de minut — pentru că astăzi cuceririle științei sînt de o asemenea amploare încît nu este minut sau chiar secundă în care să nu apară pe plan universal o cucerire științifică — justetea concepției materialist-dialectice despre viață și despre societate. Aceasta nu înseamnă însă că dezvoltarea materialismului dialectic și istoric a fost încheiată și că de acum ne putem mulțumi să repetăm niște adevăruri generale — cum fac unii din filozofii noștri. Este necesar să acționăm pentru dezvoltarea și îmbogățirea concepției noastre despre lume cu noile cuceriri, pentru a o ridica la dimensiunile noi ale cunoașterii științei și nu de a ne închina în fața unor citate și a unor date învechite. Materialismul dialectic și istoric creează premisele pentru a înțelege mai bine procesul dezvoltării sociale, fenomenele noi, pentru a interpreta realitatea, pentru a acționa în vederea transformării societății și a omului.

Eu sînt de acord cu libertatea de creație a artistului. Dar și societatea este liberă să aleagă ceea ce-i place. Pe scenele noastre, în librăriile noastre nu trebuie să-și facă loc ceea ce societatea consideră că nu servește intereselor sale. Libertatea trebuie înțeleasă în complexitatea ei dialectică, ce înglobează atît interesele individului, cît și interesele colectivității sociale. Altfel se transformă în anarhie. Libertate înseamnă a înțelege necesitățile societății și a acționa în sensul intereselor societății, ale națiunii tale. Aceasta înseamnă să fii cu adevărat liber !

Noi vrem să creăm viitorul și nu putem crea viitorul cu oameni care ne trag înapoi — în trecutul întunecat — care vor să ne rupă de societate, cu oameni care nu-și înțeleg nici rostul lor pe lume. Noi putem crea viitorul numai cu oameni care înțeleg sensul dezvoltării sociale, care sînt hotărîți să meargă înainte, împreună cu partidul, spre făurirea comunismului în România.

DIN CUVÎNTAREA TOVARĂȘULUI
NICOLAE CEAUȘESCU LA PLE-
NARA LĂRGITĂ A COMITETULUI
MUNICIPAL DE PARTID
BUCUREȘTI

VASILE CONSTANTINESCU

MILITANTISM ȘI ANGAJARE

Literatura, ca ordine estetică în societate, din perspectiva noii societăți socialiste are menirea să însemne un autentic act de decizie socială. Relația dintre literatură și societate, dintre funcția estetică a literaturii și societatea însăși ca proiect social, proiect cu valoare de fel politic, este o relație în care literatura capătă, ca fundamentare pe care trebuie să i-o asigure politicul, dimensiuni de statut social, devenind astfel ca factor activ în societate, pe linia a ceea ce socialul este proiect al politicului, atitudine deschisă față de modul în care socialul este mișcare pe măsura coordonatelor pe care i le-a definit politicul, deci act de decizie. Din interiorul propriului specific, de esență esteticului, literatura se raportează cu necesitate la social în sensul umanismului, iar în măsura în care umanismul îi este criteriu de decizie socială, atunci ea însăși — ca ordine estetică în societate — este act de decizie socială. Această idee asupra căreia am stăruit și cu alte prilejuri — *Arta* — act de decizie socială și Dimensiunea estetică a socialului în literatură — pleacă de la premisa — fapt rețut cu claritate de Marx — legăturii dintre sensul artei și sensul istoriei, de la realitatea — în această relație artă-istorie esenței sociale a esteticului, a finalității sale de ordin social.

Faptul că literatura are menirea să devină, în societatea socialistă, act de decizie socială ține de însăși esența socială — în ordinea umanismului real al noii societăți, socialismul trebuind să devină, după expresia lui Marx, identic cu umanismul — a esteticului în această societate. Este vorba deci, în ce privește umanismul literaturii de condiția socială a umanismului. Dacă vocația literaturii adevărate a tuturor timpurilor a fost umanismul, înțelegerea concret-istorică a acestui lucru trebuie să aibă în vedere condiția socială a umanismului în devenirea istoriei ca realitate.

Care a fost, așadar, relația dintre istorie și umanism? Altfel spus, care a fost realitatea concretă a istoriei relația dintre umanism și social? Și, în baza acestor elemente, care a fost în cursul istoriei relația dintre societate și literatură, iar într-o atare perspectivă relația dintre literatură și umanism?

Vom constata mai întâi faptul că umanismul, privit în linia mișcării istoriei, dacă îl vizăm în plan concret social și nu ca dimensiune în planul culturii, ca deziderat exprimat de diverși gânditori, a constituit mereu un ideal cu o condiție socială nerezolvată în sfera realului. Relația istorică dintre umanism și social, până la deschiderea în lume a socialismului, a fost una a realității umane înstrăinate. Întreaga istorie de pînă la apariția socialismului este o realitate a socialului în care se află ruptă legătura dintre om și esența sa umană. Paradoxal dar adevărat, pe tot parcursul acestei perioade, omul umanizînd natura, se înstrăinează în societate. Natura umanizată ajunge, ca pervertire a sensului ei uman, social înstrăinat. Față de acest social înstrăinat — cu o natură ne-naturală — se naște în cursul istoriei, ca deziderat al identității — identitate concretă ca ființare a naturaleții concretului — sale cu sine a omului, umanismul culturii, în particular al artei, al literaturii.

Este umanismul ca ideal — concept al teoriei filozofice și imagine poetică a creației artistice — între al cărui orizont și realitățile de fapt ale socialului nu există, practic vorbind, o corespondență de sens. Umanismul literaturii, în acest caz, este ordine a idealului în raport cu un social neumanizat. Idealul apare ca sens invers al realului, reflex al nevoii de schimbare a sensului acestuia, al re-venirii sensului înstrăinat al realului într-un sens natural.

Socialismul, față de întreaga istorie anterioară, este societatea care, legic determinată ca realitate în fluxul devenirii istoriei, trebuie în aceeași linie de legitate, să refacă în mod necesar — în ordinea conștiinței de sine a raportului logic-istoric, ca ordine a istoricului în ordinea logicului — legătura dintre om și esența sa umană. Noua societate, schimbată din temelii, trebuie să devină o comunitate în care relațiile sociale să fie cu adevărat umane. Umanismul, prin urmare, are posibilitatea să devină acum real, practic, concret. În socialism, cînd marxism-leninismul este ființarea ca — în unitate — filozofie și orînduire de stat, ca teorie științifică despre om în sensul societății și ca practică social-istorică revoluționar-transformatoare a societății în sensul omului, cînd în relația dintre societate și persoană între rolul și statutul omului poate fi realizată o fundamentare a socialului de natura umanului, există toate condițiile de umanizare practică a socialului. Politicul devine, în aceste noi condiții, știință a conducerii vieții sociale, iar întrucît socialul, din această perspectivă a conducerii științifice, constituie țel politic și proiect social, și umanismul — ca sens uman al socialului, chintesență a semnificației umanului ca sens al socialului — devine țel politic și proiect social. Este implicată, astfel, în această stare de lucruri o ordine practică a umanismului: afirmarea și confirmarea, în dublul sens al relației societate-persoană, a omului ca ființă supremă pentru om, ca cea mai înaltă valoare în societate, deci ca valoare-scop. Sub aspectul relației dintre ideal și real, ca ideal umanismul se raportează acum la un real cu care se află în comuniune de sens. Socialul de la care pleacă fiind acum unul care se umanizează practic, umanismul ca ideal vine să sporească substanța unei umanizări reale. Iar în felul acesta literatura, ca de altfel arta în general, înseamnă umanism ca ordine ideală în societate față de ordinea practică a umanismului social. De data aceasta, între real și ideal există în privința umanismului un veșnic circuit deschis: idealul pleacă din real, între aceste stări de ordine de semnificație diferită existînd aceeași ordine ca sens, pentru a se configura dintr-un umanism structurat într-un pol — plus al umanizării, spre a ridica realul la noi dimensiuni, și spre a se re-dimensiona pe sine ca nouă posibilitate de la ultima treaptă de sinteză a realului, astfel încît se integrează de fiecare dată în real ca măsură și certitudine a sensului acestuia, ca însumare a realului și ca subsumare realului.

Între estetic și social, socialismul vine să stabilească pe linia umanismului o unitate de sens, un sens unitar ca trepte ale umanismului: literatura, ca și arta în totalitatea laturilor sale, are menirea să desăvîrșească umanizarea socialului umanizat. Și tocmai în acest sens literatura, ca lucrare de anvergură națională, operă națională în esența sa, devine, concret, act de decizie socială. Ea poate să însemne, la nivel național, desăvîrșire a umanizării: să releve tot ceea ce este semnificație umană a socialului umanizat și, în aceeași măsură, să arate ceea ce în social a rămas încă neumanizat. Ea poate, și trebuie să fie deopotrivă, atitudine ca act valorizant a umanismului socialului și act critic față de socialul insuficient umanizat sau încă neumanizat de loc. În acest sens, firesc, atitudinea sa nu poate fi decît una deschisă. Fapt care, în mod obiectiv, inerent, implică necesitatea ca literatura să fie, sub aspectul ordinii ideale a umanismului ca raportare la ordinea umanismului practicii sociale, angajată și militantă. Angajarea și militantismul au pentru literatură, astfel, valoare de implicat. Rolul literaturii în societate de a realiza, prin specificul său estetic, desăvîrșirea umanizării socialului neumanizat îi revine — din perspectiva a ceea ce umanismul, în noile condiții ale societății socialiste, constituie țel politic și proiect social — în sens de comandă socială. Iar pentru a fi răspuns autentic la ceea ce am numit comandă socială, literatura este act de decizie socială prin specificul său de ordine estetică în societate, prin dimensiunea estetică a socialului, prin ceea ce este valoare estetică.

Conceput de angajare, ca și cel de militantism în literatură, își definește semnificația în dialectica relației dintre estetic și social. În calitatea sa de act de decizie socială, literatura este realitate estetică angajată intrucît, ca mișcare a esteticului în sensul desăvîrșirii socialului umanizat, ea constituie act de decizie socială în raport cu ceea ce socialul este proiect social ca țel al politicului, caracterul său angajant fiind astfel un fapt ce subzistă în necesitatea atitudinii deschise față de modul în care socialul este mișcare pe măsură coordonatelor pe care i le-a definit politicul. Literatura, ca ordine estetică în societate, este angajată deoarece, fiind în ca desăvîrșire a umanizării socialului umanizat, ea optează, iar în ordinea opțiunii — opțiunea fiind unitate de drept și datorie — faptul de a fi act de decizie socială — în sensul în care umanismul îi este criteriu de decizie socială — îi este fundamentat la valoare de statut social. În acest sens, militantismul apare pentru literatură ca interior de ordine a ființării, interior social al ordinii estetice, fiind dat de atitudinea deschisă pe care o implică organic, care îi este imanentă, în calitatea sa de a fi act de decizie socială, de a releva, în plan estetic, în specificul său de a crea după legile frumosului, socialul în ipostaza exactă a umanizării, de a arăta în numele umanismului, concret, veridic, ca redare a realității cu luminile și umbrele ei, modul în care socialul este mișcare pe măsura coordonatelor pe care i le-a definit politicul.

Angajarea și militantismul vizează literatura — în esența sa de act de decizie socială — ca lucrare de anvergură națională, ca operă națională.

ȘTEFAN AUG. DOINAȘ

Primele cinci minute

Primele cinci minute, după ce mă trezesc, sînt teribile. Am impresia că pupila mea e o hîrtie de prins muște, de care s-au lipit toate lucrurile din jur :

Oglinda îmi comunică oroarea acelei pseudo-distanțe în care, cînd eram copil, nu îndrăzneam să mă aventurez după apusul soarelui, de teama unui *dublu* malefic, dornic să mă muște cu propria mea gură ; peretele, ca privit cu lupa, îmi dezvăluie o granulație alburie și bătrînă, de fecioară întirziată ; perdeaua de cînepă iscă un iz de baltă, divulgînd crepitația secretă a celulozei ;

Pe colțul mesei, creioanele supradimensionate par trupuri policrome de libelule borțoase ; în timp ce cotorul unei cărți cascade spre mine pîlîile literelor cu buclă, asemeni unor intrări într-un labirint fără ieșire... Un adevărat coșmar !

Pentru a le desprinde de globul meu ocular, trebuie să insinuiez, între agresivitatea lor adipoasă și văzul meu revirginizat, spațiul viclean al unui limbaj. Încep să le spun pe nume, iar ele se usucă și cad de pe mine, ca omizile.

Zic „ogîndă“, și un luciu vag și amenințător se distanțează : mă simt, încă o dată, secționat de copilărie, ca de un îrate siamez mort ; zic „masă“, și genele mi se purifică de urdori colorate ; zic „foarfeci“, și mă simt parcă eliberat din cleștele unui rac. Cu fiecare cuvînt rostit, cuceresc un nou teritoriu în jur, un fel de *No Man's Land* care-mi dă posibilitatea să respir.

După o jumătate de oră, timp în care așez în linie de bătaie o companie de substantive domestice, mă regăsesc atît de singur în mijlocul acestui rudimentar dicționar matutin, și atît de străin de propriul meu trup, că trebuie să mă pipăi pentru a mă convinge că exist.

Dosarul nopții

Dacă nu mă credeți, fiți atenți la căderea serii.

Treptat, lumina se retrage, dar nu înainte de a se fi spălat pe mâini ca Pilat din Pont : un roșu premonitor pulsează-n adîncul bălților veștede. Copacii se apropie unii de alții. În treburi de soiul acesta, e de ajuns ca o frunză să se întoarcă pe partea cealaltă sau ca o pasăre, adormită înainte de vreme, să cadă din cuib.

Murmurul apelor crește. De ce ? Există o mulțime de lucruri opace și, în primul rînd, întunericul — în stare să acopere complet itele tainice ale unei conspirații. Atunci de ce mai e nevoie de acest zgomot de fond ? Notați că ploaia șterge zilnic orice urmă.

Nu v-ați întrebat niciodată de ce, în timpul nopților de smoală, fulgerul este atît de scurt?... Sau de ce Luna, care — ca de obicei — apare sacerdotal, se face tot mai mică pe măsură ce se apropie, — și asta împotriva tuturor legilor perspectivei ?....

Apoi, ies stelele. De-asupra, imagine domestică a stabilității ordinii universale, cei șapte aștri ai Carului Mare. Oare numărul lor, *întotdeauna acela*, nu vă intrigă ? (Să nu-mi vorbiți de Alcor : el se află acolo anume pentru a crea această diversiune...).

Miezul nopții. Acum copacii sînt din nou la distanța reglementară, diforme spații de umbră înoată nevinovate printre ei, — dar rețineți că — teoretic vorbind — în orice trunchi se ascunde o scorbură.

Nimic nu pare iminent. Și nici nu este : totul se află încă în faza de pregătire. Apele, vîntul, pădurile, itinerariul tradițional al păsărilor migratoare, respirația gifiită a pustelor în care hergheliile se înmulțesc și se împuținează fără a da nimic de bănuît, ca și ivirea — aproape previzibilă — a unor fisuri în masivele munților de granit, — toate acestea, oho ! trebuie să treacă uneori sute și sute de ani ca să-și dea arama pe față...

În orice caz, seara următoare cade mult mai aproape de noi. Dar aceasta n-are într-adevăr nici o importanță.

Știți de ce este atît de încărcat dosarul nopții ? Acest complot al aparențelor vrea să ascundă adevărul superfluu că sfîrșitul lumii va avea loc ziua-n amiaza mare.

OVIDIU GENARU

Idee pentru o fântină Eminescu

Stringeți toate osemintele poetilor români
și clădiți din ele un tei troienit de floare
lucrarea să întreacă în desăvârșire Totul
prin preajmă sune un corn de vânătoare

• Fratele nostru într-o melancolie fratele
nostru Mihai ardă pe dealuri
cerul să facă deasupra valuri ca marea
din fântina lui de polenuri să bem idealuri

Seara din tei să coboare fără durere
un Luceafăr desculț pe cîmpii de mătasă
și-alergînd cu pletele-n vînt să ne pară
un astru care se-ntoarce copil înspre casă

Aducere aminte pentru lunca întomnată a Mirceștilor

Ah lumina ca un ciine lung prelung de vânătoare
lin adoarme printre frunze de copaciu plîngător
bardul cel ferice-și moaie a lui pană-n ultim soare
scade ceaiu-n porțelanuri pe cînd ierburile mor

Ah la struguri salve zicem și la brume zicem salve
limba mea se înnoptează ca o lampă-n brutării
țapii roșii sar prin luncă potcoviți de șapte calfe
într-un han de lapte proaspăt spun bătrîni copilării

Și la roua din duminici la conacuri și la ciuturi
se oprește-un car pe patru flori ca roata scuturată
nu mai poposesc pe mină ce numeam iubito fluturi
singerează între coarne căpriorul Niciodată

Sihastrul Daniil

Unde șirul strămoșilor scobise muntele
lumina bătrînul Daniil Sihastru
ca un prund la izvorul eresului
se hrănea cu ciupearcă de astru

Așa spune basmul era osul florilor
și între domn și țară doar unire
la cumpăna neamului cuvîntul i-a fost
loc de ocrotire și de monastire

Și o din ochiu-i rece picura
lacră de țară ! slobozit departe
arcu-ntins de Ștefan Voievod
l-a topit în literă de carte

Idee pentru o fîntînă în cîmpie

Să aibă un nume de femeie ca Maria
deasupra-n cer să-i cearnă pleoape
de mierle dulci și de poeți pletoși
și să ne fie cînd departe cînd aproape

Să fie statornică și împlîntată
să fie lucrată dintr-o încercare
fiindecă din mai multe încercări
poți ajunge la păcură ori la sare

Să fie credincioasă în curgerea vremii
să scînteieze de departe în priviri
să fie dreaptă ca o sabie domnească
și gînditoare ca perechile de miri

Și să fie pavată cu țestele albastre
din piramida lui Alexandru Lăpușneanul
care s-au schimbat în bolovani
și să-i curgă la izvoare neamul

Cu fruntea pe cronici

Vara pe coline scinteiază mestecenii
pierdutele ascunsele vești
călăuzule inima ta
e un cenușar de povești

Trecu semănătorul prin cer
și-mprăstie pretutindeni făclii
o liniștit cu fruntea pe cronici
în această țară nu se poate dormi !

NATALIA DĂNĂILĂ

OAMENI PRIN TRANSFER

PIESĂ ÎN TREI ACTE

PERSONAJELE :

TOMA CERNEA — 30 de ani

LETIȚIA SILVESCU — 40 de ani

VIOLETA DRĂGAN — peste 35 de ani

IULIA MĂNOIU — 27—30 ani

BĂIATUL CU CHITARA — 15—16 ani

G. C. (Critic literar) — 50 de ani

CHIRIL SILVESCU — 40 de ani

ACTUL I

(Tabloul 1)

O dimineată plină de soare și activitatea la redacția DIMINEAȚA LITERARĂ poate să înceapă... La secția de proză, două birouri, mă refer la încăperi, sint situate față în față, despărțite de un hol alungit. Un birou este al redactorilor, celălalt al șefului de secție. Din hol alte uși ale altor secții... La deschiderea cortinei este luminat biroul din dreapta unde Violeta Drăgan, prima sosită la lucru face ordine pe o masă pe care au fost părăsite, hîrtii, dosare, mașina de scris. Violeta Drăgan are peste 35 ani, poartă ochelari și în genere surprinde prin ținuta ei cam demodată. Tocmai cînd Violeta intervine în dezordinea de pe masă își face apariția din hol Toma, un tînăr de 27—30 de ani. Ține o servietă sub braț, merge repede, mai în vîrfurile picioarelor, se oprește în dreptul biroului din stînga, cel al șefului de secție, bate discret la ușă, o deschide. Înăuntru nu e nimeni. Biroul este

ruminat, sumar mobilat. Toma închide ușa și intră apoi în încăperea destinată redactorilor, unde o găsește pe Violeta.

TOMA : Bună dimineața, hîrnicie !

VIOLETA (Surprinsă) : Bună !

TOMA : Te-am prins asupra faptului, vrei să faci să dispară toate astea...

VIOLETA : Păi nu vezi ce dezordine, ce...

TOMA : Nu văd, nu aud ! Azi am mult de lucru...

VIOLETA : Știu, știu, în fiecare dimineată aud vorbele astea...

TOMA : Astăzi mă țin de cuvînt... crezi că m-aș fi sculat cu noaptea în cap, fără un țel, fără un scop bine definit ?

VIOLETA : Ai fi putut să-ți termini treburile de ieri, să fi stat aseară mai tîrziu...

TOMA : Prea aș fi intrat în conflict cu timpul meu liber...

VIOLETA : Lasă glumele și strînge toate hîrțiile...

TOMA : Nu le string nici mort, zău nu le string, să le vadă Șeful, unde sînt hîrtii multe sînt și... coșuri de hîrtii... (Își face de lucru).

VIOLETA : Toma, spune drept, ești curios ?

TOMA : Hm... și da și nu...

VIOLETA : Află că peste cel mult un ceas își va face apariția... L-ai văzut vreodată ?

TOMA : In vis doar...

VIOLETA : Vorbește și serios... !

TOMA : Adineauri, cînd am sosit la redacție, am bătut mai întîi la ușa D-sale, m-a poftit pe un scaun, în treacăt fie spus, mobilierul mi s-a părut cam sărăcăcios, scaunele nu sînt măcar nici tapisate, atenție deci trebuie schimbate cu fotolii, așa, și după cum îți spuneam, m-a poftit și mi-a atras atenția că nu prea a auzit de mine... Speră să fiu un băiat la locul meu, calm, supus, demn și cu inițiativă...

VIOLETA : Toma, iar începi... (Se plimbă agitată). Ard de nerăbdare să văd cum se va acomoda cu oamenii noștri... Oare ce ne va spune azi... ! ?

TOMA : Noutăți domnișoară, noutăți, nu degeaba o fi mers șase ore cu trenul...

VIOLETA : N-am să înțeleg niciodată ce l-o fi făcut să lase Bucureștiul pe...

TOMA : Perspectivele, domnișoară Violeta, perspectivele... Omul este foarte bine orientat...

VIOLETA : Oricum, e prea de tot...

TOMA : Nu s-ar putea spune că n-ai frămîntări lăuntrice... Mă tem c-ai să ții azi și-un discurs... numai vezi, să nu-l faci să plîngă, și-ar pierde din autoritate...

VIOLETA : Asta-i bună... ! Șefii au totdeauna rezerve de autoritate... (Cu gîndurile ei) : Ce-or fi întîrziind atîta ceilalți ?

TOMA : Hm... Frumoasa noastră Magda Luiza Dobrin e ca deobicei, la drum lung... trimis special la un festival internațional de marionete... am avut fericirea să privesc în urma Expresului cu care a plecat aseară la ora 23,56...

VIOLETA : Și Călin Mitran ?

TOMA : In concediu de studii...

VIOLETA : Bine, dar...

TOMA : Ce, nu știi... ! ? E vorba doar de o diplomă în plus... Sînt unii care nu pot trece peste perioada acumulărilor...

VIOLETA : Habar n-am avut de povestea asta... Probabil își dă doctoratul, nu ? !

TOMA : Absolut... !

VIOLETA : Ești invidios ?

TOMA : Dacă mi-aș da puțină oste-neală...

VIOLETA : De-ar veni măcar bătrînul nostru G. C. ...Cînd îl văd în secție mă simt mai în siguranță...

TOMA : Dar lingă mine, lingă mine domnișoară Violeta, cum te simți... ?

VIOLETA : (In timp ce-și scoate din poșetă cîteva mere și un pachetel, evident, cu hrana rece, pe care le pune într-un sertar) Cu totul și cu totul nefericită...

TOMA : Mă mir. Am înainte tot viitorul... o mașină de scris nou nouă, repartizată secției noastre de către serviciul administrativ, o cotă mai mare de hîrtie-tipar pentru trimes-trul III și apoi va veni și pensia, pensia, domnișoară Violeta... !

VIOLETA (Răsfoind într-o colecție aflată pe masa ei) Bați cîmpii, Toma, bați cîmpii și timpul trece... (Pe același coridor se apropie bătrînul G. C. cu o carte și cîteva ziare sub braț. Ca și Toma, ajuns în fața ușii așteptatului șef, se oprește. Bătăile în ușa sînt și mai discrete dar și mai insistente. Faptul că biroul este gol îl întristează... In cele din urmă trece repede visavi, la ai săi. G. C. este trecut de 50 de ani, are veșnic o figură obosită, plictisită).

G. C. : Bună dimineața, popor !

TOMA : Vă salutăm cu respect...

VIOLETA (Ridicînd ochii din lectura colecției de ziare). In sfîrșit... greu vă mai urniți... !

TOMA : Stop cu cicăleala. (pauză, apoi gînduri aruncate aiurea)

G. C. : N-o să mă creadă nimeni dar eu am de-a dreptul emoții...

VIOLETA : Fir-ar să fie, iar mi-am agățat ciorapii...

G. C. : La naiba, m-am sculat cu o criză de ulcer... O fi deschis oare la chioșcul din colț... mi-ar trebui un iaurt și un covrig fără sare...

TOMA : Trag o fugă să văd... mai iau și puțin aer...

G. C. : Nu, nu, nu acum... lasă mai târziu...

TOMA : Sacrificii inutile dragă G. C.... De-acum, totuna e... (Către Violeta care e din nou aplecată asupra colecției de pe masă) Ce ne mai alintă confrății... Prăfuiți, plictisiți, funcționari anchilozati... țințese tare, ce mai... !

G. C. : Părerii, dragii mei, părerii, e lumea plină de părerii...

VIOLETA (Cu candoare) : Eu nu înțeleg totuși ce se întâmplă... S-au entuziasmat cu toții pentru cine știe ce mare problemă, ne-am entuziasmat și noi ! I-au publicat cu toții pe Iordăchescu, Basarabescu, Ionescu, i-am publicat și noi frate, și i-om mai publica dacă va fi nevoie... Imbrățișăm și noi ca și alții... o diversitate de stiluri... ne place și nouă... nu înțeleg atunci, nu înțeleg... !

TOMA : Cred că ne lipsește umorul... în rest avem mai de toate...

G. C. : S-ar putea să ai dreptate... De multe ori mă gîndesc dacă nu simțem, prin ceea ce publicăm, prea dulce, prea nu știu cum... (Se îndreaptă către ușă, o deschide, se uită în lungul coridorului apoi revine) La vîrsta noastră totul ar trebui să fie numai rafinament, numai virtuozitate cerebrală... (Se aude pe sală un zgomot, G.C. deschide brusc ușa. Din nou s-a înșelat, nu vine nimeni) Și nu se poate spune că tradiția nu ne ajută foarte serios în această privință...

TOMA (Izbucnește) : Dar la vîrsta noastră vă mai gîndiți ? Așa, măcar cînd și cînd... ? ! Dragă G.C. uiți un lucru esențial... Pe această planetă, deocamdată, există un infinit număr de fete frumoase pe care, oricît s-ar părea de ciudat, noi le iubim pur și simplu, iar pentru ele vom scrie, doamne, ce vom mai scrie, nesfîrșite poeme sentimentale... poeme mai nu știu cum...

G. C. : Să fim serioși, Toma. Pe seama unor astfel de „muze“ se fac as-

tăzi tot soiul de glume... sînt cam ciufulite, cam aiurite, cam... dar să nu mai intrăm în amănunte...

TOMA : Mă rog, și cînd ai cunoscut dumneata fetele astea ? În călătoriile zilnice după iaurt și covrigi fără sare ? Sau ori de de cîte ori treci pî la librăria din colț să vezi dacă după 30 de ani a mai apărut o ediție a celui volum intitulat (nu-și aduce aminte) uite că-mi scapă... a da, STUDII CRITICE de... ajută-mă... !

VIOLETA (Cu aceeași candoare ridicînd ochii de pe ziar) : Pompilian Papadopol, e un nume foarte cunoscut...

G.C. : Nu ascund nimănui că sînt destul de bătrîn și destul de obosit ca să nu mă mai intereseze multe, foarte multe...

VIOLETA : G.C., nu te înțeleg, ce legătură au toate astea cu pledoaria lui Toma despre fetele acelea atît de cumînți... ?

TOMA : Legătură ? !, O, te pomeniști că după mii de ani lumină va veni ideea că între voi și restul lumii n-ar strica să existe vreo legătură... îmi place, zău îmi place, progresești, progresești...

G. C. : Mofturi, Toma, toate astea sînt mofturi... Cine vă împiedică să vă publicați poemele voastre sentimentale după nopți din acelea cu zgomot, cu mult zgomot...

TOMA : Mă uluești bătrîne, ești documentat domnule, citești ziarele în fiecare zi... !

G.C. : Le citești, doar le scrieți voi,ăștia mai tineri...

TOMA (În glumă) : Ei nu, noi recunoaștem, mai colaborați și voi. Se simte asta, nu-i așa Violeta... ?

VIOLETA : Ei hai spune Toma, cum rămîne cu fetele acelea... ?

TOMA : Dragii mei, apoi să vă spun... toate vor în primul rînd să se mărite... etapa „domnișoară bătrînă“ ce mai, complet depășită...

VIOLETA (Se pare că Violeta nu se simte în largul ei, dă semne de neliniște se îndreaptă spre ușă) : Cît ești de naiv Toma. De altfel, tu cu asta ne cucerești și ne amuzi totodată. (Deschide ușa, trece, repede vizavi, biroul șefului este la fel de gol, Violeta se întoarce mîhnită).

TOMA (Rămînînd doar o clipă cu G.C.) : Vă amuz deci exist... iată sensul meu în actuala schemă re-

dacțională... dacă n-aș vorbi cu voi astfel nici nu ne-am putea înțelege... în general, nu vedeți, nu prea avem ce ne spune... e mare plictiseală în secția asta.

VIOLETA (Așezându-se din nou la locul ei în fața colecției) Se vor schimba multe, trebuie să se schimbe... și odată cu venirea lui.

TOMA: Eu, în privința asta s-ar putea să am mici discuții cu șeful...

VIOLETA: Te cred...

TOMA: Știi și de ce?

G.C.: În primul rînd pentru că trăncănești prea mult apoi pentru că ai uneori pretenții la literatura care va să vie...

TOMA: Ești un bărbat sensibil la nou dar n-ai ghicit de data aceasta...

G.C.: Altă subtilitate nu văd...

TOMA: Am să te ajut... Maestru Silvescu, pe care, atît de bine îl cunoaștem din paginile revistelor noastre diverse, va avea adesea fruntea încrețită de griji...

VIOLETA (Citind, nu urmărise discuția): N-aș fi crezut... unde sînt totuși ideile...

TOMA (Amuzat de replica întîmplătoare a Violetei): De cine s-ar putea interesa, cît de cît, în această secție... mai mult sau mai puțin aerisită... citind subsolurile din GA-ZETA... decît de o fermecătoare și totdeauna domnișoară dactilografă... Pe cînd eu...

G.C. (Arată cu o mișcare elegantă spre ușă): Se pot găsi soluții.

TOMA: Aici nu pricepi...! Nu se va putea dispensa de mine... Bat uimitor de repede la mașină, folosind ambele mîini, și, oricît m-aș strădui, nu pot face greșeli de ortografie... Sînt un cadru de înaltă calificare, asta-i... (Pe același hol de la intrare își face apariția un tînar ce ține sub braț o gitară. N-are mai mult de 15—16 ani. Puțin ciufulit, puțin speriat se oprește în dreptul fiecărei uși silabisind în timp ce în biroul redactorilor discuțiile continuă).

BAIATUL (În fața fiecărei uși, silabisind)... Serviciul administrativ... Șef secție... Casierie...

VIOLETA: Voi îl cunoașteți bine pe Chiril Silvescu...?

TOMA: Nu atît de bine cît ne cunoaște el pe noi...

BAIATUL (Același joc pe culuar): Serviciul personal...

G.C.: Acest bucureștean e un bărbat admirabil...!

BAIATUL: Contabil șef... cred că am greșit... te pomenești că am intrat în altă parte (întorcîndu-se). Totuși, pe aici trebuie să fie...

VIOLETA: După cîte știu, a mai lucrat cîndva aici în oraș...

TOMA: Pe parcurs și-a luat zborul... Problemele care îl frămîntau zi și noapte nu puteau fi comunicate omenirii... din provincie...

G. C.: Vorbești prostii, Toma, ți-am mai spus, e un bărbat admirabil...!

TOMA: Are succes la femei...?

VIOLETA: Am auzit că soția lui a locuit și locuiește tot timpul aici în oraș...

TOMA: Foarte frumos... oameni fără prejudecăți...

VIOLETA: Mi se pare că și ea scrie versuri și e o femeie draguță...

TOMA: Nu știu, nu-i rețin pseudonimul...

G.C.: Da, da, i a apărut și un volum...

TOMA: Și, și, cum de nu ne-ai vorbit despre asta pînă acum dragă G.C....?

G.C.: Mi-a scăpat pur și simplu... dar ce să mai vorbim, sînt niște oameni admirabili... Pe Chiril, l-am întîlnit acum cîțiva ani, îmi amintesc, în Cehoslovacia la un seminar de literatură comparată... am locuit la același hotel... oriunde merge lasă o foarte frumoasă impresie. Anul acesta ne-am întîlnit la Berlin, la un spectacol, de teatru, pur și simplu...

TOMA: Dar aici în țară, nu v-ați întîlnit niciodată, eu știu, barem pe planul ideilor... În rest se vede, sînteți niște oameni foarte umblați... (Fiecare își găsește o falsă ocupație).

VIOLETA (Cu aceeași candoare, revine cu întrebările ei) Nu înțeleg de ce am fi numai noi vinovați...!

G.C.: Totdeauna trebuie găsit un țap ispășitor, fără el nu se poate (Reapare băiatul cu ghitara care de data aceasta înaintează pînă la ușa redactorilor)

BAIATUL: „Dimineața literară”... Proză...

VIOLETA: Poate n-avem suficiente forțe...

G.C.: Dar ăsta este adevărul... ne mai trebuie oameni... (Băiatul încearcă

să sune la o sonerie care probabil e stricată. Bate discret la uşă)

VIOLETA: Da, intră... poftim... (Este complet buimăcită)

TOMA: Sintem salvați fraților, sintem salvați, cine o fi după uşă, îl prindem și nu-i mai dăm drumul...!

G.C.: Silvescu, a venit Silvescu! (E și el zăpăcit, își încheie nasturii la haină, își aranjează toată ținuta, în timp ce în uşă apare băiatul cu ghitară).

BĂIATUL: Bună ziua! Desigur, vă deranjez... (Văzându-i pe G. C. și pe Violeta uimiți, pe Toma într-o explozie de râs, este foarte încurcat). Pot să las ghitară aici lângă uşă... (Pune ghitară în colțul ușii)... Eu am venit să vă arăt, mai bine zis să vă întreb dacă aici la dumneavoastră...

G.C.: Nu, n-are loc nici un festival de muzică ușoară...

VIOLETA (Căpătînd curaj): Pe cîc cauți tinere?

BĂIATUL: Pe dumneavoastră...

VIOLETA: Pe mine personal?

BĂIATUL: Dacă vreți...

G.C.: Poate ai greșit...

BĂIATUL: N-am greșit, nu cred...

VIOLETA: Poate e o confuzie... (Toma ride, ride continuu)

BĂIATUL (Tot mai încurcat): O confuzie?... Pe uşă scrie DIMINEAȚA LITERARĂ... PROZĂ și dedesupt... SUNAȚI... Eu mai întîi am sunat, am ascultat și mi-am dat seama că nu s-a făcut nicăieri vreun contact...

M-am zis, probabil e arsă siguranța, sau mă rog, e arsă bobina... am bătut la uşă și vedeți... am intrat...

G.C.: Și ce dorești dumneata?

TOMA: Ei nu, s-o luăm mai cu ușurelul... să ne spună mai întîi ce are de spus după care, sigur, o să-l asasinăm !...

VIOLETA: Pentru Dumnezeu Toma, trebuie să apară Silvescu dintr-o clipă în alta...

TOMA: Și ce vină are băiatul... o să vină... foarte bine, să vină odată că mi-am pierdut pină și eu răbdarea... (Către băiat) Hai, prietene, spune tot ce ai pe suflet... te afli într-o redacție, fruntea sus... colegii mei sînt niște oameni cumsecade...

VIOLETA: Toma!

G.C. (Lui Toma): Termină odată cu glumele tale de prost gust!

BĂIATUL: Vă rog să mă iertați... probabil sînt inoportun... fir-ar să fie, totdeauna am parte numai de incurcături. (Se hotărăște totuși) Am adus de fapt astea... (De sub haină scoate foi împăturite, le întinde lui Toma) Eu am scris mai demult, și acum mai scriu, scriu așa, cînd simt că nu se mai poate altfel... Și băieții mi-au spus, și fetele mi-au spus, să vin cu ele aici, cu foile mele... poate le citiți și dumneavoastră... Dar n-o să-mi înțelegeți scrisul... Mai bine vă citesc eu... Dacă e prea mult într-o singură zi eu pot să viu și altădată... să vă citesc cîte puțin... Băieților le-am citit toată asta de mai multe ori... Sigur, n-or să fie bune de publicat... De-aș avea o putere le-aș citi oamenilor cîte puțin din foile mele, în liecare zi le-aș citi...

G.C.: Lasă băiete, ne citești altădată!

VIOLETA: Sau mai bine adresează-te unui cenaclu...

BĂIATUL: Și ce-o să le spun băieților?... Cenaclu avem și la școală! Parcă-i mare lucru de făcut un cenaclu...?

TOMA: Hai prietene, nu te mai alinta atîta, așează-te aici lângă mine și citește...

BĂIATUL: Dumneavoastră glumiți domnule!

TOMA: Hai, citește odată!

BĂIATUL: Un moment... știți, ghitară... (În fața ochilor plini de uimire ai celor din birou băiatul își ia ghitară). Pe domnul Colea, vecinul nostru, l-am întîlnit acum cîteva zile pe scări... Domnul Colea e contabil la poștă... l-am strîgat... Știți, domnul Colea, fereastra dumneavoastră de la bucătărie dă chiar în grădina în care a înflorit un salcîm... Nu l-a tăiat nimeni și el a înflorit pur și simplu... Domnul Colea m-a înțeles ce treabă am avut în bucătăria lui... Eu nu i-am răspuns... Am fugit afară pe scări și nu știu de ce eram gata să plîng... Venise vremea cînd trebuia să plec undeva și să iau cu mine toată lumina de care nu mă mai puteam ascunde... Alergam și rideam și plîngeam... N-am ajuns încă la capătul drumului... Ea m-a oprit și m-a rugat s-o înțeleg și s-o iau cu mine... Mai întîi am iertat-o... Mi-a promis c-o să fie cu mine și-apoi ne-am împărțit fră-

tește florile de salcim care fuseseră odată numai ale mele și toată lumina care fusese odată numai a mea și-am plecat mai departe la drum... (Pe ultimele acorduri de ghitară băiatul se scuza îndreptându-se spre ușă) **Vă mulțumesc, o să mai trec pe aici...** (În timp ce băiatul deschide ușa apare pe același culuar Chiril Silvescu figură impunătoare strălucitoare. Este și el atent la ceea ce scrie pe fiecare ușă. Băiatul iese din birou. În ultima clipă cei doi se întîlnesc față în față. Amîndoi stingheriți, nedumeriți. Silvescu sună la aceeași sonerie defectă. Băiatul cu ghitară se pierde în adîncimea culuarului).

TOMA : (Din același birou). De-ar fi venit șeful cred că s-ar fi simțit bine în mijlocul nostru... Oricum, am fi putut fi mai mulți și mai... buni, doar citeva minute... Vedeți dragii mei, imi pare rău pentru el... Băiatul acela, cine știe, mai vine, nu mai vine... (Silvescu bate la ușă. Cei trei nu mai au timp să reacționeze în vreun fel).

TABLOUL 2

La aceeași redacție, peste cîteva zile. Chiril Silvescu stă la biroul din stînga, încăperea ce nu mai este sumnar mobilată ci dimpotrivă... fotolii confortabile, eleganță, toate puțin stridente. În biroul din dreapta aceeași: Toma, Violeta și G. C. Acțiunea se desfășoară simultan în cele două încăperi. Silvescu fumează răsfoind o revistă. Violeta vorbește la telefon în timp ce Toma cocoțat pe o masă sau pe o scară aranjează niște tablouri. G. C. privește în gol bătînd tacticos cu creionul în masă).

VIOLETA : Alo ? Centrala ? Vă rog tare frumos cu catedra de psihologie.. da, da cu profesoarul Drăgănoiu... Violeta Drăgan de la DIMINEAȚA LITERARĂ — bună ziua tovarășe prof. da, în legătură cu articolul acela... exact... știți, tovarășe profesor, e vorba de a anchetă socială... da, da, obținea pentru profesiune... desigur, foarte interesantă tema...

aveți dreptate, problemele sînt foarte complexe... nu, nu, e foarte bine așa dar ne mai trebuie unele completări cu fapte de viață ca să spun așa... adică niște elemente... exact... (Toma o întreabă prin semne pe Violeta dacă a pus bine tabloul pe care îl ține fixat cu o mină pe perețe. Violeta îi răspunde tot prin semne, dirijîndu-l).

TOMA : Cred că-i bun așa... dacă nu i-o place să-l pună el cum o vrea... eu nu prea am fantezie...

VIOLETA : Maximum trei pagini tovarășe profesor, maximum... totul trebuie mai strîns... mai legat, mai condensat, dumneavoastră știți foarte bine...

TOMA : Dă-mi o idee G. C., Violeta e ocupată, ce să fac cu NATURA asta moartă ? (G. C. îi face semn să tacă).

VIOLETA : Vă mulțumesc, la revedere, tovarășe profesor, la revedere... (Închide telefonul. Imediat, din biroul lui, Silvescu, printr-o sonerie de legătură face un apel în secție).

TOMA : Spuneți-i că sînt foarte ocupat, mi-a dat destule pe cap cu minunile astea de tablouri... G.C., mai bine du-te dumneata și vezi ce vrea șeful, și-asa, azi nu prea ești pus pe zimbete...

VIOLETA : Eu am o mulțime de treburi, du-te, du-te, G.C.!

G. C. : Bine, am să mă duc eu, chiar vroiam să mai stau de vorbă cu el...

TOMA : Păi vezi, cunoștințe vechi, subiecte de conversație, n-am teamă, o să găsești și... nu uita, fii optimist bătrîne, totul va merge de-acum ca pe roate...

VIOLETA : (În timp ce G.C. iese) Întreabă-l dacă nu bea o cafea, Toma a reparat ieri filtrul...

G.C. : Bine, bine, o să-l întreb, pentru mine să nu faceți cafea, la ulcer este contraindicat... (Iese).

TOMA : (Așezînd mai departe tablourile). Natură statică în griuri. Unde s-o mai pun și pe asta, Violeta ?

VIOLETA : (Privind tabloul) O, e formidabil !

TOMA : Hai, spune odată !...

VIOLETA : Stai, să-l mai privesc, să mă gîndesc...

TOMA : La achiziții, autorul ar fi luat cică vreo... mi se pare cam mult...

VIOLETA: Dar ce te pricepi tu... uite, uite, așează-l acolo în dreapta, bate lumina mai altfel... mai...

G.C.: (Intrind la Silvescu) Bună ziua tovarășe Silvescu, ne-ai chemat?

SILVESCU: Da, da, poftiți, luați loc... sigur, v-am chemat pentru că am de gând să discutăm o serie întreagă de lucruri... ca atunci când totul trebuie luat de la început... Uite, citeam bunăoară...

G.C.: Nu doamnele Silvescu, nu trebuie să luăm în seamă tot ceea ce se spune despre noi, cei de aici... în primul rând mi se pare atât de exagerat...

TOMA: Violeta, eu spun că asta-i curată pierdere de timp...

VIOLETA: Ba mie chiar îmi place... Se crează în jurul nostru, nu vezi o atmosferă mai intimă, (visătoare) mai caldă, zău, mă simt mult mai bine privind tablourile de cît să privesc în tavan sau aiurea...

SILVESCU: Totuși, să discutăm deschis, fără un cadru cu totul și cu totul oficial... Dar ce-i cu dumneata, mi se pare că ești cam posomorît sau poate prea preocupat...

TOMA: Bătînd cuielele astea în pereți, am altă optică draga mea...

G.C.: (Bătînd cu creionul în masă). A, mă tot gîndesc la o recenzie care trebuie să intre în numărul acesta al revistei și încă n-a ajuns la mine... Ce le-o fi trebuind atîta pentru o cărțuție, nu pricep...

VIOLETA: Vrei să te ajut, hai că te fixez eu pe celelalte...

SILVESCU: Știu eu, să ne gîndim la o orientare nouă, la o altă manieră de lucru și totul prin prisma unei noi viziuni...

TOMA: Dar pînă acum ce-ai făcut...

VIOLETA: Vezi bine, am contemplat...

G.C.: Unii fac totul din pură răutate... sau din ușurință...

SILVESCU: Te referi la recenzia duminiciale întîrziată!...

G. C.: Nu, la cei care ne defăimează...

TOMA: Atunci să facem schimb, vino și bate tu cuie în pereți...

VIOLETA: A, nu, nu, nu e pentru mine o treabă ca asta...

SILVESCU: Bine, bine, vă înțeleg, dar ceva a fost probabil în neorînduială de vreme ce, pînă la venirea mea, atacurile nu mai conțineau...

TOMA: Violeta, m-ar interesa grozav să știu ce treabă anume ar fi pe măsura posibilităților tale... asta ți-o spun așa, că sînt acum la oarecare înălțime, nu vezi?

VIOLETA: Ești insinuant...?

SILVESCU: Trăim o epocă efervescentă, grandioasă... Practic cu ce contribuim la...

TOMA: Te-am mai auzit vorbind astfel... nu te supăra că te-am întrebat... așa, ne-au mai rămas... (Citește titlurile tablourilor pe care le mai are de așezat) ... Zefir și iarbă... compoziție... peisaj lunar cu pasăre mov...

VIOLETA: Ți-a mai rămas un perete liber...

TOMA: Indată, îndată, ajung și acolo... (Fixînd încă un tablou) Uită-te acum... e bine așa!

G.C.: Vedeți dumneavoastră, tovarășe Silvescu, sînt unii care nu vor să vadă decît găurile din cașcaval...

SILVESCU: Dar eu nu spun că dumneavoastră n-ați muncit, că în general nu sintetizi niște oameni harnici, vă lipsește parcă un anume fel de entuziasm fără de care...

G. C.: Totuși, un ochi critic, mai lucid, e totdeauna mai sănătos.

SILVESCU: Poate n-ați dat suficientă atenție lucrărilor originale, problemele majore... Tînăra generație trebuie ascultată, îndrumată...

TOMA: (De pe scară) **DIMINEAȚA LITERARĂ** — expoziție cu vinzare, ediție specială... acuarele, uleiuri, icoane, pe sticlă... trebuie reînviate abonamentele Violeta, cu picturile astea vom pierde pîinea cea de toate zilele...

VIOLETA: (Descoperă) Toma, am uitat să pun de cafea...

TOMA: Păi ce mai stai, dă-i zor, dă-i zor...

VIOLETA: (Căutînd prin dulapuri). Nu știu dacă avem cești curate... Uite am găsit aici una mare... mai am la mine în sertar cîteva... mă duc să aduc apă...

TOMA: Și cu ultimul tablou ce faci...?

VIOLETA: (Iese). Te descurci tu, te descurci... (Toma își mută scara lîngă ultimul perete rămas liber. Pe culuar își face apariția Iulia. Are o valiză în mînă. Este în ținută de voiaj. Caută, bate la ușa lui Toma.)

TOMA: Da, poftim...!

IULIA: (Intilnire între cei doi cu totul neaşteptată) Bună ziua domnule...!

TOMA: (uimit). Bine aţi venit domnişoară... (Coborînd treptele) Pofţiţi, luaţi loc... tocmai vă aşteptam...

IULIA: (Se prinde în joc). Sper să nu fi venit prea tîrziu...

TOMA: Nu, dimpotrivă, la timp... tocmai aranjam tablourile astea, Violeta s-a dus să ne facă nişte cafele iar eu gindeam într-adevăr la dumneata, nu mi-am mai permis de mult un asemenea lux...

IULIA: Domnule... dar nu vreau să te stingheresc de la lucru... (Îşi aşează valiza într-un colţ, pardesiul în cuier apoi se aşează pe un scaun în faţa lui Toma).

SILVESCU: Aş vrea să transmiteţi colegilor dumneavoastră că aştept de la ei mai multă iniţiativă şi ca să vorbim despre ceva concret m-ar interesa unele propuneri îndrăzneţe, cîl se poate de îndrăzneţe... dumneata mă înţelegi, trebuie să înviorăm cu ceva atmosfera şi asta imediat... eşti atent nu...!

G.C.: (Tresare). Da, da, vă ascult tovarăşe Silvescu...

SILVESCU: Am avut impresia că te gindeai în altă parte...

G. C.: A, nu ştii însă, nepunctualitatea oamenilor, nepunctualitatea mă scoate din fire... recenzia aceea despre care v-am spus n-o am, n-o am nici pînă la ora asta...

IULIA: Să ştii domnule, că „natura aceea statică” n-ai încadrat-o bine... tablourile din jur sînt dintr-o altă lume... şi ca ton şi ca stil... zău, le-ai cam amestecat...

TOMA: N-am avut niciodată nişte colaboratori de prestigiu, domnişoară, care să-mi dea şi mie o mină de ajutor, mai ales la nevoie.

Violeta a plecat după cafele, G. C. stă probabil de vorbă cu ŞEFUL iar dumneata nu mi-ai spus mare lucru pînă acum. (Iulia cercetează cu mare atenţie tablourile iar Toma strînge scara urmărind-o pe Iulia).

SILVESCU: (Pe ton de intimitate). Vroiam să te întreb cine este băiatul acesta care lucrează cu voi... Toma parcă... aşa v-am auzit spunîndu-i... Nu-l cunosc deloc, pare o fire in-

chisă... cel puţin eu am avut impresia că mă evită...

G. C.: Imposibil, lui Toma Cernea nu-i scapă nimeni din atenţie... trebuie însă luat aşa cum e, puţin aiurit, puţin obraznic, are şi ceva talent... e tînră ce vreţi...

SILVESCU: Pe Violeta Drăgan o cunosc de mult... publica versuri... de dragoste, cu foarte mulţi ani în urmă, într-o revistă studentească... să ştii, nu lipsită de calitate... (G.C. se amuză).

G.C. Ştiu, ştiu... n-a mai scris însă de mult... (Apare Violeta pe culuar cu o tavă pe care aduce cafele. Intră mai întîi la Silvescu).

VIOLETA: Mă iertaţi, întru aşa busna, mi-s mîinile ocupate...

SILVESCU: Poftim, poftim domnişoară Drăgan, ce surpriză plăcută ne faci... eu nici n-am băut astăzi cafea...

G.C.: Eu nu beau, la ulcer e contraindicat... (Violeta aşează o singură ceaşcă pe biroul lui Silvescu).

TOMA: Spuneţi-mi domnişoară, pe cine căutaţi aici?

IULIA: În sfîrşit, întrebările... ar fi putut să lipsească?... .

TOMA: Totuşi...

IULIA: E greu de spus domnule... cel puţin mie acum, mi-e foarte greu să-ţi spun... Cu cîteva ceasuri în urmă îmi era teamă de clipa asta, o teamă cum nu mi-a fost niciodată... eram gata să mă întorc din drum... Cînd am deschis uşa, şi te-am găsit cocoţat pe scara aceea am răsufolat uşurată...

TOMA: Numai pentru simplu motiv că m-ai găsit sus pe scară?

IULIA: Nu ride, pentru mine, faptul că n-am început o discuţie ca la un birou de informaţii a însemnat un pas înainte...

TOMA: Mă uimeşti domnişoară... un pas înainte, unde?... Aici?

IULIA: (Rîde). Da, da, ce te miră...?

SILVESCU: Domnişoară Drăgan, cafeaua a fost minunată... ştii, mi-am adus aminte că dumneata, cu foarte mulţi ani în urmă publicai versuri la o gazetă studentească, nu-i aşa G.C.?

G.C.: Da Violeta, tocmai despre asta vorbeam pe cînd tu pregăteai cafeaua... Domnul Silvescu n-a uitat nimic...

SILVESCU: Și erau de dragoste versurile, domnișoară, de dragoste...

VIOLETA: dar au trecut așa de mulți ani...

G.C.: Vă mai aduceți aminte, eram pe atunci foarte mulți adunați aici... Și Dinu Mihăileanu, și Cezar Brătescu și Andrei Mladin... ehei, ce timpuri erau, ce viață literară. Cînd mi-a apărut primul volum de studii critice aveam douăzeci și ceva de ani... (Silvescu nu se simte în largul lui).

SILVESCU: Și astăzi se pot spune și se spun chiar lucruri bune despre noi... EU mă străduiesc să realizez tocmai acea punte de legătură între trecut și prezent prin care...

VIOLETA: A, cafeaua lui Toma, am uitat de ea... știți, filtrul nostru e cu toane, nu pot face prea multe cafele de-odată...

SILVESCU: Domnișoară Violeta, aș vrea să-ți faci timp și pentru mine, să discutăm pe îndelete cîteva lucruri utile pentru început.

G.C.: Iși va face, fiți fără grijă, Violeta e o fată foarte conștiincioasă, o să vă convingeți...

VIOLETA: O să-mi fac, o să-mi fac timp, fără îndoială... (Iese, străbate iar coridorul).

TOMA: Aș putea să te ajut dacă m-ai lămuri cit de cit... Vrei cu orice preț să fii misterioasă...

IULIA: În nici un caz... E greu să vorbești despre ceva la care gîndești prea mult și dacă vorbești, în cele din urmă, spui tot felul de prostii...

TOMA: Deocamdată nu mi-ai spus nimic...

IULIA: Sint obosită și nu mă pot concentra... vin direct de la gară... poate vreau să-ți fac o impresie bună, pentru asta imi trebuie efort... După șapte ani de conștiinciozitate profesională vreau s-o iau de la început... Mi-am cerut un transfer în acest oraș... în principiu mi-a fost aprobat... trebuie să fac ceva, altfel nu se mai poate... Prea multe nu pot să-ți spun dintr-o răsuflare, poate vom mai avea prilejul să mai stăm de vorbă... Anunță-l pe Chiril Silvescu că-l caută o fostă studentă... dacă poți face asta pentru mine, atunci fă-o neîntîrziat...

TOMA: Pentru el ai făcut tot acest drum... O Doamne dumnezeule! nu

mi-aș fi putut inchipui... pari o fată de treabă...

IULIA: Mi-a fost profesor, nu înțelegi?

TOMA: Profesor? Nu, că e prea de tot... Și ce să-i spun cu mă rog, tipului ăsta?...

IULIA: Il caută, Iulia, Iulia Mănoiu...

TOMA: Bine, bine, mă duc chiar acum... (Se apropie de Iulia, îi întinde mîna) Toma Cernea domnișoară, imi pare bine de cunoștință... (Se îndreaptă către ușă). Doamne dumnezeule, nu mi-aș fi putut inchipui... (Toma iese. Iulia se așează pe un scaun, își aprinde o țigară).

TOMA: (Bate la ușa lui Silvescu. Întră imediat). Bună ziua, mă scuzați, tovarășe Silvescu, vă așteaptă la noi în birou o duduie, o fostă cunoștință a dumneavoastră...

SILVESCU: E o chestiune urgentă?

TOMA: Imi pare rău... n-am intrat în prea multe amănunte...

G.C.: Eu plec atunci și o să revin...

SILVESCU: O, nu, nu, n-am nici un fel de secrete, te rog să stai...

TOMA: S-ar putea ca duduia să fi venit într-o chestiune strict personală...

SILVESCU: Spuneai că nu cunoști amănunte...

TOMA: A venit direct de la gară tovarășe Silvescu... poate e în trecere pe aici, dorește să vă vadă...

G.C.: Eu mă retrag...

SILVESCU: Ți-am spus că poți să stai... pofteste-o atunci... (Toma trece din nou la el în birou, lăsînd ușile deschise. Se adresează nerăbdător Iuliei).

TOMA: Sînteți așteptată domnișoară... (O privește pe Iulia care la fel de nerăbdătoare își ia valiza, perdeșul și se îndreaptă către ușa deschisă).

IULIA: Mulțumesc domnule Toma, mulțumesc... ce-a fost mai greu... a trecut... (În pragul ușii lui Silvescu). Domnule profesor...! Mă recunoașteți...?!

SILVESCU: (Se prefacă că o recunoaște cu mare greutate). Pofțiți, pofțiți... probabil o fostă studentă... (G.C. se ridică și el primînd reverențios pe noua venită).

IULIA: Iulia Mănoiu din 212... cea mai bună grupă a dumneavoastră... așa ne spuneai atunci... (Iulia se așează stîngeră pe un scaun, își

pune valiza lângă același scaun).
Dar sînt 7 ani de atunci... dumneavoastră probabil...

SILVESCU: Da, am plecat de la catedră, încă de mult... am rămas numai la publicistica mea...

IULIA: Da, da, v-ați oprit... și aici în oraș, la DIMINEATA LITERARĂ.

SILVESCU: Hm, văd că nu-ți scapă noutățile... am revenit după foarte mulți ani... am fost chemat să dau o mîna de ajutor... Sînt de altfel bucuros, peste măsură de bucuros...

G.C.: Vă rog să-mi permiteți tovarășe Silvescu, vroiam să trec azi pe la tipografie...

SILVESCU: Dar nici nu v-am făcut prezentările... (Cei doi se ridică și dau miștile înghinînd ceva greu de înțeles. G.C. se retrage cu răceală, Iulia își reia locul). Cînd te întorci să treci pe la mine... trebuie să clarificăm niște lucruri chiar și în legătură cu tipografia... Dacă o vezi pe domnișoara Drăgan spune-i că i-aș rămîne îndatorat pentru încă o cafea... mulțumesc G.C., mulțumesc...

G. C.: (Aplecîndu-se reverențios). La revedere, la revedere... (iese, pe culuar se întîlnește cu Violeta care aduce o cafea).

VIOLETA: Abia acum am reușit să-i fac lui Toma cafeaua, iar s-a defecat pacostea aceea de filtru...

G. C.: Vezi că Silvescu mai vrea o cafeuță... m-a rugat să-ți spun... are un musafir... poți să intri chiar acum...

VIOLETA: Bine, bine, mă duc...

TOMA: (Scoțînd capul pe ușă). Pe mine m-ai uitat azi, cu desăvîrșire.

VIOLETA: (Îi face semn să vorbească încet). Ai răbdare, răbdare, numai filtrul e de vină... sau mai bine, ia-o pe a mea... eu am să beau azi mai tirziu cafeaua... (Toma îi ia o ceașcă de pe tavă și intră la el. Violeta intră și ea din nou la Silvescu). Este tot ce-am putut face la filtrul nostru nenorocit... de mine vom bea iar cafea turcească, trebuie să ne cumpărăm... un reșou... intrăm iar în conflict cu pompierii, cu

administrativul... ce mai, o să fie mare bătaie de cap...

SILVESCU: Mulțumesc, mulțumesc domnișoară Violeta, vă rămîn îndatorat... (Violeta pune ceașca pe masă și iese. Intră apoi în biroul ei și-și vede de lucru).

IULIA: (Bînd cafeaua). Veți rămîne pentru totdeauna aici...?

SILVESCU: Poate da, poate nu... depinde de o serie întreagă de lucruri.

IULIA: La București, toată lumea știe că ați plecat definitiv...

SILVESCU: (Se amuză). De felul meu nu pot sta prea mult timp într-un loc....

IULIA: Da, da, într-un loc și...?

SILVESCU: Mai bine spune-mi despre dumneata, văd că ești tare drăguță... aceeași privire iscoditoare...

IULIA: Și dumneavoastră la fel de amabil...

SILVESCU: (Se uită la valiza Iuliei). Pleci, vii, spune-mi și mie despre ce e vorba...

IULIA: Sînt în concediu... în trecere pe aici...

SILVESCU: Și te întorci în București, nu...?

IULIA: S-ar putea... Sigur... Adică mai stau cîteva zile... poate...

SILVESCU: Unde lucrezi...?

IULIA: E o poveste complicată... de-aș putea să vă explic în cîteva cuvinte...

SILVESCU: Cred că-ți faci meseria, nu...?

IULIA: E greu de spus... (Soarbe liniștită cafeaua în timp ce Silvescu se uită mereu la ceas, dă semne de nerăbdare. În celălalt birou Toma se plimbă nervos...)

VIOLETA: Ce tot te plimbi atîta...?

TOMA: Ce-ai vrea să fac...?

VIOLETA: Să-ți vezi de treabă...

TOMA: De care anume...?

VIOLETA: De care vrei...

TOMA: Uite că n-am chef...

VIOLETA: (Uitîndu-se la tablourile prinse în pereți). Cu tablourile văd că ai rezolvat-o strălucit... O să-i placă șefului...

TOMA: Cred și eu... a fost ideea lui...

VIOLETA: Știi că la el se află o duzduie foarte drăguță?

TOMA (Infuriat): Da știam!

VIOLETA: Și de ce-o faci mă rog pe grozavul, credeam că-ți dau o noutate...

TOMA: M-am săturat de atitea noutăți, domnișoară Drăgan, mai lăsați-mă în pace cu noutățile... Sînt foarte obositoare...

VIOLETA: Nu te înțeleg... nu prea ești în apele tale...

SILVESCU: Cred că ești și acum la fel de conștiincioasă...

IULIA: Probabil... totul e în legătură cu tiparele...

SILVESCU: Cu care din ele...?!

IULIA: Cu toate, tovarășe profesor, plus cele ale meseriei, dacă vrei...

SILVESCU: Editezi manuale școlare?

IULIA: Ar fi bine, aș avea și eu satisfacția activității științifice...

SILVESCU: Desenai frumos îmi amintesc... Ce te mai supărai cînd te lăuda cineva... Ne amuzai pe toți cu firea dumitale veșnic nemulțumită, veșnic...

IULIA: Spuneți-mi, m-am schimbat mult...?

SILVESCU (Se pare că nu-l mai interesează discuția): Îți vine bine bluzița asta atît de albă și de bine scrobită... repet, ești tare drăguță și nu te găsesc schimbată...

IULIA: Mi-ar părea rău să fie așa... ar însemna că în toți acești ani nu mi-a fost deranjată nici măcar coafura, nici gulerașul scrobit... Și doar am desenat mult în toți acești ani... am accentuat milioane de linii, am îngroșat milioane de puncte, toate numai iarbă și flori, numai soare și cer senin, în milioane de exemplare... Pentru mine n-am oprit nici o floare, nici o rază, nici o gîză, nici o felie de lună... Aveți dreptate, cum aș fi putut să mă schimb... Am fost conștiincioasă și atîta tot...

SILVESCU (N-a urmărit-o): Îmi dai voie să deschid fereastra, s-a făcut o căldură aici... (Se ridică deschide fereastra, deplasează discuția). Și unde te-ai stabilit, stai la hotel? (Descoperă). A, dar vii direct de la gară... ai o valiză grozavă... și eu trebuie să-mi fac rost de una. (Se plimbă în jurul valizei Iuliei). Culoarea e foarte frumoasă... de unde ai cumpărat-o...?

IULIA (Derutată): Valiza... da... am cumpărat-o... sigur, e frumoasă! Se găsesc... se găsesc peste tot...

SILVESCU: Eu n-am apucat să-mi fac concediu... cu venirea la revisiă, cu atîtea și atîtea probleme pe cap, îți dai seama, nu mai am timp pentru mine...

IULIA: Înțeleg... sigur...

SILVESCU: Ești singură domnișoară Iulia...

IULIA: Da...

SILVESCU: Cum se explică...?

IULIA: Într-o seară, de mult, mă plimbam cu un bărbat pe o ploaie cumplită... ținusem morțiș să nu ne adăpostim... nu știu ce mi-a venit să-i spun: ...dacă am fi împreună ar trebui să avem o casă unde să ne simțim bine și să fie cald... știți, ploaia era rece și aspră... Mi-ar placea ca în casa noastră, am continuat eu, să miroase a brad și într-o seară, pînă tirziu, eu să stau și să-ți Țes o pereche de ciorapi...

SILVESCU (Nu poate s-o urmărească): E bună cafeaua, nu... dumneata o savurezi pe îndelete... eu o beau repede, totdeauna o beau repede... (Își dă seama). Să-i Țesi o pereche de ciorapi înțeleg, înțeleg... (Strănută din senin). Ei, asta-i bună... ce-o mai fi însemnînd...?

IULIA: Știți ce răspuns am primit...?

SILVESCU (Strănută iar): Hm... te po-menești că am răcit...

IULIA: Vrei să cirpești o pereche de ciorapi... m-a întrebat el... Foarte bine... cirpești-i pe ai tăi... De atunci nu ne-am mai întîlnit...

SILVESCU: Serios... serios? Nu v-ați mai întîlnit...? (Se amuză).

IULIA: Dar să vorbim mai bine despre altceva...

SILVESCU: Și cum Ți-a venit ideea să treci pe aici...

IULIA: Îmi vine foarte greu să vă spun și totuși trebuie, trebuie s-o fac... Am lucrat 7 ani ca decoratoare la... dar ce importantă are unde anume... atunci, totul mi se părea altfel... mirajul capitalei... despărțirea de colegi, de...

SILVESCU (Neatent o întrerupe): Da, sigur, îmi amintesc de promoția voastră... erăți cu toții bine pregătiți, se vorbea despre voi ca despre o echipă gata să pornească la atac...

IULIA (Surprinsă): Ați urmărit atacul vreunui dintre noi?

SILVESCU: În mintea mea v-am avut totdeauna în grup... pentru mine erăți, cum îți spuneam, o echipă...

IULIA (Izbucnește): Pe dracu, echipă... echipă... am primit fiecare repartizarea și fiecare a trebuit să arate ce poate...

SILVESCU (Alt ton): Nu te înțeleg tovarășă Mănoiu, probabil, în toți acești ani ai avut depline satisfacții profesionale... Știu că ai fost o studentă bună...

IULIA: Nu tovarășe profesor, nu am trăit asemenea satisfacții... De fapt pentru asta mă aflu acum lângă dumneavoastră... să vă spun... De șapte ani n-am îndrăznit să iau o hotărâre... până acum, cînd, trebuie, mă înțelegeți, trebuie să iau totul de la capăt...

SILVESCU: Se poate... e vorba atunci de un caz izolat... Probabil ceilalți... colegii vreau să spun...

IULIA: Da, e vorba de cazul meu... vi se pare neesențial... știu...

SILVESCU: O, dar n-am vrut să te supăr... Uite, discuția cu dumneata îmi aduce aminte de spusele lui Camus... „Tinerii nu știu că experiența e o înfringere și că trebuie să pierzi totul pentru ca să știi puțin“...

IULIA (Trecînd cu ușurință peste citat): Tovarășe profesor, vreau să vă întreb... să nu vă surprindă... pentru mine este foarte important... așa avea șanse să pot lucra la această revistă... unde și dumneavoastră ați venit pentru a...

SILVESCU: Cum, să pleci de acolo din... pentru ce? Nu vîd pentru ce...?

IULIA: E greu să vă explic acum totul pe larg... așa vrea să rămîn...

SILVESCU: Poate că încerci în altă parte... dumneata domnișoară Iulia, ești un om foarte dificil... mă obligi să mă angajez într-o treabă foarte serioasă care... nu-i așa... cere...

IULIA: Dar cel care se angajează sînt eu tovarășe Silvescu...!

SILVESCU: Apoi și plecarea asta dintr-un loc într-altul nu te poate pune, zic eu, într-o lumină chiar atît de bună...

IULIA: Poate vreți să vă mai gîndiți... atunci cînd vă întoarceți...

SILVESCU: Să mă întorc? Unde... la București? A... da...

IULIA: Spuneți că deocamdată sînteți doar în trecere și că e posibil să vă întoarceți aici definitiv...

SILVESCU: A, e posibil... cine știe... pînă atunci. Mai bine notează-ți numărul meu de telefon... n-o să-l găsești în carte... (Scoate o carte de vizită). Mi-ar plăcea să mai stăm de vorbă.

IULIA: Pentru mine e foarte important tot ceea ce v-am spus...

SILVESCU: Fără îndoială, fără îndoială, numai că acum, mă înțelegi dragă domnișoară Iulia... sînt peste măsură de ocupat! (Strănută iar) și răceala asta venită așa nici nu știu de unde... sigur... vom avea prilejul să mai discutăm... Îmi pare bine că ne-am reintîlnit... (Iulia se ridică, își ia valiza, pardesiul se îndreaptă către ieșire în timp ce din biroul alăturat iese Toma care se plimbă nervos pe culuar. Silvescu o conduce pe Iulia pînă la ușă). Sărut mîna... la revedere... la revedere domnișoară Iulia, aștept un telefon... sper să putem discuta...

IULIA (Zăpăcită, foarte derutată, mîhnită): La revedere... tovarășe profesor... la revedere... sigur... probabil nu m-ați înțeles la revedere... (Pe culuar se întîlnește cu Toma. Este plăcut surprinsă). A! Dumneata?!

TOMA: Mmmm... N-ai fost primită cu prea mare entuziasm la domnul profesor, cum îi spuneai adineaori... Ești tristă, domnișoară.

IULIA: Ți se pare domnule, sînt numai obosită...

TOMA: Și mă rog, ce specialitate avea profesorul dumneavoastră? Preda științele exacte sau... pe celelalte...

IULIA (Mai mult pentru sine): Ne vorbea la curs foarte frumos... despre FRUMOS... se vede că undeva... cineva... a produs o încurcătură... Sînt 7 ani de atunci...

TOMA: Ce tot vorbești, domnișoară, dumneata ascunzi multe taine...

IULIA: Una singură domnule, o singură taină, la care țin foarte mult... poate e mai bine să nu te amesteci...

TOMA: Totuși... mai spune-mi ceva... uite, îți fac o mărturisire... Nu-i chiar atît de rău în preajma, dumitale...

IULIA: Țin mult la singurătatea mea, ți-am mai spus, poate e mai bine să nu te amesteci... iartă-mă, nu-mi

trece prin cap nici o vorbă de duh...
Cu bine, Toma... (Pleacă).
TOMA (Mai mult în șoaptă): **Iulia...**
Iulia... (Privește în urma ei în timp
 ce Silvescu face un apel prin son-

ria cunoscută, apel la care Violeta
 tresare, își aranjează ținuta pregătindu-se
 pentru o imediată întrevvedere
 cu ȘEFUL).

ACTUL II

(Tabloul III)

(Două apartamente despărțite de un
 coridor. Cel din stînga stă deocamdată
 aproape în întinerie, cel din
 dreapta aparține familiei Silvescu.
 Este luminat un salon foarte elegant
 unde Letiția Silvescu își are așezată
 masa de lucru. Din salon se văd
 alte două uși. Una din ele este în-
 tredeschisă. E seară și Letiția Sil-
 vescu lucrează...)

LETIȚIA (Se uită la ceas, privește în
 dreptul camerei cu ușa întredeschisă,
 se ridică de la masă): **Chiril...! Te**
grăbești, sper, pînă ajungi la hotel,
pînă veniți, se pierde atîta vreme...
Mă auzi, Chiril...!?

SILVESCU (Din camera cu ușa între-
 deschisă): **Da, dragă, te aud!**

LETIȚIA: **Aș vrea să nu pierdem prea**
mult timp, am lucrat astăzi, mă simt
obosită...

SILVESCU: **Sînt gata în zece minute...**
LETIȚIA: **Prea mult...**

SILVESCU: **Dacă mă ții de vorbă are să**
mai dureze...

LETIȚIA: **Am ochii deschiși și număr**
pînă la treizeci... (Numără).

SILVESCU: **Exagerezi... (Se aude o**
bufnitură în odaia lui Chiril).

LETIȚIA: **Dar ce faci...?**

SILVESCU: **Mă îmbrac...**

LETIȚIA: **Îmi închipui... ai răsturnat**
ceva...?

SILVESCU: **Nu cred, m-am împiedicat...**

LETIȚIA: **Nu mă minți...?**

SILVESCU: **Mă grăbesc...**

LETIȚIA: **Să vin să mă conving...?**

SILVESCU: **Prefer să numeri pînă la**
treizeci...

LETIȚIA (Ia o foaie de pe masă, citește
 cu glas tare): **Cu pași egali din ori-**
zont / Mă-ntorc înapre lumină / Fe-
restrele deschid / Și-nvolburări de
ape se furișează-n pleoape ostenite /
Nu mă-ntrebați voi oameni stînci /

Cu brațele fierbinți infipte-n miine /
De ce sub cerul încremenit de
stele / Săgeți incandescente stră-
bat o eră / E timpul... (Este în-
 treruptă de glasul fetei din casă).

GLASUL F.: **Să vă aduc să gustați cre-**
ma doamnă?

LETIȚIA (Deranjată): **Așteaptă, am să**
vin eu acolo!

SILVESCU (Iese din camera lui): **Sînt**
gata iubito și-n clipa asta am și
plecat... (O sărută în grabă pe Leti-
 ția).

LETIȚIA: **Chiril, stai să-ți citesc doar**
două strofe...

SILVESCU: **Nu te înțeleg draga mea,**
spuneai că-i prea tîrziu...

LETIȚIA: **Bine, du-te, în cît timp sin-**
teți aici...?

SILVESCU: **Cît numeri pînă la o sută...**

LETIȚIA: **Prea mult...**

SILVESCU: **Bine, te sărut, te sărut...**
 (O sărută pe un singur obraz apoi
 se îndreaptă către telefon).

LETIȚIA: **Să veniți repede, vă rog...**
 (Observă intenția lui Chiril). **Dar ce**
faci? Spuneai că te așteaptă la ho-
tel... Doar v-ați înțeles...

SILVESCU: **Un telefon în prealabil n-are**
ce să strice...

LETIȚIA: **Eu mă duc, mă duc să pre-**
gătesc ceva bun... Să veniți repe-
de... (Dispare pe una din ușile ce
 se văd din salon).

SILVESCU (După ce formează un număr
 la telefon): **Alo? Hotel DUMBRĂ-**
VITA Alo! Alo! Dudaie, fii te rog
dragută, camera profesorului Miron
din București... Da, da, Miron...
Miron... duduie cu M de la știu
eu, de la minge... I de la Ion, R
de la rozetă... O de la oraș... și
N... consoana N duduie de la Na-
poleon... da, da, Miron!... Se pare
la etajul II... a sosit azi diminea-
ță... da, da, era altcineva, vă în-
țeleg... aștept, aștept, sigur... nu-l
deranjez... Cum?... Nu răspun-

de...? ...Bine, aștept... Alo! Alo!
Nu înțeleg... Cum?... Alo! Alo!
A lăsat un plic?... Da, da, e pen-
tru mine... Chiril Silvescu... Da,
da, ...Bine, bine, am să trec miine
dimineată să-l iau... Nu, nu-i ne-
voie, trec eu să-l iau. (Tot mai de-
zamăgit). Trec eu... bine, bine, (Re-
venind). Spuneți că a plecat cu o
delegație... da, da, îmi inchipui...
Mulțumesc... (Închide telefonul și
imediat strigă după Letiția, nu pri-
mește nici un răspuns. Se cufundă
într-un fotoliu fumează preocupat,
îngândurat. Pe culuar își face apa-
riția Iulia și Toma).

IULIA: Asta-i casa ta...?

TOMA: Un colț...

IULIA: Pare frumoasă, parcă doarme...

TOMA: Dusă... fără vise...

IULIA: De unde știi...?

TOMA: Mi-ai spus tu...

IULIA: Cind?

TOMA: Chiar acum...

IULIA: Toma, de ce vorbești așa, în
fragmente...

TOMA: Ca să am timp să gândesc...

IULIA: La ce...?

TOMA: La ce vreau...

IULIA: Și de cind te gîndești la ce
vrei...?

TOMA: De aproximativ o veșnicie... de
cind într-o zi, mi-ai dat un semn de
viață și mi-ai spus... Toma, vreau
să te văd...!

IULIA (Amuzată): Mă sperii... Pină
atunci ce-ai făcut...?

TOMA: Cred că nimic deosebit...

IULIA: Dacă mi-ar povesti cineva cum
s-au întîmplat toate... cum a fost
cu puțință... eram atît de hotărîtă
să plec imediat să pot să-mi alung
din minte acel drum făcut atît de
nesocotit... să-mi alung din minte
întîlnirea aceea ridicolă... stupidă...
cum vrei s-o iei... cu un om căruia
cu ani în urmă îi priveam în ochi
încercătoare... De altfel, toți eram
încercători pe atunci... în vorbele
lui... în gîndurile lui... Știi Toma,
îi vorbeam și el îmi răspundea priv-
ind undeva aiurea... E imposibil să
poți realiza un dialog cu cineva care
practic evită să te privească... acum
cînd îmi aduc aminte nici nu-mi
vine să cred că s-au întîmplat toate,
că eu am fost în stare să încurc
într-o așa măsură lucrurile. (Amu-
zată). Ba mai mult, să te amestec și
pe tine în toată povestea asta...

TOMA: M-am amestecat singur, Iulia,
am avut o dorință nebună de a mă
amesteca, nici nu-ți imaginezi ce bu-
curos am făcut-o... Noaptea tîrziu,
la tipografie, aveam timp destul să
stau de vorbă cu tine... îți prezen-
tam pe scurt autobiografia... cînd
mă înpotmoleam pe lingă vreun mo-
ment important din viața mea, sigur
mă luam cu altă vorbă... îți spu-
neam de pildă că n-am cîștigat
niciodată la Loto sau că domnișoara
Violeta e în genere cam demodată
și așa fi în stare să fac rost de o
avere, s-o dau celui care o va de-
termina să zicem, să poarte mini-
jup... (Revine). Acum să știi, nu
i-ar sta bine de loc... Tu nu pă-
reai să fii prea vorbăreată... clăti-
nai doar din cap, îți fluturai părul,
...nu prea știam ce să cred despre
tine... îmi luam atunci inima-n
dinți și-ți spuneam de cîteva ori la
rînd, să fii sigur că mă poți auzi...
Iulia... Iulia...! Să nu pleci... pe
lume e foarte greu în absența ta...

IULIA: Toma, vorbește și serios, ca
să te pot crede...

TOMA: Îți simțeam aproape... foar-
te aproape, respirația și mă în-
credințam că poți fi oricînd lingă
mine... doream, nebunește doream
o fărîmă de viață... Dar Iulia dragă,
noptile la tipografie sînt totdeauna
ori prea lungi... ori prea scurte...

IULIA: Vorbești de parcă ai avea opt-
sprezece ani...

TOMA: E un păcat chiar atît de mare...
Sper să nu mă părăsești pentru
asta...

IULIA: Toma... ajunge... (Toma de-
chide ușa apartamentului din stîn-
ga, aprinde lumina, Iulia pășește în
cameră). Bună seara, domnule!

TOMA: Bine-ai venit domnișoară...!
(Este luminat apartamentul din
dreapta).

LETIȚIA (Venind de la bucătărie este
surprinsă de prezența lui Silvescu).
Chiril...! Te-ai și întors sau nici
n-ai plecat...? De ce nu m-ai che-
mat...?

SILVESCU: N-am vrut să te deranjez...
Am telefonat la Hotel... și am aflat
că Miron însoțește o delegație la
Minăstirile din nordul Moldovei...

LETIȚIA (Își aranjează coafura în oglin-
dă): Ispititoare călătorie...

SILVESCU: Mi-a lăsat un plic la hotel. (Nervos). Am să trec miine să-l iau... am să aflui și cînd se întoarce... dacă se mai întoarce... În orice caz nu-mi place deloc povestea asta... Cînd ai de gînd să servești pe cineva nu procedezi astfel...!

LEȚIȚIA: N-avea numărul nostru de telefon...?

SILVESCU: Habar n-am...

LEȚIȚIA: N-are rost să te indispui pentru atîta lucru... Ai fost inspirat c-ai dat un telefon și n-ai mai făcut un drum inutil pînă la hotel... Se va întoarce și se vor clarifica toate...fii fără grijă...

SILVESCU (Cu gîndurile lui, se plimbă agitat): Mi-a trebuit transfer... mi-a trebuit revistă... bătaie de cap... nervi măcinați... timp pierdut...

LEȚIȚIA: Te vei descurca tu, nu-mi fac nici un fel de griji... Cînd mă gîndesc că vom sta și noi de-acum mai mult împreună... Visam de atîta vreme un concediu lung, lung de tot... Și la urma urmei, dacă nu te vei putea acomoda știi tu ce ai de făcut... în orice caz, mă vei lua cu tine... singură n-aș mai putea rezista.

SILVESCU: Tu nu-ți dai seama Lețitia, orașul acesta are uluitoare perspective... Aici e mult mai ușor să te faci cunoscut, prețuit, respectat și asta repede, uluitor de repede... îți trebuie însă o platformă solidă de pe care să poți călca apăsător... Un simplu gazetar... un publicist oarecare fie el cît de capabil nu se poate impune aici, vezi bine, cu cîteva rubrici săptămînale... Îi mai trebuie ceva... acel ceva mi l-a sugerat Miron cînd am plecat din București... Cîteva ore acolo la o catedră universitară... cîteva, nu prea multe... o grupă două de studenți... fie literatură comparată... fie istoria artelor, fie sociologie, mă rog, fie ce-o fi... dar fără astea, Miron are dreptate... nu se poate... provincia-i provincie... vrea titluri, onoruri mai ales funcții răsunătoare... altfel...

LEȚIȚIA: De, știu și eu ce să zic... Îl știam pe Miron un om de cuvînt și foarte serviabil... nu înțeleg de ce nu duce lucrurile pînă la capăt...

SILVESCU (Cu gîndurile lui): Și-apoi toate forurile astea locale care mi-au promis marea cu sarea. (Ironie)...

vor acum „dezbateri“... „Propuneri concrete de perspectivă“... Cu cine să le faci...? De la cine să obții măcar o singură idee demnă de luat în seamă... Lețitia, știi ce am de gînd...? Să plec chiar în seara asta la București, să văd ce se mai poate face... Îți dai seama că nu pot aștepta minunile cu brațele încrucișate... Cred că într-o săptămînă voi putea rezolva totul... Dacă Miron...

LEȚIȚIA: Potolește-te Chiril... ai și tu un pic de răbdare... Ce să mai rezolvi acum...? Îți vezi de treburile de la revistă, și, în timp, descurci tu ștele și printre universitari... Nu vād de ce ar mai trebui să pleci...?

SILVESCU: Tu nu mă înțelegi Lețitia...și pe mine nu mă ajută nervii să-ți explic acum...

LEȚIȚIA: Uite, nici nu mai vreau să-mi explici... mai bine vino și gustă din tartele mele... cred că azi le-am reușit mai bine decît data trecută... (Vine lîngă Chiril, îl servește cu cîteva tarte pe o farfurioară) Hai, te rog, ia și gustă, vreau să văd dacă le găsești într-adevăr bune...

SILVESCU: Lețitia, nu mă tortura de-acum cu tartele tale... lasă-le aici... am să le gust cînd voi avea chef...

LEȚIȚIA: Știam că-ți plac foarte mult, de aceea mi-am bătut atîta capul... Nu zău, Chiril și mai ieși din starea asta nesuferită că mă indispui și pe mine... află că nu vreau să-mi stric seara... Vrei să-ți citesc ce am scris azi?

SILVESCU: Nu, nu te supăra...

LEȚIȚIA: Să știi că volumul e aproape pe sfîrșite...

SILVESCU: Bravo, bravo...!

LEȚIȚIA: Chiril, nu cumva tu ai necazuri la revistă și mie nu-mi spui nimic...

SILVESCU: Necazuri... ce cuvînt stupid...

LEȚIȚIA: Nu te-am auzit niciodată vorbind astfel...

SILVESCU: E și firesc...

LEȚIȚIA: De ce...?

SILVESCU: Ți-am vorbit atît de puțin...

LEȚIȚIA: Nu, nu se poate, spune-mi ce s-a mai întîmplat...?

SILVESCU: Lețitia, vreau să am cît de cît liniște...

LEȚIȚIA: Cît ești de obosit, săracul de tine... (Îl sărută pe un singur obraz)

Știi, am citit undeva că dacă rostești câteva cuvinte într-o limbă străină, în fața oglinzii, și-ți urmărești mimica, imediat, capeti o bună dispoziție, te relaxezi... Eu verific metoda în fiecare dimineață și obțin rezultate dintre cele mai bune... Hai, zîmbește și tu barem aici, la oglindă... (În fața oglinzii rostește cu glas tare) „What are you going to do? To look at oneself in the mirror... (Silvescu ride cu poftă).

SILVESCU: Letiția, nu te supăra, ești puțin caraghioasă...

LETIȚIA: Oricum mă plăceai...

SILVESCU: Hai, zău, nu e cazul...

LETIȚIA: Te ocupi prea puțin de mine în ultima vreme...

SILVESCU: Dar am atâtea pe cap...

LETIȚIA: Revista...?

SILVESCU: Isprăvește...

LETIȚIA: Te gîndești la o blondă cu aluniță după ureche...

SILVESCU: Mmm, mai merge...

LETIȚIA: Vrei să divorțezi...?

SILVESCU: N-am motive temeinice...

LETIȚIA: În sfîrșit te-am scos puțin din amorțea...

SILVESCU: Și acum ce-ți mai trece prin gînd...?

LETIȚIA: Vreau să ascultăm puțină muzică... (Chiril se cufundă din nou în fotoliu, aprinde o nouă țigară, iar Letiția se ocupă de picup).

SILVESCU (Își amintește): Letiția, cine locuiește vizavi de noi...? Am auzit vorbă adineauri pe culuar și am vrut să te întreb... Mi-am adus aminte acum...

LETIȚIA: Nu știu... de unde să știu... Și-apoi nici nu mă interesează... Am văzut un tip într-o zi, tînerel, să tot aibă 30 de ani... o figură banală, ștearsă, nu știu cine e și cu ce se ocupă... îl caută adesea un băiat de școală, vine cu ghitară după el, se împiedică de toate preșurile de pe sală și apoi îl aud cum cîntă...

SILVESCU: Crezi că pe vecinul nostru nu-l deranjează muzica la ora asta?

LETIȚIA: Nu, nu cred...

(Se aprinde lumina în apartamentul din stînga. Odaia lui Toma este modestă)

IULIA (Cuibărită în brațele lui Toma):

Dar n-am pic de aer...

TOMA: Ai să mori...

IULIA: Nu vreau...

TOMA: Atunci trăiește... (Îi dă drumul din îmbrățișare).

IULIA: Ei, nici chiar așa...

TOMA: Gata, nu te mai alint...

IULIA: Mi-e o foame cumplită...

TOMA: Și mie...

IULIA: Ce mîncăm...?

TOMA: Am piine, brînză și roșii...

IULIA: Bravo!

TOMA: Îți fac și cafea...

IULIA: Hai că te ajut și eu la treabă... (Toma scoate din dulap două farfurii, piine, roșii, Iulia începe să pregătească masa)

TOMA: N-o să ne ajungă piineea...

IULIA: Eu mînînc doar o felie...

TOMA: Se și vede...

IULIA: Gata, hai la masă...!

TOMA: (Descoperă) Uite, am și un pachet de biscuiți...

IULIA: Au mac?

TOMA: Nu știu, nu cred... de ce întreb...?

IULIA: De curiozitate...

TOMA: Dacă mai rizi de mine te las flămîndă...

IULIA: Nu poți fi chiar atît de crud...

TOMA: Hai, gata, mînîncă... (Din camera de vizavi se aude o îndrăcită muzică de dans)

IULIA: Cine stă în apartamentul de vizavi...?

TOMA: Niște poeți...

IULIA: Te las flămînd...

TOMA: Zău nu te mint...

IULIA: Îi cunoști?

TOMA: Nu...

IULIA: De unde știi atunci că sînt poeți...

TOMA: Presupun...

IULIA: Și ce te face să presupui...?

TOMA (Făcînd cîteva mișcări de dans pe ritmul muzicii ce se aude): Această sete a lor, foarte frecventă de altfel, sete de viață... de ritm... ascultă...! Este nemaipomenit...!

IULIA: Și mie îmi place să dansez... vorbesc foarte serios...

TOMA: Dansul modern ridică foarte multe probleme...

IULIA: Iar rizi de mine...?

TOMA: Vorbesc foarte serios ca și tine...

IULIA: Cum adică ridică niște probleme...?

TOMA: Păi dansul acesta trebuie să te prîndă, trebuie să te cheme așa ca pe poeții de vizavi... altfel ce rost mai are să... (Face iar cîteva mișcări de dans) Uite, ai aici cafea și

zahăr... poate știi să faci o cafea mai bună de cît știu s-o fac eu... (Iulia pregătește cafeaua. Se aprinde lumina la familia Silvescu).

SILVESCU (Sare din fotoliu): Letiția, gata, m-am hotărît, trebuie să plec... nu, așa nu se poate... trebuie să pun și eu condiții... doar nu sînt un oa-recare... am și eu un nume, niște interese... N-or fi crezînd că am venit la **DIMINEAȚA** — pentru că n-am avut altceva mai bun de făcut... Știe toată lumea, e o revistă prăfuită, fără personalitate...

LETIȚIA: Cu atît mai mult nu se vor putea dispensa de tine... Cu cine te-ar putea înlocui... Or să-ți intre în voie, ai să vezi... te vor ruga, te vor implora, îi cunosc eu foarte bine... nu vor avea încotro... Nimeni altul n-ar putea să se înhame ca tine la o treabă ca asta...

SILVESCU: Ce știi tu Letiția, tu trăiești pe altă lume... pentru fiecare pas trebuie să lupt, să mă zbat... nimic nu-mi vine din cer... Letiția, m-am hotărît, plec, trebuie să plec în noaptea asta... ajută-mă să-mi fac valiza...

LETIȚIA: E cu neputință să cred ceea ce-mi spui... Imi făcusem atîtea planuri, eram atît de liniștită în ultima vreme... credeam că vom rămîne, în sfîrșit, împreună... (Este gata să plîngă).

SILVESCU: Letiția, ai de gînd să-mi faci o scenă... ? (Letiția cade pe un fotoliu, nu-și poate stăpîni plînsul) Se aprinde lumina în camera lui (Toma)

TOMA: Iulia, să știi că am de gînd să mă însor cu tine...

IULIA (Punînd ceștile cu cafea să le fie mai aproape): Nu te grăbi, încă n-ai gustat cafeaua să vezi dacă pot face măcar atîta lucru pentru tine...

TOMA: Iulia, să știi că am de gînd să mă însor cu tine...

IULIA: Bine, bine, am auzit...

TOMA: Nu mi-am imaginat niciodată că poate fi atît de simplu...

IULIA: Ce anume... e simplu... ?

TOMA: Să mă hotărăsc... să mă însor... nu, despre asta vorbeam...

IULIA: Toma, te-am rugat, vorbește și serios...

TOMA: De aproape 30 de ani fac treaba asta, și culmea, nimeni nu mă crede... Am să te iau de nevastă și probabil am să te conving... Măcar pe tine să te pot convinge...

IULIA: Toma... Toma... ! Oare cine ești tu... ?

TOMA: Un cetățean liber... stăpîn pe soarta sa...

IULIA: Uneori mi-i teamă de tine...

TOMA: Foarte frumos... ! Înseamnă că ai și început să mă consideri stăpîn...

IULIA: Ne cunoaștem atît de puțin...

TOMA: Spre marele nostru noroc...

IULIA: Și totuși...

TOMA: Vrei să mă cunoști... ? N-ai de cit... cine te împiedică... Dacă vrei te pot ajuta... Îți pot oferi cîteva repere... În genere... nu-i nimic de capul meu... Mi se spune mereu că am viitorul în față... Prima dată mi s-a spus asta la 18 ani... era vorba de Viitorul nr. 1... De cîteva ani, mă aflu amestecat în viitorul II... Să știi că am de gînd să atac și viitorul III, uite așa, din proprie inițiativă ! În rest n-o duc prea rău... Leafa merge... nici prea mare nici prea mică... **MEDIA**... știi tu ce înseamnă asta... La redacție mă ocup cu tot felul de mărunțișuri... mi s-a spus că cineva tot trebuie să le facă și pe astea... Sînt așa, ca o fată în casă, mă pricep să fac de toate... asta mă îmbărbătează.

IULIA (scotocește prin dulap): Nici urmă de sticlă în casa asta...

TOMA: Vrei să bei ceva... ? Trag o fugă și aduc niște rom, niște coniac, ce găsesc...

IULIA: Nu, nu te duce... hai să bem cafeaua că se răcește...

TOMA: Hai spune dacă vrei să bei... eu totdeauna uit să aduc și acasă cîte ceva...

IULIA: Nu te lăsa influențat... lupta împotriva alcoolismului trebuie dusă

zi de zi și ceas de ceas...
TOMA : Ești insuportabilă... (Se îmbrățișează).

IULIA : Hai, mai spune-mi ceva despre tine... îmi place să te ascult...

TOMA (Oftază) : Mi-au publicat câte ceva în anii din urmă dar m-au declarat o persoană sentimentală și m-au rugat să mai meditez.

IULIA : Ai fost căsătorit... ! ?

TOMA : Nu...

IULIA : Copii ai... ?

TOMA : În afară de tine, nu... (Iulia se îndreaptă către fereastră).

IULIA : Miine dimineată poeții tăi or să ne privească pe geam...

TOMA : Nu cred... vor dormi tun... Ce dracu, doar au petrecut în seara asta... deși... parcă nu se mai aude nici o mișcare, nici muzică.
(Se aprinde lumina la familia Silvescu).

SILVESCU (Adunându-și lucrurile de prin casă. Își face valiza) : Te știam o femeie înțeleaptă și acum poftim... ai început să dai apă la șoareci pentru faptul că voi lipsi de acasă două...trei zile...

LEȚIȚIA : Nu-i adevărat... nu-i adevărat... (Printre lacrimi) Mă minți, mă minți și de data asta... am presimțirea că iar pui ceva la cale...

SILVESCU : Lețiția, ce-s vorbele astea...

LEȚIȚIA : Vorbe... ! Vorbe ! ca toate vorbele oamenilor... O, dar niciodată n-ai fost obișnuit să mă ascuți... Nu te-a interesat niciodată ce gîndesc și ce e în sufletul meu... Nu mai sînt o fetișcană să mă plimb de dragul tău în fiecare săptămînă la București. Am obosit pur și simplu... Chiril, nu ți-am vorbit niciodată astfel pentru că niciodată nu m-am simțit mai în pericol ca acum... Simt că de data asta vrei să fugi Chiril, nu-ți mai merg lucrurile din plin, cum erai obișnuit de ani de zile... și vrei să fugi... află că nicăieri nu te mai poți ascunde... !

SILVESCU (Devine furios, o îmbrîncește pe Lețiția în fotoliu) Nu știam, nu bănuiam că poți fi lașă...

LEȚIȚIA : Nu sînt lașă Chiril, sînt o femeie de 40 de ani și mă simt îngrozitor de singură... M-am trezit cu mîinile goale, cu sufletul gol... Casa, casa noastră Chiril, este goală, de ani de zile... poate chiar de la început... M-am săturat s-o fac pe femeia... de pe-o altă lume... cum imi

spuneai adineaură... mă prefăceam astfel... cu capul în nori... ca să nu-ți dau ție de bănuît... ca să nu par dificilă... ca să nu te pierd... M-am săturat de o viață ca asta...

SILVESCU (La fel de furios) : De ce nu ți-ai schimbat-o... ? Ți-am dat totdeauna deplină libertate... Eu am fost mai tot timpul plecat. Nu te-am întrebat niciodată unde te duci și cine sînt bărbații care probabil ți-au intrat în casă...

LEȚIȚIA : Ești un dobitoc... totdeauna ai fost un dobitoc...

SILVESCU : Mulțumesc, mulțumesc frumos pentru încurajare... Lețiția, nu mă obliga să merg prea departe...

LEȚIȚIA : Prea departe... ? Unde mai poți tu să mergi prea departe... ?

SILVESCU : Te manifesti ca orice femeie trecută de 40 de ani în evidențe și cunoscute crize psihice și...

LEȚIȚIA : Poți să-mi spui ce vrei... nimic nu mă mai miră... sînt de altfel, peste măsură de obosită... (Stă moleșită în fotoliu, privește în gol...)

SILVESCU (Abil, nu vrea să ia în serios spusele Lețiției. Încearcă să dreagă lucrurile... Ingenunchează lîngă fotoliul pe care stă Lețiția... îi cuprinde Lețiției mîinile apoi îi cuprinde umerii protector) Lețiția... n-ai motiv să te îngrijorezi... mai lasă-mă să fac o ultimă încercare... Cînd mă întorc de la București definitivăm totul... Dacă nuse poate aici... vindem casa și plecăm pentru totdeauna... te voi lua cu mine oriunde. Poate să încerc într-un alt oraș... poate ne stabilim în capitală... Vom vedea... Vom vedea Lețiția... Plec chiar acum... nu fi îngrijorată... (O sărută pe un obraz, își ia valiza și iese pe culuar. Lețiția rămîne nemîșcată).

LEȚIȚIA (Singură) : Toată viața mi-am irosit-o între două trenuri ! Între cel cu care el pleca și între cel cu care se întorcea pentru a pleca iară... (Se aprinde lumina în camera lui Toma).

IULIA (De lîngă fereastră) : Toma, imi vine să plîng... n-aș putea să-ți spun de ce... dar imi vine să plîng...

TOMA (Se apropie și el de fereastră) : Simțeam eu că ne lipsește ceva... Cred că cel mai frumos lucru de pe lumea asta este să te uiți pe fereastră... cînd ești fericit, cînd ești nefericit... cînd plouă... Cînd ninge...

cind vezi o lume întreagă sau nu vezi nimic... De la fereastra asta am ținut cele mai fantastice discursuri uneori strigînd în gura mare alte ori tăcînd... Să știi că aici, cu fereastra deschisă, poți vorbi în orice clipă cu lumea întreagă și nimeni nu-ți spune nici dă-te mai încolo... (Are impresia că Iulia nu l-a urmărit, se înfurie) Dar unde ai fugit fetițo! Ți se pare că sîntem prea mult împreună...? Te-ai plictisit...?

IULIA: N-am fugit, mă gîndeam...

TOMA: Și asta-i o fugă și poate cea mai adevărată...

IULIA: Nu striga așa Toma, nu te înțeleg...

TOMA: Și ce vrei să afli...?

IULIA: Cum va fi mine vremea...

TOMA: Va fi urît sau frumos domnișoară, va ninge sau va ploua, mi-i tot una... Voi avea în buzunar o sută, o mie de lei mai mult sau poate mai puțin dar mă voi bărbierii acasă și voi face și economii dacă te interesează... Aș vrea însă ca mine, înțelegi, mine să sosească odată... Au cam trecut ani de cînd mă ocup doar cu... „încercări”... Dar simt că am dreptate Iulia...! Dacă vei avea răbdare vei vedea că am dreptate...

IULIA: Grăbește-te Toma, grăbește-te, ești gata să fii fericit...

TOMA: Tu ce ai de gînd să faci Iulia...?

IULIA: Ceea ce mi-a mai rămas de făcut... îmi termin ultimele zile de

concediu, îmi pregătesc toate croioanele mele colorate și încep apoi joaca mea cu puncte și linii. Soare și iarbă și stele din milioane de puncte și linii... De-aș fi în stare aș face mai mult... Dar joaca mea nu-i o glumă Toma... Pe lumea asta trebuie să existe oameni care să se joace foarte serios...

TOMA: Pentru asta îți trebuie mult curaj Iulia...

IULIA: Cînd n-o să am suficient o să mai iau de la tine... sub formă de împrumut bine-înțeles... în contul viitorului III.

TOMA: Rămii aici Iulia...?

IULIA: Cu tine... sper să mă hotărâsc repede... cit mai repede...

TOMA: Ce vrei să spui...?

IULIA: Ce-ai auzit... timpul probabil...

TOMA: M-ai făcut să cred că te simți bine cu mine... aici la fereastra mea... de unde te-am chemat și tu ai venit într-un tîrziu...

IULIA: Toma, hai să nu ne mai facem planuri... Noi doi s-ar putea să fim recalitrânți la fericire... Lasă numai fereastra deschisă...

TOMA: Ascultă-mă Iulia...!

IULIA: Dar te ascult... (Se cuibărește în brațele lui Toma) Sînt obosită domnule... n-ai de loc grijă de mine... mine va ploua sau va ninge, te vei bărbierii acasă și vei face economii... Trebuie să-mi pregătesc toate croioanele... de mine va trebui să mă joc foarte serios... Sînt obosită Toma... aș vrea să adorm... mine vom avea o zi grea...

ACTUL III

Din nou la redacție. În birourile lor Silvescu, Toma și Violeta. Toma are pe masă cîteva numere ale revistei pe care le cercetează cu atenție.

TOMA: Primele numere ale DIMINETII de la „facerea lumii” încoace...! Doamne, de n-aș muri să le văd și pe celelalte. Vinzătoria de la chioșc își face conștiincios datoria... „A sosit DIMINEAȚA LITERARĂ... Procurați-vă din timp săptămînală DIMINEAȚA LITERARĂ... Costul unui

abonament 12 lei, pe trei luni, 24 de lei, pe șase luni, 48 de lei pe un an...!

A sosit DIMINEAȚA LITERARĂ...!

VIOLETA: Ultimele numere mi s-au părut bunișoare... chiar interesante! Nu se poate face totul peste noapte...

TOMA: V-a orbit pe toți... v-a înors peste cap ca pe niște maimuțoi cu distinsele lui maniere, cu pledoariile lui savante... Ne bălăcim în mediocritate pînă peste urechi și voi îi dați cu... „Sigur, nu putem face totul peste noapte”...

SILVESCU (Prin soneria ce-i stă la dispoziție cheamă pe cineva din biroul redactorilor. Violeta, ca de obicei sare prima. Se duce vizavi, rămâne în ușa, Toma privește scena)

Domnișoară Violeta aștept o veste din partea profesorului Miron de la București... Mi-o trimite prin cineva... vă rog să aveți grijă... dacă mă caută sint aici... vă mulțumesc, vă mulțumesc...!

VIOLETA: (Intrînd din nou în biroul ei) Ai văzut Toma, ...cîtă delicatețe... Orice s-ar spune, e o figură cu totul aparte.

TOMA (Scos din fire): Fiți vă rog amabili!... Fiți vă rog draguți!... Ești o caraghioasă. După atîtea trîmbițe dirijate care răsună cu o absurditate fără margini de la venirea lui aici, după atîtea surisuri fericite împrăștiate cu risipă în dreapta și în stînga, după șoaptele lui amabile, ticluite din vreme. (Ironie) Sigur, este o figură cu totul aparte... S'îrîduiește-te și privește-l mai în profunzime, dacă poate fi vorba la el de așa ceva...

VIOLETA: Vorbești cu patimă și mă indispui...

TOMA: Rezistă, n-am terminat...

VIOLETA: Fii mai concis...

TOMA: M-am săturat să-i privesc fața asta chinuit de frumoasă, fără nici o expresie, fără nici o cută... Cînd mă uit la el îmi vine să-i strig în gura mare... Maestre Chiril Silvescu! Ce dracu ai făcut toată viața, de-o duci mereu tot într-un zimbet...!? Nu te-a strîns niciodată un pantof, nu te-a piscat niciodată un purice, vreun țîțar sau altă lighioană, știi eu, de prin locuri mai bine acope-rite...?

VIOLETA: Ești pur și simplu nebun...!

TOMA: Slavă domnului am auzit-o și pe asta... Spune-mi, Violeta, te gîndești vreodată la ceea ce s-ar numi un compromis?

VIOLETA: Nu știu la ce te referi...

TOMA: La compromis, n-ai auzit...? La tot ceea ce se petrece aici de la venirea excelenței sale...

VIOLETA: Vorbește te rog mai încet că s-ar putea să te audă...

TOMA: Unde nu dă Dumnezeu...

VIOLETA: Sincer cred că n-ai dreptă-

te... scrie omul foarte mult... critică de artă... proză originală... eseuri pe teme diverse... materiale de atitudine, se pricepe și la muzică...

TOMA: Taci odată, te rog...

VIOLETA: Și apoi la ce îți ajută să te enfuri... nu pricep... (Scoate un măr din sertar, mușcă cu poftă, Toma o urmărește, se apropie de Violeta)

TOMA: O...! Cit de liniștită și împăcată se simte neprețuita mea colegă cu cele bune și cu cele rele de pe lumea asta... Ascultă Violeta, într-o zi am să-ți trag o mamă de bătaie, să mă răcoresc... Ești insuportabil de cuminte și de binecresculă...

VIOLETA: Toma...!

TOMA: Nu, nu glumesc dar nu știu cu ce m-aș alege dintr-o năzdrăvănie ca asta...

VIOLETA (Mușcînd mai departe din măr): Ce vrei să spui...?

TOMA (Se apropie tot mai mult de Violeta. O mîngîie... îi vorbește cu un fel de tandrețe batjocoritoare): Ești afit de nevinovată draga mea... roză în obraji... (Îi cercetează fața) Riduri nu prea ai și totuși ești destul de uscată... Cum se explică...? (Violeta e încremenită) Ai vreo pasiune...? Îți plac pisicile, iepurii de casă, cactușii, vedetele de cinema... canarii în colivie... Sau nu, nimic nu-ți place din toate astea... Mîncîci cu poftă nu, preferi șnițele cu cartofi prăjiți și cu salată de sfeclă roșie... seara mîncîci iaurt ca să poți dormi buștean... Doamne, dumneata nici noaptea nu visezi...! Pot să jur că n-ai visat de un secol...!

VIOLETA: Dacă mai scoți o vorbă te plesnesc...!

TOMA: În fața unui gest de-al tău ne- cugetat aș ingenunchea, prea-sfînto!

VIOLETA: Dă-mi drumul...!

TOMA: Aspiri la libertate... Ce să faci dumneata cu ea...? Poți cel mult să-ți procuri un bilet convenabil prin ONT și să faci excursii... Unde vrei să pleci...? La Borsec, la Tușnad, poți să-ți faci acolo și probele hepatice...? Ce te uiți așa speriată Hai, fă un efort și gîndește-te la ceva...! În clipa asta sau în cea următoare... numai fă-o odată...!

VIOLETA: N-am să-ți iert toate astea, n-am să-ți le mai iert... (sună tele-

fonul de pe masa Violetei) Alo...!
Da, da! Un moment vă rog (Lasă receptorul pe masă, aleargă la ușa lui Silvescu, bate discret la ușă, deschide) Ridicați vă rog receptorul, e pentru dumneavoastră... (Se întoarce în biroul ei în timp ce Silvescu vorbește la telefon)

SILVESCU: Alo...! Letiția? Tu ești! Te sărut draga mea...! Da, uitasem legătura dincolo... Ce faci? O, ești foarte atentă... Să știi că am și pe pagina a doua o cronică plastică semnată cu inițialele B. B... N-ai avut de unde să știi, am scris-o atunci la repezeală... ți-a plăcut? Mă bucur...! Ești foarte drăguță... da, da, peisajele acelea... sigur destul de slăbuțe... ce vroiai să spun... oamenii sînt oameni... tu nu știi... Cum?... A, sigur, și acela este tot al meu... Mi-ai recunoscut pseudonimul... îți mai aduci aminte... tu l-ai ales... In rest?... Nimic deosebit... N-avea grijă... fii serioasă...! Telefonez azi din nou lui Miron... Ce să fac... am avut atîta ghinion... nu vezi, calc numai în urma lui... Trebuie să-l găsesc... Voi avea probabil o mică ședință... Ce vrei să fac... asta-i situația... cu macheta aceea nouă... am să văd, am să văd... Bine, bine... să nu uit... sper cel puțin... numai să găsesc deschis... Dar am auzit că nu se găsește un fir de pătrunjel în tot orașul... bine, am să caut, îți promit... Vai și n-am nici-o plasă la mine... Mă descurc eu, mă descurc... Pa, te sărut, te sărut... (Închide telefonul, se ridică, iese din biroul lui, trece vizavi. Le vorbește celor doi din ușă) V-am rugat să-mi prezentați propuneri privind macheta aceea nouă... bineînțeles pentru paginile care ne privesc direct...

VIOLETA: Dar știam că le-ați primit...! Cel puțin în ceea ce mă privește, i-am dat o schemă lui TOMA încă de acum cîteva zile.

TOMA (Scoate din sertar un dosar întreg, îl întinde lui Silvescu): Cred că vă referiți la aceste propuneri...

SILVESCU: A, nu, dragii mei, pe acestea le știu... era vorba s-o luați de la început... Nu v-a comunicat nimic colegul dumneavoastră?

VIOLETA: De cîteva zile G.C. are treabă mai mult în tipografie...

SILVESCU: Mă rog, asta nu mă interesează... discutasem cu el în amă-

nunțime... trebuie totul conceput altfel... Nu se poate trece așa dintr-o dată de la o anume manieră de lucru la niște căi cu totul neverificate, neexperimentate, fără avizul marelui public...

TOMA: Dar cine ne oprește să verificăm aceste căi, să le experimentăm...? Trebuie să ne asumăm odată curajul unui efort adevărat și să realizăm o schimbare, tovarășe Silvescu, nu numai în vorbe, trebuie să muncim efectiv la ceva... dumneavoastră... (Este întrerupt)

SILVESCU: Tonul dumitale nu-mi place...!

TOMA: Faceți abstracție de el... Opriti-vă numai la propunerile mele...!

SILVESCU: Dar v-am spus... le consider o exaltare și nimic mai mult!

TOMA: Am de gînd să le înaintez, chiar sub forma asta exaltată, conducerii revistei...!

SILVESCU: Vrei deci să treci peste punctul meu de vedere...

TOMA: Imi pare rău, dar nu m-am întîlnit cu vreun punct de vedere care să vă aparțină...

SILVESCU (Abil, nu vrea să meargă mai departe): Uite, domnișoara Violeta sînt sigur că are altă părere...

VIOLETA (Este surprinsă de o asemenea discuție) Eu ce să vă spun... pentru prima dată asist la...

SILVESCU: Ești prea îndrăzneț tinere... dumneata propui de fapt o nouă revistă... o altă revistă...

TOMA: De-ar fi asta singurul păcat...

SILVESCU: Mă rog, fă cum crezi domnule Cernea... (Ironie) Nu-ți pot stăvili inițiativa...

TOMA: N-aveți motive să vă supărați... A răspunde doar prin DA sau NU unor gînduri ale noastre nu înseamnă că ne-ați oferit un punct de vedere... (Sună telefonul în biroul lui Silvescu. Violeta se duce să răspundă)

VIOLETA (Ridicînd receptorul): Da! Imediat! Vă rog să așteptați la telefon! (Vine din nou la Silvescu) Pe dumneavoastră vă caută, tovarășe Silvescu...!

SILVESCU (Trece în biroul lui, închide ușa, ia receptorul): Da...! Eu sînt...! Vă salut, vă salut! Tocmai discu-

tam propunerile acelea de care mi-ai vorbit acum câteva zile... (Incolțit) Cum credeți... dacă doriți o dezbatere în cadrul secției... Sigur... n-am nimic împotriva... Participarea dumneavoastră ne va fi de mare folos... (Ride forțat). Ei, cum de unde știu, e firesc nu...? Dumneavoastră, nu pentru prima oară, vreți să faceți lumină într-o treabă ca asta... Imi pare foarte bine că AICI sint... ca să zic așa... controlat și... SPRIJINIT în acțiunile mele... Sigur, nu incap e îndoială, este vorba de o colaborare a tuturor oamenilor din secție... Bine, bine, o să vă telefoniez și o să vă anunț cind puteți veni... Vă salut! Vă salut...! (Pe culuar năvălește G. C. bate la ușa lui Silvescu, intră imediat)

G. C.: Domnule Silvescu...! Bine că vă găseac aici...! Vin de la tipografie... (Incurcat) Nu știu ce s-a întimplat cu articolul dumneavoastră... Ați dat vreo dispoziție lui Nea Alexa...?

SILVESCU (Surprins): Nu știu despre ce vorbești și nu știu cine e Nea Alexa... (Folosește soneria. Violeta și Toma sînt atenți. Silvescu nu mai are răbdare, cu G. C. după el trece enervat în biroul de vizavi) Domnule Toma, poate știi dumneata cine este Nea Alexa... îmi vei da o mină de ajutor...

TOMA (Ridicîndu-se de pe scaun): Un tipograf cu simțul umorului care are în spate vreo douăzeci de ani de meserie...

G. C.: Lasă prostiile Toma și lămurește-mă ce s-a întimplat astă noapte cu articolul tovarășului Silvescu...? Am impresia că ați făcut-o de oaie... Abia acum încep să-mi dau seama, știindu-te de ce ești în stare... Mi s-a adus ultima corectură în pagină fără...

SILVESCU: Ce înseamnă ultima corectură în pagină fără... fără ce...?

G.C.: Fără articolul dumneavoastră... eu am crezut că...

SILVESCU: Dar terminați odată cu aiureala asta și lămuriți lucrurile...

VIOLETA: Tovarășe Silvescu... eu cînd am trecut pe la tipografie am văzut același... (Intuind ceva, îl privește pe Toma cu teamă).

SILVESCU: Se pare domnule Cernea că dumneata poți dezlega misterul... Te rog... mai repede...!

TOMA: (Foarte abătut se trîntește pe scaun). Oh...! Foarte greu îmi vine să vă explic...

VIOLETA: Toma...

TOMA: O întîmplare... o întîmplare plină de haz și cam atît...

G.C.: Toma, vorbește odată, mă scoti și pe mine din sărite...!

SILVESCU: Tocmai cu articolul meu, tocmai acum cînd doresc din tot sufletul să... și mă rog, spune-mi care dintre articolele mele a încăput pe mina duminale, astă-noapte...? Domnișoară Violeta... eu vă dădusem vreo câteva... nu mai țin minte la care v-ați oprit pentru numărul ăsta.

VIOLETA: Păi stabilisem să publicăm...

TOMA: (Cu ironie). „Sensurile și nonsensurile în problematica alegerii tipului major axiomat la universul de manifestare latentă individuală”.

SILVESCU: (Fulgeră). Dumneata îți bați joc...!

TOMA: În măsura în care mi-aș fi permis să schimb vreun cuvînt, să adaog vreo virgulă... Acesta este titlul, sper că nu l-ați uitat.

SILVESCU: Unde este articolul meu, ce-ai făcut cu el...?

TOMA: L-am paginat frumos și miine-l va putea citi toată lumea... Cred că n-aveți nimic împotriva...

SILVESCU: Nu mi-aș fi putut închipui că aici poate fi o asemenea deabandă...

G.C.: Tovarășe Silvescu, poate m-am pripit, cred că Nea Alexe a făcut mai întîi gluma cu mine...

SILVESCU: Iar Nea Alexe...? Terminați o dată cu discuția asta în doi peri...

TOMA: (Lui G.C.) Ce naiba bătrîne, n-ai putut merge cit de cit pe firul lucrurilor să mă fi scutit de o scenă ca asta...

VIOLETA: Nouă nu ni s-a mai întîmplat niciodată așa ceva...

SILVESCU: Dar ce anume s-a întîmplat, că eu nu am înțeles nici pînă la ora asta...

TOMA: (Face abstracție de toți din jur). Aseară, pe cînd corectam cele două pagini, am simțit cum mă cuprinde oboseala... Îmi alunecau literele prin fața ochilor, cuvintele mi se păreau toate niște pete vinete... Am ajuns

la articolul cu pricina... de la cîteva fraze n-am mai putut citi un cuvînt... simţeam că mă sufoc... Mă izbeau în faţă parcă mii, zeci de mii de pagini cu titluri uriaşe, cuvinte întortocheate, care mă încolţeau, mă loveau, mă striveau, milioane zeci de milioane de cuvinte, fără nici un sens, cuvinte goale, cuvinte în vînt pe care eu le-am citit şi răsцитit.. pentru ce le-am citit şi răsцитit, pentru, ce, pentru ce...? Trebuia să fac ceva, trebuia găsită o soluţie salvatoare. Şi slavă domnului, Nea Alexa a deschis uşa şi mi-a întins două corecturi... Una normală, cu articolul dumneavoastră în subsol, cel care va apare miine, şi una fără articol, cu un imens spaţiu alb în chenar... El m-a întrebat atunci... „Pe care-l publicăm”? Eu i-am arătat varianta articolului fără cuvinte... pata aceea albă... goală... şi am simţit că mă liniştesc... Se vede că Nea Alexa a făcut gluma pînă la capăt... ţi-a dat şi dumitale dragă G.C. o foaie din acelea, fără să-ţi spună nimic... şi bine-a făcut... grozav te-ai mai speriat! Nu-i așa, bătrîne, azi ai simţit din nou că trăieşti...

SILVESCU: Nu prea stai bine cu nervii tinere... (Trece în biroul său fără să mai scoată nici un cuvînt. Scapă din mînă o foaie, nu se mai apleacă să şi-o ridice. Trînteşte uşile după el. Violeta se aşează liniştită la masa ei, îşi scoate din sertar un măr început pe care continuă să-l mănînce cu poftă. În acest timp G. C. ridică foaia căzută jos din mîinile lui Silvescu, întîlneşte privirea lui Toma care-i stă în cale fără să-i vorbească. G.C. e puţin încurcat, nu a avut timp să se ridice complet. are spinarea puţin încovoiată. Toma se îndreaptă spre uşă).

G.C.: (mai mult pentru sine). Pentru tine Toma, e simplu, sigur că e simplu, n-ai pentru ce să faci cale întoarsă... (Toma iese nu îl aude). Eu Toma nu mai pot fi altfel... nu mai am cînd... nu mai am cînd... tu nu poţi înţelege... (Violeta mănîncă din măr, n-a fost atentă la ce s-a petrecut în jur).

G.C.: (Dînd cu ochii de Violeta). Eu mă întorc la tipografie... Totul e clar acum... La revedere... (Iese).

VIOLETA: (Cam absentă). La revedere... (Vrea să vorbească la telefon, se răzgîndeşte. Pe culuar, G.C. se întîlneşte cu Toma care se plimbă fumînd).

G.C. Mă întorc mai tirziu Toma, aş vrea să stau de vorbă cu tine. Să mă aştepţi Toma, vreau să-ţi vorbesc... Dacă nu voi putea veni astăzi... miine tot trag o fugă... (Iese prin capătul coridorului în timp ce Toma îi răspunde abia şoptit).

TOMA: Bine... bine, bătrîne...

SILVESCU: (Iese în uşa biroului se opreşte dînd cu ochii de Toma). Credeam că-ţi vei găsi ceva de făcut în afara redacţiei măcar pentru cîteva ceasuri... Aş fi vrut să nu mai dau ochii cu dumneata... dar eşti mai obraznic decît mi-am închipuit...

TOMA: Doriţi să continuăm discuţiile...?

SILVESCU: Am răbdare că te ascult vorbind astfel... Nu ştiu ce mă împiedică să-ţi răspund așa cum de fapt ţi s-ar cuveni...

TOMA: Comoditatea domnule Silvescu, renunţările dumneavoastră lucide... Uneori îmi venea să vă întreb dacă aţi strîns vreodată în braţe o femeie fără să vă gîndiţi la marele dezastru că vi s-ar putea şifona gulerul de la cămaşă...

SILVESCU: Să punem punct... E ruşinos că substitui unor gînduri deschise obrăznicia şi acest soi de abilitate...

TOMA: Nu-mi place că prea amestecăţi lucrurile, zău, prea le amestecaţi.

SILVESCU: Ştii ceva... poate nu ţi-ai găsit locul în colectivul acesta... te cunosc de puţină vreme şi totuşi aş putea să te ajut cu ceva... Dacă vrei un transfer... să-mi spui... îţi voi sta la dispoziţie...

TOMA: Uite, la asta nu m-am gîndit... atunci să plec după cumpărături... Cîte nu-i trebuie omului la un asemenea drum... Eu am să mă mulţumesc cu puţin... (Silvescu vrea să lase impresia că nu-l mai ascultă pe Toma, trece la biroul lui, dar lasă uşa întredeschis). Imi vor ajunge de pildă: o pălărie cu boruri tari şi scurte, un Fiat, nişte ochelari mască, două pistoale şi cit a mai rămas din tirajul ultimului număr al revistei... Voi turna apoi un serial pe

bază de... tot confortul... voi deveni celebru... pocnete, mașini, cai mascați... n-o să-mi lipsească nimic...

VIOLETA: Toma, am puțină treabă în oraș... cît lipsește te rog răspunde în locul meu... dacă mă caută cineva... dacă...

TOMA: Numai că și eu... (Din capătul cu lăutarului apare Băiatul cu ghitară)

BĂIATUL: Bună ziua...! Ce mai faceți domnule Toma...?

VIOLETA: (Speriată de apariția aceste vechi cunoștințe). Bună ziua! Bună ziua, tinere. Cu cine vrei să vorbești...?

TOMA: Lasă-l Violeta, lasă-l pe miinile mele...

BĂIATUL: Îi caut pe domnul Chiril

Silvescu.. (Ușa lui Silvescu e deschisă, acesta ascultă ce se vorbește pe sală). Nu vă supărați.. el a publicat o însemnare... sau cam așa ceva... în ultimul număr al revistei... avea un titlu așa... nu știu cum să-i spun... „Venind din finții suspendați de amiază”... Mamă, mamă, ce titlu... Băieții și fetele s-au amuzat grozav... Eu nu prea am avut de ce s-o fac... n-am înțeles cum vine asta cu... Am întrebat-o pe tovarășa profesoară de limba română și dînsa mi-a spus că articolul respectiv este un escu... eu tot n-am înțeles... Cred că tovarășul Silvescu o să mă primească...vreau să-l întreb personal...

SILVESCU: (Apare în ușă). Ce e băiete ce s-a întîmplat...?

BĂIATUL: (Surprins). Nimic... vroiam doar să...

VIOLETA: Dorește cu încăpăținare să stea de vorbă cu dumneavoastră...

SILVESCU: (Protector). Hai, vino băiete!... (Violeta pleacă spre capătul culuarului, Toma intră în biroul lui iar băiatul abia îndrăznește să calce dincolo de ușă). Poftim, ia loc...!

BĂIATUL: Lăsați, eu stau în picioare...

SILVESCU: Te rog, vreau să te simți bine cu mine... (Băiatul se așează în cele din urmă, stingher, pe colțul unui scaun).

BĂIATUL: Știți, eu am venit așa... pentru că am vrut eu să vin

SILVESCU: Ești elev, nu...?

BĂIATUL: Da, la liceul nr. 9...

SILVESCU: În ce clasă...?

BĂIATUL: La anul termin a zecea.

SILVESCU: Și pentru ce spuneai că ai venit...?

BĂIATUL: Am vrut eu așa... să vin... Știți, câteodată ard de dorința de a sta de vorbă cu cineva... MARE... cu o personalitate... mă înțelegeți nu? Mama nu prea are încredere în posibilitățile mele... (Arată spre frunte). Intelectuale... totdeauna regretă că n-am fost și eu mai înzestrat, ca alții... Domnul Colea... vecinul nostru, nici nu-mi răspunde la bună ziua... și doar e contabil la poștă, funcționar superior. Eu nu prea stau de vorbă cu oamenii... nici nu cunosc prea mulți... (Își ia inima-n dinți). Nu-i așa, domnule Silvescu, nu-i o crimă să oprești într-o zi un om MARE, chiar mare de tot, și să-l întrebi ce mai face, iar tu, un elev oarecare, să-i poți spune deodată...! (Reflectează). Ce să-i spui!... Ce-ți trece prin cap... păi altceva ce poți să-i spui...? Eu cred că nimic nu poate fi mai frumos pe lume decît să stai de vorbă cu oamenii și ei să te asculte... (Silvescu dă semne de nerăbdare, se uită la ceas, scotocește prin sertare, nu poate fi atent).

SILVESCU: Ai note bune la toate materiile...?

BĂIATUL: (Parcă n-a auzit). Poftim...?

SILVESCU: Ai note bune la toate materiile...?

BĂIATUL: Mmm... așa și așa...

SILVESCU: (Sec). Păi cum se poate una ca asta...?

BĂIATUL: N-am rămas corijent decît odată, anul trecut la Istorie... N-am prea știut să vorbească despre decăderea Imperiului Roman... Am tocit apoi toată vara... la examenul de corijență am răspuns ca pe apă... dar să știți, eu nici pînă în ziua de astăzi nu mi-am clarificat problemele... Cum a putut să se destrame cîșcoaga imperiu...?! civilizație... civilizație, ce mai, aveau de toalc... Și pînă la urmă, gata cu Imperiul Roman... N-am înțeles cum s-au putut împlina toate astea...?!

SILVESCU: (Nu-l urmărește. Face un număr de telefon) Mă ierți o clipă! (Vorbește la telefon). Letiția, eu sint dragă, cred că în jumătate de oră

sint acasă... da, da, poți pregăti totul... Trec... trec... dacă ți-am promis... (Închide telefonul).

BĂIATUL: La celelalte materii m-am descurcat... Anul acesta am doar două medii de șase și restul de la opt în sus... Am și doi de zece... la desen și astronomie... mă descurc binisor și la fizică... Uneori însă, îmi trec prin cap tot felul de ciudățenii și vă dați seama, nu mai pot fi atent la lecții, și am un scandal cu profesorii... Eu fără să vreau mă gindesc... Ipotezele astea despre viața pe alte planete... farfuriile zburătoare... ce mai, îmi sfarmă uneori creierii nu alta... Dumneavoastră ce credeți, sint simple povești...?

SILVESCU: (Incurcat) Mmm... sint multe de spus...

BĂIATUL: Nu vă mai spun ce se întimplă cu mine la ora de astronomie! Îmi apar în fața ochilor toate stelele cerului, cum stau ele înghesuite unele într-altele... că vai... înghesuite și multe mai sint... Tot aștept în fiecare noapte să plouă ori să ningă cu stele...

SILVESCU: (Sec) Nu-i bine să nu fii atent la lecții... ai văzut ce se poate întimpla... obții note slabe... poți rămâne corigent...

BĂIATUL: Nu, dar nu despre asta vroiam să vă spun? Știți, la noi în clasă, vreo cițiva băieți am vrut să... (Sună telefonul, Silvescu răsuflă ușurat).

SILVESCU: Alo! Da!... Silvescu la telefon! (Băiatului) Mă scuți, te rog... Alo! Bucureștiul? Eu sint, eu sint dușuie lasă-mă să vorbesc... Miron!... Miron!... Tu ești? In sfîrșit!... Îți aud glasul... Păi spune-mi dragă, ce s-a întimplat? Am făcut nu știu cîte drumuri după tine... Ți-au spus nu... ți-au spus... Ei... și... cum a rămas cu mine... Cum? Ce spui? Nu mai poți face nimic?... E de neînchipuit...! Și doar m-am bazat pe tine...! Știi foarte bine, aș fi putut deschide și alte uși... tu mi-ai promis... m-ai asigurat... Poftim? A, nu, nici gînd dragul meu... știi foarte bine că de acest lucru depindea rămînerea mea aici... Sint dragă... sint încă ore neocupate... vre-o patru grupe de studenți... ce, eu nu știu... Dar nu înțeleg de ce spui tu că nu se mai poate face nimic... Nu, nu, e inutil să-mi mai spui

toate astea... (Se înfurie tot mai tare). Nu... nu mă pot acomoda cu oamenii de aici... cred că ți-i clar, nu? Nici nu merită să mai discutăm, nu înțelegi, nu merită! In 24 de ore voi fi la București... îmi voi rezolva singur toate treburile!... Nu, dragul meu... va fi cu totul altfel... doar nu sint atît de naiv... Nu mai rămîn o clipă aici... înțelegi? O CLIPĂ! Nu vreau să mai știu de nimeni și de nimic... Ducă-se dracului...! (Băiatul se retrage incurcat. Silvescu se uită la el dar de fapt nu-l vede. Băiatul face un semn de rămas bun, nu-i răspunde nimeni, iese. Silvescu închide telefonul își strînge în fugă lucrurile de pe masă, iese trîntind ușa, străbate în fugă coridorul, băiatul privește în urma lui).

BĂIATUL: Formidabil!... am uitat să-l întreb... „Venind din fîntini, suspendați de amiază”... Cum am uitat să-l întreb... Domnul Toma o să mă lămurească cu siguranță... (Intră în birou la Toma fără să fie observat. Toma scrie o foaie, o mototoleşte, o aruncă pe unde apucă, scrie alta, o mototoleşte, o aruncă iar. Băiatul îl urmărește și apoi se face observat).

BĂIATUL: (Punîndu-și ghitara pe brațe se așează pe scaun). O să plătiți amendă, domnule...!

TOMA: (Il recunoaște fără să ridice capul). Ce spui prietene...? O să plătesc amendă...?

BĂIATUL: Da domnule...!

TOMA: N-am călcat pe iarbă... n-am rupt margarete...

BĂIATUL: O să plătiți...

TOMA: Și dacă nu vreau... Înțelegi? Nu vreau să mai plătesc nici o oală spartă... Ce bine c-ai venit să-mi ții de urît...

BĂIATUL: Mai încape vorbă... Vă țin de urît...!

TOMA: (Stringe foile de pe jos). Uite, termin de făcut curat și ne vedem de ale noastre... Nu vreau să plătesc amendă... (Duce foile la cos). M-am săturat de oale sparte...

BĂIATUL: Nu văd nici o oală spartă... au fost doar niște hirtiuțe... Eu am văzut cu ochii mei... pot să depun mărturie...

TOMA: Te încumeți să faci una ca asta? BĂIATHI: Mă încumet...!

TOMA: Ești curajos...!

BĂIATUL : Sint curajos...

TOMA : Atunci bate palma.

BĂIATUL : Poc...! Bat palma! N-am văzut nici o oală spartă! N-am văzut!

TOMA : O să ai timp să vezi...!

BĂIATUL : Lăsați glumele... erau niște prăpădite de foi rupte...

TOMA : Nu-ți permit...! Nu erau orice fel de foi, prietene...! Erau singe din singe și carne din carnea cererii mele de transfer.

BĂIATUL : La ce e bună o cerere de asta ... ?

TOMA : Păi n-auzi... la nimic... la transfer... la hop-țop, dintr-un loc în altul...

BĂIATUL : Și săritura asta nu se poate face fără cerere... Cred că nu-i o săritură care implică risc... la circ e cu totul altceva...

TOMA : Unde ... ?

BĂIATUL : La circ domnule Toma..., o veche pasiune a mea...

TOMA : Da, da, la circ sigur că e cu totul altceva... In cazul nostru însă... cererea e absolut necesară, întârită cu un timbru fiscal de trei lei... Curaj, înseamnă arenă...! Ori asta nu și-o poate face oricine, în spatele casei... Trebuie investiții serioase, fonduri suplimentare, comisii care să le avizeze, foruri de care să depindă chestia asta cu curajul... Pentru că ce te faci dacă nu depinzi de ceva, de cineva? Sări în gol! Rămii în aer... Or, trebuie să te prindă cineva, să te simți strins la piept și să ți se spună: Mai odihnește-te frate, mai gîndește-te și la tine... te epuizezi... viața e scurtă...

BĂIATUL : (Aerian). Auzi, să plutești și să rămii în gol...! Trebuie să fie o senzație nemaipomenită...

TOMA : Pe dracu...

BĂIATUL : Să zbori... să lupți și să zbori pentru că așa vrei tu, să lupți și să zbori... Vîntul îți biciuiește fața, sufletul, norii te cufundă în omăt pînă la briu... dar îți rămîne inima afară... și iar te ridici, te pregătești de drum... Pe lingă tine trece o rîndunică, îți face semn cu aripa ei adevărată și tu înțelegi că exemplele bune trebuie urmate... Nu se poate, trebuie să găsești acolo, în înaltul cerului, a drumului, un prag... Tu să te oprești, să dai bună-ziuă la oameni, să le spui că și tu ai ajuns acolo, că vrei să faci un lucru mai de doamne-ajută, dar nu știi cum să începi...

(Pentru sine). Fir-ar să fie, niciodată n-am știut cum să încep... Apoi, de acolo din prag îi întrebi pe oamenii aceia din înaltul cerului dacă n-au nevoie de tine... Da, da, s-ar putea ca oamenii aceia să-ți spună că locurile pentru făcut ceva mai de doamne-ajută sint ocupate de alții, mereu de alții... tu devii puțin trist, rîndunica îți face iar semn cu aripa ei adevărată, și înțelegi imediat că exemplele bune trebuie urmate...! (Din nou mai mult cu el însuși). Și la urma urmei trebuie să fie îngrozitor să stai toată viața în același loc... Ce, ești loc geometric... Are și omul o suprafață, un volum, înălțime, grosime... Lasă-l domnule să se miște în spațiu! Că este la spațiu... mamă, mamă, cit spațiu mai este pe lumea asta... Auzi, să plutești și să rămii în gol... Trebuie să fie o senzație nemaipomenită...! Ce poți scrie într-o cerere pentru o treabă ca asta...!

TOMA : Te-ai plimbat vreodată cu avionul?

BĂIATUL : Încă nu...

TOMA : Bănuiam...

BĂIATUL : De ce mă întrebați?

TOMA : Nu prea ți-i clară noțiunea de gol... Gol de aer, gol de spațiu, gol de timp, gol în suflet...

BĂIATUL : Cred că la circ trebuie să se găsească ceva din toate astea. Eu cînd eram mai mic am fugit cu un circ... Dar m-au trimis acasă... N-au vrut să mă ia cu ei...

TOMA : Iar imi vorbești de circ, măi băiete? Înțelege odată! Circul e o treabă foarte serioasă...

BĂIATUL : Sinteți trist domnule...

TOMA : Foarte trist...

BĂIATUL : Pentru prăpăditele acelea de foi...?

TOMA : Pentru ele...

BĂIATUL : Scrieți altele...

TOMA : Am scris...

BĂIATUL : Și atunci...?

TOMA : Pe acelea le am încă în buzunar... nu le-am rupt...

BĂIATUL : Să nu le rupeți, dacă fără ele nu se poate...

TOMA : Nu-ți promit...

BĂIATUL : De ce...?

TOMA : Pentru că cele pe care le am în buzunar sînt un fel de variantă a celor pe care le-am rupt ...

BĂIATUL : Sînteți trist domnule ...

TOMA : Foarte trist ... Spune-mi băiete, ce te pasionează ...

BĂIATUL : (Surprins). Pe mine ... ?

TOMA : Vezi bine că nu vorbesc cu altcineva ... în măsura în care nu par a vorbi de unul singur ...

BĂIATUL : Încă nu m-am fixat ... Parcă dumneavoastră nu știți ... E greu să te hotărâști ... Deocamdată mă simt bine cu ea ... (Semn spre ghitară) și cu foile mele ... (Semn spre buzunarul hainei) le am aici ... astea-s cele mai noi ... nu, nu, acum nu vă plictisesc cu ele ... altădată ... grozav de bine ne împăcăm ...

TOMA : Este vorba de EA ... ?

BĂIATUL : Nu domnule, de foile mele ... Ea ... acompaniază ... e ascultătoare ... muzicală, calmă, nu face ... fițe ...

TOMA : Ce nu face ... ?

BĂIATUL (Incurcat). Am spus și eu așa ... mă gîndeam la ...

TOMA : (Cu gîndurile lui). Cine mă poate obliga să-mi iau lumea în cap ... și pentru ce ... De ce să plec eu ... E una să alergi în viață și alta-i să fugi ... N-am fugit niciodată de nimeni ... nu m-am ascuns niciodată ... !

BĂIATUL : Sînteți trist domnule ...

TOMA : Nu, n-am să plec ...

BĂIATUL : Mai bine, am și eu cu cine să mai stau de vorbă ... El tot pleacă ...

TOMA : El ... ?

BĂIATUL : Da, l-am auzit cu urechile mele ... așa spunea ... eu am plecat ... N-am vrut să mă amestec ... și apoi m-am gîndit ... Să știți că iar se infurie și mă întreabă dacă am note bune la toate materiile ... Îmi pare bine că dumneavoastră rămîneți ! Mai stă și cu mine cineva de vorbă ... El pleacă sigur ... !

TOMA : El ?

BĂIATUL : Mă scuzați că folosesc persoana a treia singular, fără reverență.

TOMA : Despre cine vorbești ... ?

BĂIATUL : Despre cel care pleacă ... Zău, domnule, lăsați-l să plece ... ! Era așa de furios ... Mamă, mamă ... În fond ar fi putut să decurgă totul normal ... dar m-a întrebat ce note am, s-a iscat scandalul cu telefonul, cu Bucureștiul, au intrat în discuție niște ore cu studenții ... mare încurcătură ... !

Cum v-am spus ... eu am plecat ...

n-am vrut să se spună că ...

TOMA : Nu cumva vorbești de Silvescu ... ?

BĂIATUL : Ba da, despre el vorbeam ... După cite mi-am dat seama, pleacă, pleacă în seara asta la București, definitiv ... ! Nu se mai răzgîndește ... era așa de furios ... Mamă, mamă ...

TOMA : Se face lumină domnule, se lămuresc lucrurile ... ! Tovarășul Silvescu preferă deci o climă mai caldă ... !

BĂIATUL : El este un eseist, nu ... ?

TOMA : Ce să fie ... ?

BĂIATUL : Un eseist ... așa se spune cînd scrii ceva cu un punct de vedere foarte personal asupra ... știu eu ... De pildă articolul acela ce putea să fie altceva ... „Venind din fîntini, suspendați de amiază” ... Un punct de vedere asupra ... fîntinilor ... nu ?

TOMA : Dacă vrei ...

BĂIATUL : Rămîneți deci ...

TOMA : Am să rămîn prietene, îți promit că am să rămîn ... Cred că sînt un palavragiu și nimic mai mult ... Nici n-aș fi putut pleca ... Mă împăcam bine în ultima vreme cu ea și cu foile mele ...

BĂIATUL : Și dumneavoastră scrieți ... ?

TOMA : Cînd simt că altfel nu se mai poate ... !

BĂIATUL : Formidabil ! Și cu mine se petrece același lucru ! Și cu ghitară ... ? Știți să cîntați ... ?

TOMA : Habar n-am .. îmi place numai să ascult ...

BĂIATUL : Mi-ați spus că vă împăcați bine cu ea ... ? !

TOMA : Ea este ... Ai s-o cunoști și tu într-o zi ... ! Uite, ... tu ești primul om cu care vorbesc despre ... Pînă acum n-am mai vorbit cu nimeni ... uite, mă bucur pentru asta ... știi ... (Băiatul își ia ghitară, improvizează).

BĂIATUL : Semn din aripi de-mi vei da/ Pasăre măiastră/ Eu cu tine voi zbura/ Ca să-mi fii aleasă ... / Semn din aripi de-mi vei da/ Sus în bolta-albastră/ Eu cu tine voi zbura/ Pasăre măiastră.

TOMA : Hai să plecăm, am o poftă nebună să merg așa ... aiurea ... Ai altă treabă ?

BĂIATUL : Nu ...

TOMA : N-ai scandal acasă dacă hoînărești ... ?

BĂIATUL : Păi asta-i hoînăreală ... ? !

TOMA : Dar ce crezi că e ...

BĂIATUL : Bine, să fie hoinăreală... până diseară târziu aş vrea... Pentru mine o să fie o seară plină...

TOMA : Plină de stele... nu ? Înghemuite, îngrămădite unele într-altele...

BĂIATUL : Exact... mi-aţi luat vorbele din gură...

TOMA : Pe toate le ştii... eşti un băiat tare silitor...

BĂIATUL : Se vede, nu... ?

TOMA : Hai să mergem... !

BĂIATUL : Cu o condiţie... nu renunţăm la hoinăreală... Am o poftă nebună să merg aşa... aiurea... Aveţi altă treabă... ?

TOMA : Nici vorbă... (Sună telefonul. Toma ridică receptorul). Alo... ! Alo... ! ? Bună ziua domnişoară... ! Mi-ai făcut o surpriză... Te anunţ şi eu că azi e o zi mare... Totul e în legătură cu Viitorul III... Am început numărătoarea inversă... Peste câteva minute doi bărbaţi îţi vor fi recunoscători pentru o ceaşcă de cafea...

BĂIATUL : (Făcînd semne). Pentru mine nu, pentru mine nu...

TOMA : Aşteaptă-ne Iulia, aşteaptă-ne... ! (Închide telefonul).

BĂIATUL : Şi nu vom mai hoinări... ?

TOMA : Hai, hai să mergem !

(Cortina peste ultimul act)

VASILE CONSTANTINESCU

Aceste ape

O, tinerețea apelor de munte
Din care păsările sorb tărie
Ca zborul lor prin timp să suie
Punți netrădate întru veșnicie —

Aceste ape-n care prundul arde
De-un dor solar vieții rădăcină
Încît să curgă sferic, fără moarte
Zborul nefrint de pasăre-lumină,

Ci-n tinerețea voastră ape repezi
Lăsați-mi clipa frunții să coboare,
S-aud mereu în zbor de păsări
Albastrul pur al gliei la hotare

Și-n tinerețea ce vă arde-n sînge
O, ape vii de munte, viața mea
Să-mi fie drum ce nu-și trădează legea
Și legii în privire să-i cînte ochi de stea.

Și griul

... Și griul cum miroase a flacără de vis
Și visul cum în boabe aprinde miera pîinii —
O, în numele griului, al visului și-al pîinii
E loc sub soare pentru orice popor
Chiar atunci cînd unul e mai mic decît altul ;
Și imnul de pace al griului, cum sună
Pururea netrădat de-al libertății drum,
Iar libertatea are destin de lege în ființa
Popoarelor ; prieteni și frați, ci voi din marea iubire
Ce ne unește-n numele unic de Om

Ascultați cum grîul cere liberă orice cîmpie
Și iluminați-vă de faptul că cei ce-l rodesc
Știu să așeze această putere la temelia muncii —
Ci riul, ramul crescînd din brațul lui Mircea
Și din cuvîntul lui Eminescu, în veci
Suflet poartă în legătura lor cu pămîntul
De jur împrejur de Carpați, lege de flacăra nașterii
Și ideii de-al nașterii drum ; popor împărat
Al ființei tale, popor ce-ți auzi curgerea vie
Pînă-n dacic strat de istorie, de milenii înalți
Laudă florii de grîu, păcii depline cu care
Rodul în ea zămislește, și pe frunte
cu lumină ți-e scris
Că libertatea are destin de lege în ființa popoarelor
Și din cerul omenesc al acestei legi rostești tuturor :
O, în numele grîului, al visului și-al piinii
E loc sub soare pentru orice popor.

AURA MUŞAT

Sonete

XVII

De ce ascult pe trepte de marmoră, ce gând
Mă-nalţă iar — stăpînă acestor calme ore ?
Nebunul meu culege flori palide dansînd,
Pe mări se-ntorc corăbii cu steaguri vii la prore.

Ard frunze de tăcere în aerul uscat.
Sub bolţi răsună pasul străin ca o lumină.
Şi vorbele cad moale dar neînduplecat :
Va fi furtună poate... Străjerii se înclină

Şi slujitorii poartă pe mozaicuri reci
Lămpi stinse, seara suie păianjenii pe grinzi.
Adăpostindu-ţi fruntea de veşti tîrzii, petreci.

Ca-n moarte-ţi uiţi fiinţa, de lespezi ţi-o desprinzi,
Prin coridoare umbra ţi-alunecă şi-ncerci
Să desluşeşti, vai, semnul de soare pe oglinzi...

XVIII

Pe mare arde umbra, în portul meu e seară
Tîrzie ca-ntr-o veche poveste nibelungă.
Trag sufletul pe sfoară, un papagal de ceară
Aruncă vorbe-n apă, maimuţa îl alungă,

Țipînd la gratii roade același fruct. Pe lanțul
Corăbiei se urcă din cînd în cînd să vadă
Cum suie geamandura, cum ploaia umple șanțul
Cum cad semințe roșii și frunzele în radă.

E-un tip străin. De sete vom acosta. O vreme
Va răzbuna tăcerea cuminte, papagalul.
Pe punte sare vîntul jucîndu-se prin gheme

De ceață, pal sticlește într-un ungher mangelul.
Și timpul curge leneș. Catargul singur geme
Și ancora izbește nepăsătoare valul.

XIX

Umbra, în urmă, va crește geana din care
Eu voi aprinde culorile stinse-n iatac,
Tu vei urca, ostenit călător de pe mare,
Vei clătina o tăcere, vei fringe un arc.

Vom ațipi. Viscolul blind, va desprinde
Acoperișul, va dezlega dintr-un cui
Soarele vechi, ne va aduce merinde
Iar, slujitorul acela ciudat de pe grui.

La potcovar, descălecăm pentru o pipă.
Mușchiul pe polițe crește, moșu-i sașiu,
Nu ne întorcem privirea spre umăr o clipă,

Stelele numai joacă pe ape, târziu.
...Îmi scutur fruntea, îți chem ogarul, el se ridică,
Straja a doua cade-n lumină, timpul e viu.

XX

Vreme-ndelungă toate le-om ști ca-nainte.
Dinspre adâncuri, apa la țarm va zvîrli
Amfore verzi pe nisipul fierbinte.
Vara va trece, liniște nu va mai fi.

Încercuind o zăbavă vom sta
Drept, lângă far, carul de foc să apună,
Cînd vom întoarce. Vîntul ne-aburcă în șa,
Cerule e calm. Sfișie noaptea, peste lagună

Glasul pescarilor care coboară spre sud.
Ca-ntr-un ritual, vom ocoli, vechiul for
Voi recunoaște abia, calul tău ud,

Valea uscată, țipătul unui condor
Într-un târziu, zvonul copitelor nu-l mai aud.
Ierburi străine mi se apleacă peste picior.

ION PUHA

Corăbii

Vîntul se ascunde în crengile nopții
Arzînd jucăușă în flacăra dorului,
luna ne umple ochii cu visuri.
Cutreierate-s apele cerului încremenite
de corăbiile fermecate ale visurilor.
Sorbînd din șipotul cu gust de stele,
îndrăgostiții adorm în grădinile lunii ;
în somnul lor, flacăra dorului. . .

Terține

Parcă ne ascundeam printre stele,
cînd luna sorbea soare din struguri
și cerul dormea întins pe pădure.

Cu ochii-n izvoare, visînd,
cerbii rugau noaptea să steie,
în coarne să ieie din vaduri scînteie.

Ușoare, păsările zilei cu ciocuri sure
grăunțe de stele, de lună au cules ;
și iubita a rămas între narcisele mele. . .

LIVIU PENDEFUNDA

Inimi de vînt

Scrutează-n lumină, vise să răzbuni,
Căci eu din depărtări de viață
Ecouri de izvoare sînt.

Tulnicul strigă în spații mioarele pe culmi ;
Privește : ard focuri și-n ceață
Se-ntind peste munți duse de vînt.

Foşnet de spice

— Adună-ţi galbenele vise
Pe umeri revărsate în amurg !

Pe cer sînt nori şi dincolo sînt stele ;
Foşneşte cîmpu-n vînt de vară
Sub gîndurile mele.

— Adună-n galbene cosiţe,
Ce parcă din lumini se scurg,
O mîndră ţară !

NICOLAE TUDOR

Sonet

Lui Macedonski

E vremea blindei gladiole
se simt parfume-n voci de vînt,
grădinile în alb vestmînt
sînt o orchestră de viole.

La margine de vis îngini
zăpezi, azur, aureole —
şi cavalerii rup corole,
peste oglinda din fintini.

Mereu rănit intrînd în vară,
în ploile de meteori
ca o himerică fanfară,

auzi orgia de culori
gătînd în frumuseţea-i rară,
mireasa-n mantie de zori...

CONST. PRICOP

Despre **MIHAIL SADOVEANU**

Destinul lui Sadoveanu n-a fost lipsit de „peripeții“ până la fixarea lui în ordinea literaturii românești: Cu toate că în general sensul scrierilor sale a fost acceptat de către toți, inconsecvențele de umoare în privința lui n-au lipsit. Acestea erau mai mult atitudini incerte în fața operei, insolită, cu tot aspectul aparent de tradiționalism. Așa se face că un critic de talia lui E. Lovinescu și-a purtat pe parcursul activității o atitudine eronată, iar alții l-au negat sau l-au lăudat fără prea mult spirit de discernămint. Cum am spus, atitudinea îl viza mai puțin pe Sadoveanu ca personaj — cu toate că s-au formulat destule aprecieri în acest sens — cât literatura lui. Cu toate că în aparență Sadoveanu nu făcea decît să continue tradiții mai vechi, încă de la început s-a făcut simțit și un alt plan al întinsei lui creații. Chiar dacă nu a fost sesizat și mai ales nu a fost formulat, din această perspectivă intuită s-au inspirat cele mai multe inconsecvențe. Aparent cu un aspect tradițional, proza lui Sadoveanu relevă frământări deasupra gamei obișnuite a scriitorilor cu această obiecție, pe de altă parte atitudinea lui nu era ușor de remarcat, de aceea nu putea fi acceptată de la început de cercetători cu alte opțiuni literare. Nici pînă astăzi nu se poate spune că s-a găsit o cheie singulară pentru creația lui. Dincolo de posibilitățile de interpretare date de orice text cu valoare literară, scrierile lui Sadoveanu se ridică spre lectură cu o rază mai mare de valabilitate. Faptul este cu atît mai evident dacă ne gîndim la o literatură română fără lucrările lui Sadoveanu. Cu toate că după moartea sa s-au scris mai mult articole comemorative, prezența lui e cu atît mai simțită cu cît devine un punct de reper în dezvoltarea de azi a literaturii, și nu e vorba de o comparație posibilă cu un scriitor contemporan, cît de o secare (temporală) a unor zone și împingerea evoluției literaturii către altele. Semnificația lui de valoare culturală a făcut posibilă și încercările celor care au fundamentat și au dat putere de „instituție“ criticii literare românești — e vorba de critica dintre cele două războaie — de a „rezuma“ întreaga lui activitate în propoziții sau în cîteva pagini. Gestul este firesc; totdeauna la apariția unui fenomen de dimensiuni mai puțin obișnuite se încearcă mai întîi o „definire“ a lui și doar ulterior o cercetare a detaliilor. Dar preocuparea spre definiții a alterat uneori ulterioara cercetare a detaliilor și din această cauză a putut apare nu atît un Sadoveanu monocord, cît unul „static“ și în consecință ușor de manevrat. Astăzi cînd perspectiva asupra lui s-a lărgit,

incercările de a-l rezuma par tot mai temerare, și poate inutile în același timp căci au început să fie tot mai evidente liniile dinamice ale operei lui, apropiindu-se astfel de adevăratul lui spirit. Această mișcare de adâncuri a făcut ca lectorii avizați și cu gust sigur să-l prețuiască și mai ales să-l restituie după o adâncă pătrundere a propriului spirit. Faptul poate părea un lucru banal (orice critic trebuie să procedeze așa cu orice carte). El devine însă eveniment în cazul lui Sadoveanu datorită universului său personal care îți cere sau să-l însușești sau să-l respingi. Ambele „poziții” presupun însă o dispută a spiritelor. În scrierile criticilor perioadei amintite, se observă o „luptă” a spiritului independent cu uriașa și acaparatoarea întindere a lumii lui Sadoveanu.

G. Călinescu dă în acest sens un exemplu caracteristic. Ca de obicei el dublează spiritul cărții și al autorului, încearcă să-i împrumute gesturile și să le reliefeze, pentru a limpezi adevăratul spirit al textului. De data aceasta el însuși arată mirare în fața „mișcării largi astronomice „vizibilă și la Jack London. Mirarea vine de la posibilitatea unei asemenea asocieri, în ciuda specificului atît de accentuat al scriitorului român. Dar această mirare este rezultatul interpretării date de Călinescu, aceea a lui Sadoveanu „povestitor”, vorbind deci despre un om care „își dezvăluie unica lui istorie, după care recade în muțenie, căci toată existența lui elementară s-a consumat într-o singură ardere”. Această abordare „teoretică” a textului sadovenian în care personajul își predestinează discursul carc-l închide către un anumit tip de manifestare literară, este o abordare adecvată la Sadoveanu. Atita doar că G. Călinescu amintește doar punctele esențiale ale procedurii (personajul și determinarea în tehnica literară a acestuia; deci o anumită galerie cu trăsături comune va determina „un anumit fel de a scrie”, prin aceasta putînd pronostica un autor chiar pentru întreaga sa creație literară), subliniînd deci aceste puncte esențiale va face să apară rezumativ o operă de asemenea proporții în semnificații și dimensiuni. După înlăturarea aceluî schelet demonstrativ esențial (pe care Călinescu îl folosește și în cazul lui Creangă, în a cărui monografie formulează diferența între nuvelă, povestire și roman) toate adaosurile devin sesizări ale detaliilor și de aici posibila asociație de mai sus. Tot la Călinescu, fiind vorba de acea abundență care nu este totuși o trăsătură specifică, apare o afirmație esențială pentru o altă interpretare a lui Sadoveanu. Tot în Compendiu: „Pînă și pesimismul schopenhauerian apare ca un calm kief, în forma unei mari bucurii a oricărei victăți comestibile de a participa la prefacerea materiei, de a minca și a se lăsa „mîncat”. Apare aici acel sens al „kiefului” pe care orientalii îl dădeau unei stări de umoare deosebită în fața lumii, de „sim-patie” ca o întoarcere din călătoria pe alte ținuturi (ale spiritului sau ale pămîntului).

Îndreptat mai mult spre aspectele stilistice ale textelor Tudor Vianu le ridică la ordinul semnificațiilor. În cazul lui Sadoveanu va spulbera supralicitarea pitorescului. El e într-adevăr un mare artist, știe să-și stabilească o succesiune aproape perfectă a secvențelor și chiar a cuvintelor, dar nu uzează totuși de un număr deosebit de mare de procedee vizuale. Sugestia sonoră, în care excelează poate fi însă o consecință a unui anumit traseu al „ideii”, al „gîndirii” și mai puțin un aspect al meșteșugului. În acest caz devine interesantă dinamica superioară în care elementele se suprapun și își pierd chiar ordinea previzibilă la nivelul cărților. „S-ar putea spune că vîntul este un adevărat personaj viu al povestirilor lui Sadoveanu, din care nu lipsește niciodată. (...) Pretutindeni el apare cînd oamenii încetează să vorbească, interpretînd neliiniștile, și dorurile lor, aducînd zvonuri și măsurînd depărtările. El este agentul vieții, al mișcării în toate descrierile povestitorului (Arta prozatorilor români). Interpătrunderea elementelor către un limbaj comun, către o țesătură de semnificații omogenă este o trăsătură esențială la nivelul dezvăluirii straturilor adînci din opera lui Sadoveanu. Acum putem apropia interpretarea lui Călinescu, acel kief care e bucuria de „a minca și a se lăsa mîncat”, deci o integrală aderență la un dinamism esențial. Intuițiile criticii au arătat la acest transfer permanent care are ca rezultat formarea unei întrepătrunderi omogene de semnificații depărtate. Din această omogenitate derivă „calmul” aparent al operei sadoveniene.

Cu un alt termen a numit și M. Ralea aceeași intimitate a termenilor dusă pînă la transferul de sensuri. El vorbea de o osmoză între om și natură în textele

lui Sadoveanu. Termenul este cu atât mai sugestiv cu cât presupune o permanentă mișcare complementară.

Toate aceste trăsături de adevărată autenticitate au fost subliniate și de un alt cercetător al lui Sadoveanu, Șerban Cioculescu în Valori muzicale în opera lui Sadoveanu. Studiind acea „periodicitate percepută”, ritmul — în definiția lui Pius Servien pe care Ș. Cioculescu o folosește — el arată natura lăunțică a lui Sadoveanu și lipsa încercărilor „deliberate”. Faptul este însă un argument pentru completarea imaginii autentice a unui anumit Sadoveanu. E vorba de un Sadoveanu clasic. În literatura noastră, lipsită de o perioadă clasică declarată, clasicismul a apărut ca o anumită atitudine a criticii dintr-o anumită perioadă. Nu este vorba desigur, de o perioadă naivă în care toți autorii să fie declarați clasici ci de un anumit fel organic (sau organicist) de a vedea autorii literaturii noastre. Faptul este cu atât mai interesant cu cât arată felul deosebit de original în care literatura noastră se apropie de o literatură completă. Dacă au lipsit perioadele „tradiționale” ale unei culturi (n-au lipsit, desigur, cu totul, însă unele — de exemplu clasicismul — au fost prea puțin dezvoltate) în schimb n-a lipsit „conștiința culturală” a reconstituirii lor. Așa se face că aceleași texte au degajat într-o anumită perioadă nevoia imperioasă de integralitate, într-un spirit organic, cu o cultivare statornică a „valorilor” „evidente”, iar mai apoi, în zilele noastre ele sînt prilejul unor cercetări „revoluționare” (termenul trebuie luat în sensul degajării unor înțelesuri noi). Faptul e comun și altor culturi însă la noi a avut un adevărat caracter creator acoperind anumite perioade de sensibilitate culturală. Problema este în ultimă instanță una de interes general. Am dezvoltat-o în cazul lui Sadoveanu pentru că el reprezintă un caz specific.

Iată acum celălalt aspect al exegezei lui Sadoveanu (înainte însă trebuie luate toate precauțiile în sensul respingerii rigidității în cele două categorii de interpretare). Este vorba de un articol al lui Al. Paleologu despre Filozofia lui Sadoveanu. Desigur articolul lui Al. Paleologu nu este singurul. Îl folosim pentru stringența lui și pentru coincidența cu intențiile noastre de demonstrație. Cum spuneam, nu poate fi făcută o demarcație strictă între cele două „tipuri” (termenul e poate impropriu) de critică. Se remarcă însă o „trecere” către un alt spirit. Nu e vorba atât de o „nouă critică” ci de o schimbare mai largă de „politică vizionară” culturală.

Plecînd de la „o mare tradiție a filozofiei implicite, transferată în creația artistică”, Al. Paleologu afirmă: „Paradoxul meu (aparent) e că Sadoveanu e cel mai intelectual scriitor român de la Eminescu încoace. El avea un sistem coerent al universului, o concepție rotundă, totalitară despre lume. Dar nu și-a exprimat filozofia la modul speculației abstracte, ci a implicat-o în uriașul poem cosmologic alcătuit din romanele și povestirile lui”. Și „civilizația arhaică la care aspiră Sadoveanu și a cărei structură o conservă, nu este rudimentară, ci primordială, adică nedegradată”.

Dacă la început critica a căutat în textele sadoveniene o anumită structură, o anumită succesiune, de data aceasta se caută o semnificație a lor, ca o construcție simetrică a textului, dar totuși fără o suprapunere perfectă. Este o „dublare” a textelor operată de suprapunerile de implicații datorate momentului contemporan al culturii noastre.

Pentru a fi cu adevărat la acest nivel trebuie luate în considerație mutațiile suferite de „haloul” de semnificații al operei. Pentru că, pentru a feri textul de acea muzeificare de care vorbea Sanguinetti este nevoie să acționăm în permanență asupra acestui strat înconjurător.

Inițial plecând din mijlocul unei mentalități sămănătoriste, opera lui marca în primul rînd termenii cu reflexe pitorești care au fost remarcați de la început; mai ales în povestiri și nuvele ele păreau însuși scopul literaturii sale. Ulterior acestea au fost „curățate” de acest aspect atât de scriitor, care și adîncește tehnica expresivă (Tudor Vianu vorbea de un stil care se intelectualizează), cit și în maturitatea teoretică, pînă la Creanga de aur sau Baltagul. Pe de o parte alterîndu-se sentimentul cultural al sămănătorismului (prin pierderea unui caracter activ omogen), pe de altă parte prin zonele mai puțin „sigure” ale istoriei investigate, Sadoveanu ajunge la o accepție atemporală, remarcată de mai mulți critici. Ea înseamnă o tot mai pronunțată depărlare de existența unui „praxis” declamativ și o apropiere de

aspectele sublimite ale acestuia, de urma lui istorică. Plasindu-și acțiunea în vremuri pentru care nu avem mărturii sau în altele în care acestea nu sînt decît puncte de plecare, ajunge să dea tot mai mult scrierilor sale calitatea de „document”. Astfel textele lui își subliniază un caracter de autenticitate tot mai pronunțat prin siguranța cu care par să reprezinte proiecția unei realități. Detaliile și argumentația sînt mai sumare decît în cazul altor lucrări de reconstituire istorică, însă lucrările lui Sadoveanu au un caracter mai autentic. Aceasta datorită consecvenței cu care autorul și-a formulat un „statut” de izolare a personajelor. Chiar cînd reprezintă momente istorice caracteristice prin rolul grupurilor, masele, Sadoveanu prezintă istoria la nivelul personajului. Modalitatea il va duce la mit, la legendă însă procedeul este invers. Nu un anumit personaj lasă în tradiție o legendă (sau un „ciclu”) ci legendele (sau mai exact un ton care le este propriu) își construiesc personajele. Ele nu pot avea, în acest caz, altă misiune decît polarizarea unor „stări”. Sadoveanu va face astfel o istorie „sentimentală” la fel de autentică. Nu este vorba de sentimentalism ci de acea nesigură a tonului afectiv pe care o dă rememorarea faptului istoric, chiar atunci cînd se bazează pe date foarte exacte. Textele lui Sadoveanu se așează între faptul istoric propriu-zis și valoarea lui pentru contemporani. Cunoașterea faptului este cu atît mai importantă cu cît Sadoveanu nu e deloc un arheolog al faptului istoric oarecare, ci al unei anumite restituiri naționale. Filozofia lui este o filozofie a pămîntului în spiritul comuniunii absolute de sensuri, a osmozei de care vorbea Mihai Ralea. Personajele sale nu sînt decît niște termeni mai mult sau mai puțin apropiați care ne leagă de faptele noastre originare. Arta lui constă în formularea atît a unei istorii naționale cît și a uneia personale. „Rupturile”, „exploziile” devin pe lingă un semn relativ accidente ale personalității. Fiecare din zonele sociale ale vastei sale opere sînt etape în prospecția unui personaj propus de autor. Sensul suprem al acestei întreprinderi este întîlnirea personajului cu propria lui istorie. Este o culme a spiritului literaturii sadoveniene. În Baltagul drumul Victoriei Lipan este o „reparcure” a căii arhaice căreia îi aparține. Povestea, intrupată în vremele din care drumul e străbătut de bărbatul ei sau de strămoșii lor se întîlnește cu cea care-i va da nume, va face din cale o cale a legendei. În Frații Jderi sau în Nicoară Potcoavă chiar localizarea aparent mai exactă nu face decît să sublinieze depărtarea în timp, mai exact o renunțare la timpul pe care noi îl luăm în considerație. Pentru Sadoveanu timpul pare să se fi oprit, dar mai mult decît atît, diferența între timpul fizic și timpul interior. Puntea cuvintelor, a dialogului între cele două realități, devine inutilă. Dialogul devine monolog, devine cuvînt care naște, care prin însăși rostirea lui deschide o lume și-și arată drepturile în limitele ei. În această constă caracterul profund românesc al scrierilor lui Sadoveanu. Harul Aneței o scriere „banală” prin lucrurile comunicate se ridică la mari înălțimi tocmai prin caracterul de a iniția al limbii românești găsit de Sadoveanu. Pentru românii trăiți în vremi de restrînte trebuia o lume pe care s-o poată stăpîni și aceasta se arăta prin harul de inițiere al „cuvîntului”.

Astăzi, citind opera lui Sadoveanu nu se poate ajunge la adevăratele virtuți decît prin reconstruirea acelei „trăiri” la mari tensiuni. Schimbat fiind modul de a vedea lumea, dincolo de ipotezele idilice rămîne tocmai această circulație continuă a cuvîntului între lumea palpabilă și cea de „dincolo de negură”. Fără înțelegerea vitalității primordiale care reprezintă nu o reconstituire ci o proiecție, opera lui își pierde caracterul noțional și prin aceasta implicit valoarea ei de circulație. Vorbind despre reconstituirea unui personaj în întreaga operă a lui Sadoveanu nu trebuie formulată ipoteza unei activități terminate. Acțiunea textelor lui cu adevărat valoroase continuă într-o decantare permanentă a timpului. De o parte datele care se adaugă evoluției permanente a personajului lui Sadoveanu, de cealaltă imaginea aparent ieșită din timp în care s-a fixat în istoria culturii românești. Și pentru că am vorbit de o „oprire” a timpului în opera lui trebuie spus că e vorba de o oprire în timpul unei nemăsurate generozități din mijlocul căreia a ridicat puterile limbii românești către deschiderea unor noi orizonturi de înțelegere.

H. W. AUDEN: Poet al universalului

Prin anii '30, literatura engleză cunoaște o grupare de tineri poeți progresiști, nelipsiți de tentațiile curentelor en vogue ale timpului, din care făceau parte printre alții Stephen Spender, Louis MacNeice, W. H. Auden, Cecil Day Lewis — cei care mai târziu vor fi supranumiți de adversarul lor Roy Campbell „*Cei 4 mușchetari ai mișcării de la Oxford*” sau „*The Macspanday*”, după primele 3 litere din numele lor — la care s-au adăugat apoi poeți de prestigiu ca Empson, Kathleen Raine, Lehman și pe atunci tânărul George Baker. După puțin timp de la reliefaarea personalității literare a acestui grup, conducerea sa este preluată de W. H. Auden, proaspăt Oxford Witt, deși era mai tânăr decât colegii săi într-ale poeziei. Acest fapt este semnificativ pentru personalitatea lui Auden (pe care Spender o va califica în cartea sa autobiografică „*World within World*” (Lume în lume) drept cîvîrșitoare prin ampla sa cultură literară și filosofică) dacă ne gândim că literatura engleză a aceluși timp este dominată de marile T. S. Eliot.

Auden se declară chiar din primele sale *Poeme* (1930) un militant împotriva exploatării. Sub puternica influență a învățăturii marxiste, Auden devine membru al Partidului comunist luînd o atitudine hotărîtă împotriva cinismului și închistării fals deziluzionate a scriitorilor conservatori ai timpului său: „*Încetați să vorbiți*” spunea el „*încetați să țineți conferințe despre navigație cînd propria voastră corabie se scufundă*”.

Lîpsit de o perspectivă clară a caracterului ascuțit al luptei de clasă, de o înțelegere profundă a amplei lupte revoluționare Auden, deși bine intenționat, nu izbutește întotdeauna să ofere un mesaj clar, o chemare fulgurantă la luptă, căzînd uneori într-un vag conciliatorism, inerent de altfel, dacă se ia în considerație variata propagandă antirevoluționară, retrogradă a epocii. Dacă poezia sa, mai elevată, uneori chiar ermetică incită uneori ideile sale revoluționare, dramaturgia îl ajută să-și expună mai cursiv intențiile. Între 1933 cînd apare *Dansul Morții* (Dance of Death) în colaborare cu Christopher Isherwood pînă în 1938 cu piesa *Pe Frontieră* (On the Frontier) Auden abordează, de la virulența satirei, la comedia burlescă (*Cîinele de sub piele* („Dog beneath the Skin”) la drama psihologică modernă (*Acensiunea lui F.6.*” (The Ascent of F.6) o varietate de genuri prin care-și exprimă inaderența față de modul de viață standardizat al societății de consum. Aproape incredibil, la numai un an după apariția în 1938 a poemului „*Spania*” cînd versul „*Eu sint Spa-*

nia" face ecoul întregului continent, mobilizînd la solidaritate cu lupta poporului spaniol, Auden cunoaște o criză ideologică, fapt care-l determină să renunțe la poziția sa deschis militantă și să plece în Statele Unite. Americanul Auden are o mai slabă audiență, în următorii 10 ani, la publicul care odată îl adulase deși versurile sale, mai puțin vehemente clamează progresul omenirii printr-un apel, de data aceasta sub certe influențe creștine, la fraternitate și demnitate umană. În ultimii ani creația sa revine pe primul plan al poeziei contemporane intrînd în universalitate prin caracterul ei progresist. Senescența implică la Auden înțelepciunea „forța sa poetică rămînînd, în ciuda vîrstei, intactă” (Cazamian). Acest fapt este confirmat de participarea sa, alături de marele Casals la compunerea imnului Organizației Națiunilor Unite, — încununare a deosebitului său talent poetic. Recent, W. H. Auden s-a relevat un admirator sincer al poeziei românești, chiar de la primul contact cu reprezentanții ei de astăzi.

Muzeul de arte frumoase

Cu suferința n-au greșit niciodată
 Ei, marii maestri : ce bine-au înțeles
 Poziția ei umană ; cum are la loc
 Cînd cineva mîncîcă sau deschide fereastra sau,
 plictisit, pășește pe stradă ;
 Cum, cînd vîrstnicii sînt senini, pasionat așteptînd
 Miraculoasa naștere, trebuie să existe veșnic
 Copii ce nu vor ca lucrul acesta să se întîmple, pațînînd
 Pe o boltă-nghețată la margine de pădure :
 Ei n-au uitat niciodată
 Că groaznicul martiriu trebuie să-și vadă de drum
 Oricum într-un colț, o zare ingrată
 Unde ciinii își duc viața ciinească și calul bătut
 Își scarpină crupa naivă de un copac.

În „Icarul” lui Brueghel, de pildă, cum totul dispare
 Atît de ușor din fața dezastrului ; plugarul ce pare
 Că poate-auzi plescăitul, ruga iertării
 Deși pentru el nu-i ceva important ; soarele strălucce
 Cînd, picioarele-i albe în apele verzi trebuiau să dispară
 Și corabia delicată, bogată văzuse ceva în dogoarea de vară
 Ceva grozav, un băiat căzînd din baie/ele zării
 Ce trebuia să ajung-undeva și calm, mai departe mergea.

Domnule, nici un om nu-i dușman

Domnule, nici un om nu-i dușman căci numai iertînd
 Va fi minciunea din vorbe-i oarbă, în vînt ;
 Trimite-ne putere și lumină ; a barului țărîme
 Ne-o vindeca neutra și insolenta mincărime,

A suptului secare, durerea-n gît a minciunei
 Şi contorsiunile deşănţate ale virginei.
 Interzi hotărît răspunsul îndelung chibzuit
 Şi încet-cu-încetul slăbeşte a laşului mit
 Acoperă cu rod la timp pe cei ce dau înapoi
 Şi pătează pămîntul cu nurii lor goi;
 Publică pe cel bun ce trăieşte-n cetate
 Sau în casa de ţară la capăt de zloate;
 Încuie casa mortului; priveşte apoi cu ochi sinilii
 Noile stiluri arhitectonice, o schimbare a inimii.

Voltaire la Ferney

Perfect fericit acum domeniul şi-l privea.
 Un exilat de strajă îl privi cînd trecea pe cal
 Şi lucră mai departe; Unde se ridica un spital
 Cineva îi atînge mantaua; un agent veni să-i spună
 Că producţia livezii plantate de el este bună.
 Crestele albe străluceau. Era vară. Ce măreţ se simţea.

Depart, La Paris unde duşmanii săi
 Şopteau că e slab, într-un scaun înalt
 O bătrînă oarbă îşi dorea moartea şi scrisori. El scria
 „Nimic nu-i mai bun decît viaţa”. Dar era? Da Lupta
 Împotriva falsităţii şi necinstei
 Merita întotdeauna. Aşa şi grădinăritul. Civiliza.

Caustic, ironic, insidios, cel mai deştept era
 Şi-şi trimisese ceilalţi copii în războiul sfînt
 Împotriva infamilor adulţi; şi, copil, fiind timid
 Şi umil, cînd apăru ocazia
 Răspunsului cu două feţe sau a minciunii
 El aşteptă căderea lor, liniştit ca un ţăran.

Şi nu s-a îndoit ca D'Alambert că va cîştiga;
 Numai Pascal era un duşman pe măsură, restul
 Erau şobolani deja otrăviţi; deşi mai era mult de făcut
 Chiar dacă se socotea numai pe sine.
 Sumpul Diderot era plictisitor dar se străduia;
 Rousseau, ştiuse dintotdeauna, ar fi bolborosit ceva.

Noaptea veni şi-l făcu să gîndească la femei. Dorinţa
 Era unul din marii învăţători; Pascal era un prost.
 Cum Emilie iubise astronomia şi patul;
 Pimpette îl iubise precum scandalul. Era bucuros.
 Îşi făcuse datoria lăcrimînd pentru Ierusalim. De regulă
 Deveneau dreptîi cei ce dădeau plăcerii necredinţa.

Totuși, ca o sentinelă, nu putea dormi. Era stupid
Cutremure și execuții. În curînd va fi mort.
Și deasupra Europei stăteau oribilele nurse
Nerăbdătoare să-și fiarbă copii. Numai versurile sale
Le-ar fi putut opri. Se hotări să muncească...
Deasupra, stelele neplingătoare își compuneau cîntecul lor lucid.

prezentare și traducere : AL. PASCU

VALÉRY, poetul inteligenței

„Viața inteligenței constituie un univers liric incomparabil, o dramă completă unde nu lipsesc nici aventura, nici pasiunile, nici durerea, nici comicul, nu lipsește nimic din ce e omenesc“.

VALÉRY, *Discurs despre Descartes*.

In această toamnă, cum niciodată nu fu mai frumoasă sufletului nostru iubitor de moarte, sînt o sută de ani de la nașterea celui care va fi fost, în 20 — '40, un om-mit al Franței și Europei, Paul Valéry. Iată o ocazie să trecem din nou prin Cimitirul marin, să contemplăm frumusețea abstractă a acelei Jeune Parque, și, mai ales, răsfoind iarăși eseurile din Variété, să ne întrebăm ce înseamnă poezia pură, care sînt puterile rațiunii și inteligenței în viața artei și în viața cotidiană, să ne întrebăm, citind, ce e literatura și unde e punctul acela în care existența ei o întâlnește, tulburător și decisiv, pe a noastră. Acestea mi se par rațiunile comemorării. Ea este ca întâlnirea cu o veche dragoste care, fie că nu mai joacă nici un rol în viața noastră intimă, fie că continuă să ne bîntuie sufletul, ne provoacă oricum frământări asupra a ceea ce numim atît de vag „destin“, „iubire“, „eu“.

Tatăl lui Valéry este corsican, mama italiancă. Corsica fiind obirșia lui Napoleon, iar Italia, a cîntecului, ereditatea îl sortește pe viitorul poet și gînditor acțiunii și melodiei. Dacă adăugăm că locurile nafale sînt plasate în spațiul mediteranean, baie de lumină și echilibru, avem o justificare în plus trăsăturilor spiritului lui Valéry.

La Montpellier face liceul, unde nu excelează decît prin mediocritate. E necăjit că nu are destulă aplicație la matematici ca să poată urma Școala Navală. Lecturile din Hugo, Gautier, Baudelaire îi trezesc ispita poeziei care, după serviciul militar și mai cu seamă după lectura volumului A. Rebours de Huysmans, se va transforma în fascinație. Se pasionează de simbolism și, prin 1889, scrie vreo sută de poeme ca atare. O întâlnire hotărîtoare este pentru el Pierre Louys, care îl duce la Mallarmé și care îi zmulge spre tipărire primele versuri. Instalată la

Paris, a doua casă îi va fi imobilul deținut în rue de Rome de Mallarmé. Afinitățile electivă își spun cuvântul și legătura se întărește. Îndrăgostit de maestru („îl iubeam și-l așezam mai presus de orice” — *Variété*, II, 204), Valéry e totuși un emul incomod, singurul care întrerupea și contrazicea în hieraticele ședințe de cenaclu.

Zarurile erau aruncate, se putea spune; destinul literar al lui Valéry părea neîndoielnic. Și totuși... Un coup de dés jamais n'abolira le hazard. Într-o faimăsoasă noapte de insomnie, petrecută la Geneva în 1892, tinărul abia trecut de douăzeci de ani și recent zguduit de o criză pasională (ceea ce e încă o dovadă că sinuciderile — căci Valéry ucide în el însuși un literat în stare născindă — nu sînt niciodată, vorba lui Camus, pur metafizice. Il faut toujours, cum insinua un principe, chercher...), tinărul de douăzeci de ani, ziceam, cutremurat de furtunile din sine și de aceea din afară, are revelația slăbiciunilor literaturii. Tot ce e literatură i se pare suspect și vicios. „Mi se părea josnic să-mi împart ambiția între grija de a produce efect asupra altora și pasiunea de a mă cunoaște, de a mă re-cunoaște, așa cum eram, fără omisiuni, fără simulări, fără îngăduință”, și Valéry abandonează, evadează din literatură. La o vîrstă apropiată, imperbul Rimbaud divorța definitiv de poezie. La Valéry va fi doar o absență îndelungată. Timp de douăzeci de ani el se va deda valorilor și activităților pe care, comparate cu scrisul, le găsisse superioare: cunoașterea de sine și studiul mecanismelor gândirii. Un „Mallarmé” amuțea, făcînd loc lui Montaigne și lui Descartes... Ca pentru a-și impune propria hotărîre, întors la Montpellier, Valéry se debarasează de majoritatea cărților sale.

Fostul și latentul poet este acum, după 1896, secretar particular al unui administrator al agenției Havas, Edouard Lebey. Publicase, afară de sporadice poeme, doar două lucrări: Introducere în metoda lui Leonardo da Vinci (1895) și O seară cu d. Teste (1896). Cele două nume sînt, în fond, simboluri ale celor două tendințe esențiale din mintea lui Valéry: Leonardo, inteligența creativă, inventivă, lucrativă, geniul total, strîns îmbinat cu universul palpabil, pe care îl transformă și de care se lasă transformat; domnul Teste, inteligența pură, abstractă, întoarsă înlăuntru, sfînt trup și hrană sieși.

După 1896 deci, Valéry intră în zona de tăcere. Două decenii nu va publica nimic. În camera sa austeră din Paris, întunecată și mai mult de tabla neagră pe care-și face calculele, se va claustra ca într-o „minăstire a intelectului”, după expresia unui critic. Matematicile îl acaparează. „(Ele) pun în joc puteri sufletești nu mult diferite de cele solicitate de poezie și artă”, aprecia un alt mare amant al muzelor exacte, Ion Barbu. Valéry, matematician pitoresc, cum l-a botezat abatele Bremond, declară că „lucrurile din univers nu mă interesează decît sub raport intelectual. Bacon ar fi zis că acest intelect e un Idol. De acord, dar altceva mai bun nu am găsit”. Vreme de patru lustri, în zorii fiecărei dimineți, se consacră, citeva ore la rînd, unui intens „exercițiu al intelectului”. Rodul acestor meditații matinale vor fi cele 257 de caiete, mărunt scrise, operă de autoanaliză montaigneană și totodată lucrare savantă, obiectivă, veritabilă Fenomenologie a gândirii.

În 1912, la insistențele lui Gide și ale lui Gaston Gallimard publică un scurt poem, embrionul viitoarei capodopere *La Jeune Parque*, care va apărea abia în 1917. Cinci ani de gestație, iată o lecție.

Dar, odată apărută, Tinăra Parcă face furori. Cele 512 versuri ale poemului născute, ca Venus Anadyomene, din oceanul de peste șase sute de pagini cu bruioane, fac o carieră aproape instantanee, sînt pe buzele tuturor. Pregătit de Parce, începea al doilea destin al lui Valéry. Cînd, în 1922, apare volumul *Vrăji* (Charmes), autorul era deja desemnat de un referendum drept cel mai mare dintre poeții timpului. Și Valéry se angajează pe drumul gloriei. Cascadă de onoruri: din 1924 e președinte al Pen-Clubului, în 1932, membru în Consiliul Muzeelor Naționale, în '33 administrator al Centrului Universitar Mediteranean, în '35 președinte al celei de-a cincea Sesiuni a Artelor și Literelor la Societatea Națiunilor, în '37 titular al catedrei de poetică la Collège de France. În 1925 ocupase fotoliul lui Anatole France la Academie, și fusese primit, în ciuda tradiției clarității franceze („ceea ce nu e clar nu e francez!”) cu cuvintele: —

Sinteți un autor dificil, domnule! De altfel, cu cochetăria pe care ți-o dă gloria, Valéry însuși va recunoaște că multă lume așteaptă, pentru a-l citi, să fie tradus în franțuzește.

În timpul ocupației germane, după un elogiu funebru adus lui Bergson, în ianuarie 1941 (un act de Rezistență), survine a doua Tăcere a lui Valéry, semnificativă și demnă, o tăcere activă, dacă se poate spune așa. Pentru că sint momente ale istoriei cînd și tăcerea poate fi un strigăt de dispreț și alarmă.

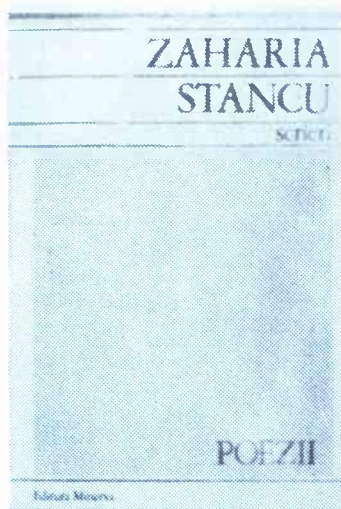
Moare în 1945 și i se fac funeralii naționale. Postum apare *Mon Faust*, operă neterminată. Dar care poem de Valéry e terminat?

GEORGE PRUTEANU

CRONICA LITERARĂ

DANIEL DIMITRIU

**Zaharia
Stancu**

Scrieri

Că poezia nu este o simplă divagație în prestigioasa carieră literară a lui Zaharia Stancu, o dovedesc limpede cele două volume, primele, din *Scrieri* (Minerva, 1971). Găsim multe pagini de poezie în romane, ne avertizează însuși autorul, dar, aș spune eu, sînt mai degrabă, suficiente sonuri în *Cîntec șoptit* ce amintesc de *Descult*, sonuri pe care nu le găsim în volumele ce preced experiența romanească: „M-am plimbat azi-noapte singur prin Weimar, / Îndelung m-am plimbat azi-noapte prin Weimar, / Și singur m-am plimbat, ca singurătatea de singur“ (*Weimar în mai*). Și exemplificările pot continua.

Succesele prozatorului sînt cu totul exterioare destinului poetic. Universul poeziei lui Zaharia Stancu este clar conturat, autonom, original, încît nu poate fi nici umbrit de cealaltă indeletnicire, nici subjugat ei. Simplul fapt că în paisprezece ani a publicat peste cinci sute de titluri, strînse în cinci volume, autentifică existența unei necesități lăuntrice, a unei preocupări permanente. Așadar, în poezia lui Zaharia Stancu se deslușește prezența unui demon, a unei atracții irezistibile spre confesiunea lapidară, metaforică. Lirismul răbufnește și își caută mereu spații de manifestare.

Apoi, versurile sale alcătuiesc un tot, un univers original, ale cărui etape de elaborare vin una în prelungirea celeilalte, se susțin reciproc. Din această elaborare s-a născut, s-a plămădit încetul cu încetul o personalitate creatoare astfel că poezia ca expresie a acestei personalități a devenit un drum cu sens bine precizat.

Poetul sentimental și idilic din *Poeme simple* este un punct de plecare. Atmosfera *Miniaturilor* sau a *Catrenelor* este sugerată simplu, prin cîteva tente și benediciată de acel aer seducător, natural și ingenuu ce oprește orice alunecare spre manierism. Ne aflăm în zona rusticului senin și sănătos, a grației și purității sentimentale, în mrejele amietoare, plăcut tulburătoare ale unui eros cast. Pastel ori simplă confidență, notație ocazională ori anecdotă cu tilc, blestem, parabolă, portret adulator, toate se întîlnesc în cadențe sprintene și proaspete, în metafore

nu o dată clișeu, în personificări naive. Exuberanța este însă autentică. Ca element definitoriu pentru acest prim volum îmi pare a fi preferința pentru confesiunea directă a unei vîrste, a unor locuri, a unor gânduri legate de oameni și locuri. Erosul domină de la bun început, anticipînd o stare de fapt ce se va perpetua în creațiile următoare. Nu de puține ori însă, poezia de dragoste este doar pretext pentru a scrie pastel (*Innoptare*) ori meditație (*Eu am crescut*). Tot aici se cuvine de menționat că aceste *Poeme simple* alcătuiesc o veritabilă oglindă a vieții rustice, urmînd desfășurarea anotimpurilor, succesiunea muncilor într-un adevărat calendar unde, la fiecare filă, găsim sufletul poetului luminat de alt soare. Nu scapă nimănui încă de pe acum, de la bun început, preferința pentru o anume simplitate a rostirii, pentru o artă naivă a construcției, preferință care cu timpul, de la un volum la altul, va fi din ce în ce mai pronunțată (dar și mai nuanțată), transformîndu-se din act involuntar într-o adevărată estetică.

Albe (1937) marchează, incontestabil, un salt valoric. Granițele insolitului sînt mai des atinse. Imaginea cîștigă în densitate, accentele patetice capătă mai multă vigoare. Idilismul este mult diluat. Un catren ca cel din *Priveliște vechi* surprinde laconic profunzimile unei stări de spirit: „Herghelia fără zăbale alerga, / Tropotul toamnei în urmă suna. / Singură inima, strugur sub teasc, / Singură inima, smalt și luceafăr și vreașe”. Tot aici apar vehemente versuri protestatare; cuvintele devin ofensive, robuste, poetul deplînge și acuză: „Mamele rid lîngă leagăne, rid / Lîngă lungi și tăcute sicrie. / Copiii cresc pentru groapă și foc, / Pentru steagul ce seamănă moarte” (*Cintecul mamelor*). Profețiile nu întîrzie: „Ziua de azi e strîmbă și proastă, — / Oricum va fi, ziua de mîine / Vine cu sînge, vine cu pîine, / Fraților, ziua de azi e săracă și proastă” (*Ziua de mîine*).

Clopotul de aur reia din *Poeme simple* (îndeosebi din *Catrene* și mai puțin din *Miniaturi* și *Scrisori din cîmp*). *Crin* devine *Spunea un crin*, *Tristețe în amurg* va fi *Tristețe ce-mi răsare*, *Ingenunchere* se va numi *Cad cu amurgul* etc.

Cu *Pomul roșu* (1940) pătrundem într-o zonă mai eterogenă, mai complexă a poeziei lui Zaharia Stancu. Accentele grave devin dominante. Obsesia efemerului se instalează tiranică. Criza de timp este plasată pe un suport exclusiv erotic. „Poleiul fragil al cuvintelor” încearcă să surprindă zbuciumul lăuntric în toate manifestările sale complicate și dureroase. Iubita devine un reper. Toate gândurile se îndreaptă spre ea pentru a ricoșa apoi și a lovi sensibilitatea celui care cîntă, proiectînd necrutător ridurile timpului pe chipul lui: „În corola inimii cît bate, cît mai bate, / Purtăm lumina coapselor și smoala ochilor. / Nu-mi cere să-ți răspund „totdeauna” / Căci nici lucrezii nu sînt eterne” (*Cînd nici lucrezii*). Criza sentimentală este inevitabilă. În cele din urmă ca izbucnește, vor supraviețui doar regretul și speranța absurdă: „Pînă acum am urcat spre amiază, / Acum, în amiază, mă clatin, / Galben de oboseală urcușului, / Palid de emoția pogorîrîi // Tu urci încă primele trepte — O! de-aș putea să te aștept / Cu flăcările zorilor pe brațe, / Pe brațe cu mîhnirea dulce a amurgurilor” (*Pînă acum am urcat*). Fără menajamente, poetul întoarce oglinda în care și-a contemplat semnele bătrîneții și o îndreaptă spre obrazul de acum al iubitei: „Ieri erai încă podgorie în pîrg, / Ieri erai încă sprintenă, ca mîinji, / Ieri îți tremurau încă buzele, genunchii, / Ieri îți frămîntau încă șoldurile cu spaimă de moarte” (*Ieri erai încă tînără*). Elegia este întreruptă încă o dată de ecoul evenimentului istoric. Ochii lucizi ai poetului surprind zările amenințătoare ale timpului său. Să nu uităm: volumul este scris în 1940. Presimțirile sumbre sînt justificate: „Ca un uragan se ridică / O nouă, o diavolească putere. / Apele se trag în adîncuri, / Mormintele se tem de înviere” (*Începe o nouă domnie*).

Trăirile ating temperaturi înalte. Maturitatea creatoare își pune pecetea pe jocul imaginilor, tonul devine de neconfundat. Profesunile de credință sînt rostite limpede, lapidar. Creația este o tentație irezistibilă, o condiție vitală, o eliberare a energiilor zăgăzuite. Dacă ar fi să aleg un motlo pentru întreaga poezie a lui Zaharia Stancu, m-aș opri (anticipînd) la cîteva versuri din volumul *Îarbă fiarelor*: „Arderea mea e atît de cumplită / O adun aici în strofe simple. / O, de-aș putea să-mi încarc vorbele / Cu jarul care mă umple!” (*Arbor prîns*).

Îarbă fiarelor (1941) continuă în mare măsură *Pomul roșu*. Regăsim erosul în prim plan, el apare poate cumva mai punctat, mai agresiv, aș spune. Accen-

tele paroxistice nu sînt puține : „Os din același os, gînd din același gînd, / Din mîinile mele sîngele trece / În mîinile tale, cînd fierbinte, cînd rece. / În noi doi un singur lup flămînd / După aceeași poftă, flămînd” (*Una*). Vizibilă este tentativa de eliberare a versificației, de modernizare a formei, adaptarea acesteia unei cerințe năvalnice de exprimare, abundentă în secvențe cu suflu debordant. Un poem ca *Virtej în flăcări* evidențiază și o anume senzualitate pe care poezia de dragoste a lui Zaharia Stancu a consolidat-o cu timpul, lucru firesc (și bine dozat), dacă ținem cont de fluxul incandescent al lirismului său luat în ansamblu : „Depart, sau pe undeva, pe aici, pe-aproape, / Mii și mii de genunchi, mii și mii de solduri, / Mii și mii de pleoape, / În noaptea de flăcări a cărnii înnebunite, / În noaptea de flăcări a vieții fără început / Și fără sfîrșit, / Mii și mii de brațe, mii și mii de obraji, / Mii și mii de picioare, / Așteaptă mii și mii de îmbrățișări mistuitoare, / Ca buzele soarelui mistuitoare”, / Mii și mii de sărutări mistuitoare”. Bilanțurile nu întîrzie. O retrospectivă ca cea din *Calea lactee și-a despletit cozile* etalează grija poetului de a căuta urme pe harta trecutului. Orgoliul ușor disimulat nu lipsește („Sînt ca o stea căzută, spartă, / Din care fiecare vrea să fure / O țandără de aur moartă”), existența se confundă cu itinerariile creației ce se cer scoase la lumină, confruntate și subliniate. Cum e și firesc, alături de credo-uri, apar sinteze, sentințe : „În poemele mele plesnește pămîntul, / Plesnesc luceferii ce mi-au aprins leșul (...) În poemele mele închid / Viața în flăcări, în cuvînte” (*Cintec*).

Anii de fum (1944) se află în umbra Stixului. Obsesia extincției este atotstăpînitoare, ruperile de ritm sînt răzlețe, ne semnificative. Vîrsta (la Zaharia Stancu apare o timpurie obsesie a vîrstei) devine personaj central. Zbuciumul interior vizează mai puțin o aventură biologică, ci, îndeosebi, una existențială : „Vrei să-ți astîmperi foamea de înalt / Și setea de abis, la o răsucire. / Nu poți să te avînți în salt, / Nici o potecă spre afund nu duce (...) Încețoșat, înfonetat, / Gol de nădejde ochi holbezi în gol. / Ca pe o salcie te-ndoaie vîntul, / Dar soarelui îi dai și tu ocol / O dată cu pămîntul” (*Cintec de răsucire*).

Amplu poem (și sinteza autobiografică) *Buna Vestire* reface istoria peregrinului, aruncînd punți spre viitor. Poetul vizionar scrutează orizonturi noi, dincolo de timpul înfrînt așteaptă să zărească noi limanuri căci „undeva se află marele pom al vieții”.

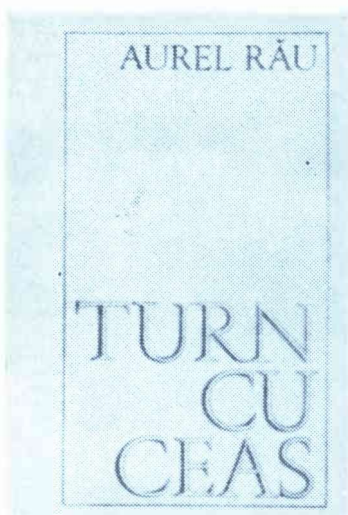
Cintec șoptit (1970) și *Cintecul lebedei* (1971) marchează amîndouă o revenire tîrzie „la vechea dragoste” — poezia, după o absență de peste un sfert de veac. Ele se disting de volumele imediat anterioare prin două aspecte : o expresie simplificată la maximum, austeră, pe alocuri apoeitică, vădit ostilă oricărei mistificări verbale ; apoi, frapantă este readucerea în prim plan a unei vitalități surprinzătoare ceea ce subînțelege refuzul superior de a se considera învins. Fără a escamota prezența timpului, poetul întîrzie să contemple spectacolul vieții, al istoriei contemporane, dă frîu liber satisfacției depline. Dragostea de țară e totuși cu dragostea de oameni și este întrecută doar de dorința aprigă de a rămîne printre oameni, de a le aparține în întregime. Acordurile finale surprind intacte un croz neîntinut, o mereu mărturisită iubire care trebuie să dăinuie dincolo de timp : „Viața mea în furtuni s-a topit, / Mi-a rămas numai un singur strop. / Nu în glob, ci într-o glastră cu flori / Acest strop aș vrea să-l îngrop” (*Fără șea, fără căpăstru*). Cercul existenței și, implicit cel al aventurii poetice, se închide atingînd, ireal, cutremurat, la distanță de ani, obîrșia : „M-am întors într-o zi în sat / Să mai doarmă în mine tristețea / Și toți salcîmii m-au întrebat : Unde ? Unde ține-tea” (*Cintecul lebedei*).

Zaharia Stancu este poetul marii fidelități și trei sînt drumurile credinței sale : viața, iubirea, moartea. Le găsim pe toate trei atît ca momente distincte ale unei evoluții, cît și ca permanențe, ca sinteze ale unui tot, ceea ce face ca poezia sa, epuizînd un impuls creator nestăvilit, să delimiteze o vocație, să contureze un destin. Aceasta fără ca să fie, așa cum spuneam, subjugată celui alt destin — al prozatorului — deși amîndouă au ieșit din același suflet și de sub aceeași pană. Desigur, faptul că Zaharia Stancu este mai puțin cunoscut ca poet este o vină a criticii. Sînt curios dacă o poezie ca splendida *Cu pași desculți domnițe* nesemnată fiind, n-ar surprinde, la aflarea autorului chiar și pe literați

cu o bogată arie de lectură, nu mai vorbește de publicul larg. Citez integral: „Cu pași desculți domnițe ieșeau din minăstiri / Și clopotele nopții se alungau prin munți, / Purtau făclii albastre în mâinile subțiri, / Și coapsele aprinse sub rochiile de nunți. // Nici un haiduc în codru și nici un cavaler, / Doar urșii-n smeurat, doar feriga, doar brazii, / Doar sfinții-n zugrăveală urîți și doar un cer / De care luna-n lacrimi își rezema obraji”.

Aurel

Rău

Turn cu ceas

Nu voi încerca în cele ce urmează o raportare a volumului în discuție la scrierile precedente, ci mă voi mulțumi să evidențiez tocmai ceea ce aduce inedit poetul, să surprind ceva (dacă se poate) din acel aer de rafinată eleganță pe care-l emană noul volum. Înainte însă, n-aș vrea să omit punerea în discuție a eventualelor motive ce l-au determinat pe poet să deschidă impulsului creator porți ascunse, să-l reverse în tipare noi. În primul rînd, transformarea a fost posibilă pentru că a beneficiat de un sol fertil, de o înclinație manifestă spre autocenzurare, spre analiza subtilă, spre supravegherea permanentă a procesului de creație. Se știe, poezii experimentelor cu adevărat fecunde au întotdeauna ochiul treaz, ațintit asupra propriilor cuvinte, sînt suspicioși, răbdători, metodei în disputa cu impulsurile inspirației. Mai apoi, cred că îndeletnicirea de traducător nu a rămas fără consecințe pentru poezia originală. Actul tălmăcirii l-a pus pe autor în situația de a lupta cu vocabularul, de a distinge nuanțele impuse de contexte, de a accepta un anumit cuvînt în vecinătatea altuia etc. Traducerile inoculează o conștiință lingvistică vie, dă gestului creator luciditate, transformă pe autor în savant și în meșesugar, deopotrivă.

Turn cu ceas impune preferința spre o degajare a spațiului tipografic pentru a se obține o rarefiere a cuvintelor. Notăția tinde spre eliptic și cum o încăr-

Inter-un fel o surpriză — ultimul volum al lui Aurel Rău, chiar dacă declarațiile de avanpremieră (vezi „România literară” din 22.VII.1971) anticipau noutatea. Îmi era teamă de ceea ce ar putea fi „acel stadiu diferit al poeziei” proclamat cu atîta convingere, stadiu unde cuvintele sînt „mai mult decît simple mijloace de transmitere”. Cred că atunci cînd auzi un poet spunînd: „Hai să facem și altfel de poezie!”, suspiciunile sînt inevitabile, sau dacă nu, cel puțin, justificate. Din fericire, *Turn cu ceas* este un volum interesant, agreabil tocmai pentru că își respectă cuvîntul dat, reușind să marcheze un început de etapă. Reușita se datorește, cred, faptului că Aurel Rău este lucid și clarvăzător prin temperament. Mai mult chiar, el face parte din tagma poezilor ce-și analizează pas cu pas scrierile, le urmărește, așa cum urmărești efectele unui tratament sau educația unui copil. El crede în perfectibilitatea scrisului său (nu în sensul simplist de a face din rău bun) și, conform unor premise estetice bine asimilate, operează limpeziri și purificări de sensuri. Cutează să se apropie cu pași siguri de eleganța fragilă a cuvîntului primenit.

Nu voi încerca în cele ce urmează o raportare a volumului în discuție la scrierile precedente, ci mă voi mulțumi să evidențiez tocmai ceea ce aduce inedit poetul, să surprind ceva (dacă se poate) din acel aer de rafinată eleganță pe care-l emană noul volum. Înainte însă, n-aș vrea să omit punerea în discuție a eventualelor motive ce l-au determinat pe poet să deschidă impulsului creator porți ascunse, să-l reverse în tipare noi. În primul rînd, transformarea a fost posibilă pentru că a beneficiat de un sol fertil, de o înclinație manifestă spre autocenzurare, spre analiza subtilă, spre supravegherea permanentă a procesului de creație. Se știe, poezii experimentelor cu adevărat fecunde au întotdeauna ochiul treaz, ațintit asupra propriilor cuvinte, sînt suspicioși, răbdători, metodei în disputa cu impulsurile inspirației. Mai apoi, cred că îndeletnicirea de traducător nu a rămas fără consecințe pentru poezia originală. Actul tălmăcirii l-a pus pe autor în situația de a lupta cu vocabularul, de a distinge nuanțele impuse de contexte, de a accepta un anumit cuvînt în vecinătatea altuia etc. Traducerile inoculează o conștiință lingvistică vie, dă gestului creator luciditate, transformă pe autor în savant și în meșesugar, deopotrivă.

Turn cu ceas impune preferința spre o degajare a spațiului tipografic pentru a se obține o rarefiere a cuvintelor. Notăția tinde spre eliptic și cum o încăr-

cătură relativ mare de sensuri (cea intențională) trebuie suportată de cuvinte mai puține, greutatea lor semantică sporește, alegerea cuvintelor subînțelegînd-se ca o operație austeră. Lui Aurel Rău îi izbutesc secvențele de cadru menite să creeze în ciuda laconismului o atmosferă, o viziune: „După un film cu multă moarte / vin spații de liniște. // Înalt albastru / întreg albastru. Și turla / ca o iapă mongolă / pornește brusc prin mulțime abia strunită. Stropi calzi // de april // cad / absent“ (*Citadină*). Pete transparente de culoare, aparent răzlețe, încheagă imagini de abur, scilipiri instantanee, revelații: „Regina nopții, / agave, / parcă lotuși... / Încet se cațără, pînă îmi fac fereastra / catapeteazmă / ori lespeze înflorată / de domn creștin. / Flori de gheață / la Vatra Dornei. / Și ora bună se lasă. / Ora bună se lasă așteptată. / În somn coboară singele, / viața, / Voronețul, / turcii vîntului (*Flori de gheață*). Lui Aurel Rău îi plac bijuteriile, dar bijuteriile discrete, etalate cu gust; suficientele opriri în lumea reflexelor și a arabescurilor evită manierismul arid, fiind animate mereu de un tumult afectiv puternic: „Plouă. / Poetul scie, / în chioșcul verde. // Printre flori de regina nopții, / de petunii, / ochii remarcă o rimă galbenă. / Albul, / albastru — / îl predispun // Poetul scie de tine, de mine. / de zilnicul său frămînt. // O-ntreagă viață, în versurile-i patetice. // Și urma rimei, / dîra mică răsfrînge / lumina / o clipă. // Ploaia plouă / Chioșcul, verde ca un smaragd“ (*Culori*).

Este de la sine înțeles că *Turn cu ceas* va păstra pasiunile din totdeauna ale liricii lui Aurel Rău, le va adapta eventual într-un efort de desăvîrșire. Meditația asupra condiției omului sau a artistului revine plină de dramatism, transformată nu o dată în confesiune cu suflul la gură: „Ah! un drum, ah mereu, mereu un drum, ah, / Care nu se repetă dar sfîrșește de unde-ncepe, / Disperat. urc în vîrf de moliști și vîd roată / Numai pînde rotunde ori țuguiate, de crengi. / Cîntă păsări de nuntă, și jghiaburi, și vîntul / Și deodată sînt iar în același decor știut. / Cunoscut îmi e numai acest decor; luni și ară / Merg uitîndu-l și iar dau de el ca de-o zare“ (*Drumul în pădure*). Vom regăsi, fără îndoială, și alte ecouri: ca la mai toți poeții ardeleni, sentimentul apartenenței la un pămînt și la o istorie este etalat cu voluptate. Nume de locuri și oameni apar frecvent, așa cum frecventă apare obștea în fața căreia poetul are datoria să se închine pios. Cred că nu este imposibil de detectat un suflu beniucian în versurile următoare: „Vin la voi să descînt sau vin la voi să vestesc / sau să vă plimb numai așa prin dreptul ochilor / această pană de pînă a desprinderii, votivă, / din austrii, / această coamă de roib al lui Pintea, / fluturînd, / această larmă / de gnomi ce string aurul pe sub rocile Apusenilor / pentru steme...“ (*Sub lung turn cu ceas*).

Văd în *Turn cu ceas*, în primul rînd, rodul unui experiment fertil. Cuvîntul „experiment“ poate șoca, dar vom eluda nuanțele depreciative întrucît Aurel Rău nu este adeptul căutărilor gratuite. Efortul său, subînțeles dar nu și vizibil, nu a vizat o ruptură, o negare violentă fie din punct de vedere tematic, fie formal a paginilor anterioare, ci s-a concentrat în stilizarea aristocrată a expresiei, în consolidarea ei. E drept, ar fi greu să distingem în volum un ax tematic menit să ordoneze mulțimea drumurilor unde are acces poetul, tot cum greu ar fi să distingem înclinații metafizice, aventuri spirituale unice etc. Ceea ce dă unitate celor 45 de poeme este intenția, apoi materializarea ei în efecte scontate, deci validarea experienței. Opțiunea poetului divulgă o luptă interioară („Cînd desprind cel dintîi cuvînt / lumina-ncepe deodată în ochii minții / să vină de preu departe ca din povestea / genezei, / de peste ape — / iar imaginea izvorăște din morfeme și din consoane / de parcă nu eu exist, ci vederea pe veci pierdută / domnește singură-n / golul pe-a cărui margine mă țină clatin mereu mai stins“), un gest de reculegere („Să mă dau cumva bătut / în fața noilor / miraje / ale cuvîntului... / Departe cu fruntea-n mîini. / Și să nu-ți răspundă nimeni / niciodată / din toți cîți ar putea...”) și, în final, o opțiune definitivă („Dar totul în veacul meu pe niște stări / acriene, pure“).

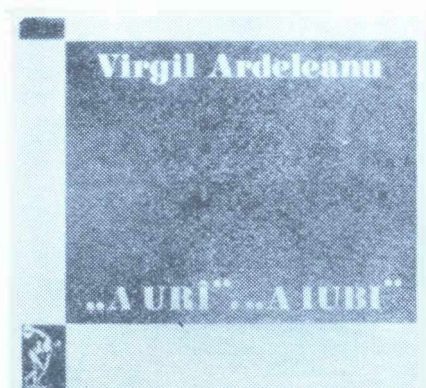
Datorită ororii de gratuit, Aurel Rău reușește să dea aceeași „greutate“ atît emoției cît și imaginii, așa cum masivitatea pietrei este egalată de intensitatea strălucirii, *Turn cu ceas* este un certificat de înaltă profesionalitate. Aș asemui poezia de aici cu albul aerian al unei marampe pe care s-au cusut la fel de albe

și imperceptibile flori. Cum poezia nu începe nici nu se sfârșește cu înalta profesionalitate, e de bănuț că viitorul întâlnire cu poezia lui Aurel Rău va da la iveală un alt pas făcut spre mai sus.

AL. DOBRESU

Virgil

Ardeleanu

„A urii”,

„a iubi”

2
tul să greșească, însă — și asta tot pentru că e și el om — nu prea mult, altminteri riscând să fie „ignorat” de posteritate. Ceea ce, să recunoaștem, nu i-ar conveni nici unui minutor al condeiului. Drept care, cum spuneam, autorii respectivi au găsit mijlocul de a se sustrage riscului iminent. Rețeta e, în aparență, complicată, în realitate, cât se poate de simplă: cartea *există*, existența ei obligă și criticul trebuie deci să scrie. Dar a spune *ce* și *cum* e proza în discuție „nu se mai poartă”; operația însăși a comentării reprezintă o judecare. Ar fi foarte bine dacă ar fi măcar așa căci, atunci am ști de la bun început că fiecare comentariu consacră o carte. Dar două motive mă fac să cred că asemenea afirmații împrumutate din critica franțuzească nu sînt menite decît să voaleze adevăratele explicații. Primul e acela că în paginile publicațiilor noastre întîlnim totuși atîtea articole *negative*, de desființare. Criticul scrie, așadar, și despre cărțile proaste (sau despre cele care crede el că sînt proaste); tentația lui e de a face „curățenie” în literatură, de a plivi buruienile. Al doilea se referă la conținutul comentariilor critice. Citiți la întîmplare și veți descoperi, fără doar și poate, propoziții și fraze „subtile”, comentarii fals academice, pretinse dovezi de intelectualitate, alambicări și contorsionări inexplicabile, pentru a nu

O mare parte a criticii noastre literare suferă de o boală primejdioasă: ambiguitatea. Inițial a existat o poezie ambiguă, apoi a venit rîndul prozei și acum, în sfîrșit, al criticii. Citești o cronică sau un articol și la urmă rămîi pur și simplu perplex. Ți se vorbește despre tot felul de „strat-uri” și „substraturi” sau „nivele de lectură”, „structuri” și „deschideri” ale operei, dar nu poți deduce cu precizie ce crede autorul în cauză despre cutare carte ori cutare fenomen literar. Afli că romanul este un „spectacol (concert) de idei”, că totul se „derulează filmic”, că „literatura nu se mai împotrivesște temei, nu mai așteaptă declanșarea conflictului căci realul o condiționează, îi dă un puternic și vital sentimental (sic!) de existență”. I-a plăcut însă ea criticului nostru? Nu ni se mai spune și, apoi, nici nu are prea mare importanță! Căci, ceea ce Ibrăileanu numise altădată „teoria receptării”, a devenit argumentul infailibil al criticii actuale. E delicat — ni se argumentează — să ai o poziție radicală față de un text, cu atît mai mult cu cît nu poți ști niciodată dacă buna primire a lui nu se datorește unei întîmplări, cel mai ades de ordin sentimental (cazul *Love Story* e destul de proaspăt). Criticul, fiind și el om, greșește sau are drep-

mai pomeni de limbajul voit ermetic. În umbra lor criticii noștri se joacă de-a v-ați ascunselea. Voi cita din opera unui critic al cărui nume e insignifiant, dar ale cărui „observații” sînt elocvente pentru un asemenea mod de a face critică: „Romancierul (omit cu bună știință numele — n.n.) este un poet excepțional al nostalgiei existenței care se împotrivesc convenției realității, reinventînd-o în chip de metaforă narativă”. „Poetul (n.n.) crede în poezie ca într-o iubire posibilă, de neuitat, căci aproape prin toate poemele circulă un chip de nimfă care nu-și găsește chipul”. Cu formulări de acest soi (sînt altele și mai gogonate) criticul cu pricina și-a făcut în cîțiva ani de asiduă prezență în publicistică un nume și am auzit destule persoane manifestîndu-și încrederea în „calitățile” sale. Că așa stau lucrurile se vede, de altfel, din chiar faptul că pînă în prezent pleonasticul făcător de articole mai are trecere la reviste. Ce dovezi ne mai poate atunci furniza „operația însăși a comentării”? Unde se ascunde judecata criticului? Cum rămîne cu evitarea atitudinii deschise? Mai probează ca ceva? Desigur. Nu gustul criticului, ci teama! Teamă de a nu emite o opinie nepotrivită sau neplăcută cuiva, teamă de a nu-și pierde considerația publicului (nu puțini gîndesc în stilul: nu pricep ce spune, dar se vede că e un critic mare) care, oricum nu-l prea citește! Și, de ce nu?, impotența profesională a autorului. În consecință, comentariul va fi la fel de încilcit ca și inscripția funerară de la Rosette, cu singura deosebire că nici un Champollion nu se va naște să-l descifreze. În schimb, asemenea critici au iubirea scriitorilor care, de pe urma nebu-laselor analize, apar neavizaților mult mai „adînci” decît sînt în realitate.

Virgil Ardeleanu este un critic prea puțin iubit de confrăți. Sigur, nu există critic fără „dușmani”, după cum nu există numai opere perfecte. Ardeleanu însă și-a făcut-o cum se zice, cu propria-i mină. Fără a ține seama de faptul că autorul cutare este (ierarhic) cine este sau că un alt cutare are șanse să ajungă (administrativ) ceea ce nu este, el a perseverat cu strășnicie în a enunța propriul adevăr despre opurile în cauză. Că o asemenea luare de poziție i-a atras numai antipatii se înțelege de la sine. Mai mult, Ardeleanu nu vrea cu nici un preț să fie subtil (a se citi *alambicat*), el refuză să se învîrtă la nesfîrșit în jurul subiectului, preferînd să spună deschis și argumentat dacă o carte îi place sau nu. Iată de ce, de fiecare dată cînd se ivește ocazia, confrății (tineri și mai vîrstnici) se întrec în „a-l pune la punct”, cerîndu-i adică să-și vadă de propriile treburi domestice și să înceteze a mai „ponegri” pe unul ori pe altul. Ardeleanu se face că n-aude (și bine face!) și, paradoxal, continuă să scrie la fel de consecvent cu sine. Ba, după toate, mai are și formidabila „îndrăzneală” de a scoate volume de... cronici literare. Volume ce nu pot fi pe placul criticilor ce se încearcă într-ale prozei, ca și al celor vizați într-un fel ori altul de intransigența lui Ardeleanu.

Cartea sa de debut, *Insemnări despre proză* (1966), prezenta un critic destul de sigur în opinii, fără a constitui o excepție. Era un volum bun (dincolo de unele inconsecvențe), dar fără nimic deosebit. Era și atîta tot. S-a petrecut pe parcursul celor cinci ani vreo modificare? Propune „A urî”, „a iubi” un alt Virgil Ardeleanu? Într-un fel nu, căci toate calitățile prezente ale criticii sale se găseau în germene în *Insemnări despre proză* și „A urî”, „a iubi” nu este decît o deplină confirmare a lor. Noutatea ultimei cărți a criticului nu este interioară ci de suprafață. Să nu fiu greșit înțeles. Cînd spun de suprafață mă gîndesc că V. Ardeleanu și-a priment scrisul în sensul cel mai bun al cuvîntului. A renunțat la constatarea de factură impersonală (care nu angajează în nici un fel pe autor), a abandonat paragrafele de pretins intelectualism, ajungînd să scrie cu o simplitate, claritate și dezinvoltură de invidiat. Ardeleanu este în „A urî”, „a iubi” un critic matur și aici stă, cred, sensul probant al cărții. Și încă ceva. Croniclele sale se citesc cu o ușurință uimitoare, plac și cucerește tocmai pentru că sînt concepute fără tipic, fără o organizare prestabilită. Structura lor este dată de dispoziția și preocupările momentane ale autorului, de sentimentul pe care, i-l instituie textul parcurs. Nuanța orală și prohibiția programatică a puritanismului lingvistic fac ca paginile sale să fie lipsite de ariditatea și academismul olimpiant atît de consecvent al criticilor. Neîndoielnic toate aceste calități, pe care mi s-a părut a le identifica în „A urî”, „a iubi”, pot fi foarte bine rezultatul unui impuls subiectiv, determinat de preferința pentru un anume fel de a face critică. Pentru

a evita imputările de asemenea natură voi prefera să trec într-un domeniu ceva mai sigur decât cel al simplor impresii, anume în sfera afirmațiilor lui V. Ardeleanu.

Justificarea titlului („*A uri*”, „*a iubi*”) o găsim în Călinescu. Dar nu de unde a parvenit ideea interesează, ci investitura pe care o capătă, ansamblul în cadrul căruia aceasta devine ax. Migăloasele cercetări „izvoristice” au valoare numai în cazul când intenționăm stabilirea filiațiilor, a modelelor și influențelor sau a plagiatelor. Dar când ideea, chiar împrumutată, nu este decât simplu punct de plecare, lucrurile se schimbă. Izvorul contează atunci prea puțin, esențial este a remarca în ce măsură împrumutul este fructificat. Că Ardeleanu îi datorează destul lui Călinescu se poate vedea cu ușurință în „*A uri*”, „*a iubi*”, dar care critic român de azi se poate lăuda că a scris în deplină independență de autorul monumentalei *Istorie*? Și Al. Piru, și A. Marino, și N. Manolescu (pentru a aminti numai câteva nume *en vogue*) se resimt de influența lui Călinescu. Așa încît, a spune că Ardeleanu împrumută o idee ori alta din Călinescu, nu înseamnă că am făcut o descoperire epocală (Epocal e să constăți bunăoară, că I. Rotaru îl plagiază pe Călinescu! Asta da!), ba mă tem că am comis un *loc comun*.

Așadar, să revenim, „*A uri*”, „*a iubi*” stă sub semnul lui Călinescu. Motto-ul împrumutat sună astfel: „Un critic trebuie să fie rău și să muște. Criticul care nu latră mănîncă coloanele degeaba”. Concluzia? Volumul de față, deși subintitulat *Puncte de reper în proza actuală*, nu este, cum s-ar părea la prima vedere, o carte de critică aplicată ci, dimpotrivă, o teoretizare a ceea ce înțelege Ardeleanu prin critică. Cronicile adunate aici n-au, în realitate, alt scop decât de a se constitui în argumente *pro* și *contra*. Căci întrebarea fundamentală e următoarea: este criticul *prieten* sau *dușman* al operei? Iubește sau, dimpotrivă, urăște literatura? Citatul din Călinescu ar spune că, pentru Ardeleanu, criticul urăște și atîta tot. Cum rămîne atunci cu titlul („*A uri*”, „*a iubi*”), unde prezența celor două extreme, fără a contrazice pe deplin *ura*, o pune totuși la îndoială? Pe un taler iubirea, pe celălalt *ura*. Încotro înclină Ardeleanu balanța? „Nu tot ce iubim e și valoros. Dacă *ura* e oarbă, nici iubirea nu vede prea departe. Și, în orice caz, *ura* nu e tot una cu spiritul critic”. (p. 170). Deci nici așa, nici așa; nici prea prea, nici foarte foarte. În preliminarile cronicii la *Îngerul a strigat* criticul devine mai explicit: „...dacă negarea obstinată e o filozofie nerecomandabilă, nici reversul ei nu pare mai salutar. Aș îndrăzni chiar să afirm că acest revers e nociv. Atitudinea de negare, fie ea și oarbă, e benignă în raport cu entuziasmul supralicitat. Căci bucuria întreținută artificial, peste marginile normale, invită, printr-un fel de dialectică temperamentală, la o contestare categorică, la pulverizarea unui fapt, în esență, pozitiv” (p. 55). Situiindu-se undeva între cele două puncte antinomice, preferința lui Ardeleanu merge spre *ură*. Că „*ura*” se îndreaptă numai împotriva *anumitor* cărți și nu este deci o atitudine programatică se poate vedea din lectura volumului. Și tot așa se vede că „iubirea” îmbrățișează — așijderea — doar *anumite* tomuri. În fond Călinescu nu spunea altceva „Răutatea” proverbială a criticului nu era decât *atitudinea* deschisă față de opere. Rămîne să vedem care este atitudinea lui Ardeleanu, ce *iubește* și ce *urăște*. el. Aș spune: iubește cărțile *bune*, urăște cărțile *proaste*, însă prin aceasta înaintarea în discuție ar fi nulă. Atributele luate în sine, separate de sistemul de referință și, deci, neavînd o semnificație precisă înouă mai mult decât sînt de vreun ajutor. Rămîne, fie să „inventariem” cărțile „acceptate” și „refuzate” de critic, fie să desprindem din seria cronicilor elementele în stare să constituie ori să susțină ceea ce cu o formulă pretențioasă s-ar numi „sistemul teoretic” al lui Ardeleanu.

Și pentru că optez pentru a doua alternativă (ca fiind mai edificatoare), să spun că punctul de fugă al tuturor însemnărilor sale bătaioase se numește *adevărul literar*. Opera interesează numai cît este revelare în plus a existenței, „meditație asupra condiției umane, iar nu materialism fotografic” (p. 23—24). *Adevărul* operei nu probează prin urmare, o conformitate cu realul, ci numai o posibilitate, o verosimilitate a atitudinii, ceea ce e tot una cu sinceritatea scriitorului față de sine însuși. În ce măsură drama propusă convinge că este o dramă posibilă între anumite coordonate sau în ce măsură autorul mimează,

se amăgește pe sine și, deopotrivă, pe cititor. Literatura izbucnește categoric din viață și deci prozatorul se cuvine să fie consecvent cu sine, „să spună ceea ce știe despre el și despre cei din jurul său (...). Menirea romancierului, îndrăznește să cred, nu rezidă în alcătuirea de povești cu personaje ce urmează a fi analizate în școli, ci în aceea de a oferi cât mai multe permanente ale existenței” (p. 120—121). Adevărul artistic este al conștiinței noastre, de unde necesitatea unui mare coeficient de generalitate, ceea ce vrea să însemne unificarea tuturor *realelor* „într-unul neîntîlnit aievea” (p. 74—75). Și încă o dată: literatura (în speță, romanul) pornește numai și numai din viață, dar aceasta „trebuie metamorfozată în idee, în așa fel încît însăși ideea să dea impresia unei forme de viață” (p. 121). Ungghiurile din care este pusă problema condiției omului, actualitatea acestei problematice, iată argumentele primordiale ale criticului. Epica există prin *ceea ce spune*, iar nu prin *cum spune*, actualitatea este dată de permanența dezbaterii. „Este de neînțeles — serie Ardeleanu — cum amatorii de proză actuală nu-și dau seama că ceea ce interesează în primul rînd nu este lupta pentru sau împotriva cotelor, nici faptul că se înființează și apoi se consoliidează o cooperativă, ci spiritualitatea celui pus să acționeze într-un sens, dacă vrem neapărat, fie el și istoric, dacă nu, simplu uman. Tăranul român din unele cărți din ultimii 20 de ani, a fost transformat într-un fel de ființă ontogenetic socialistă care a repetat, ca la carte, o prestabilită filogenie socialistă. A ambiționa să „rezolvi” toate problemele unei noi societăți prin descripția trunchiată a insului ce-și lasă caii și intră în colectiv este un non-sens. Să fim bine înțeleși: nu contestăm valabilitatea unei literaturi strict rurale. Dar pentru a fi literatură adevărată, ea se cere emancipată din imperiul viziunii terifiant-materiale și profilată pe coordonate endemice umane” (p. 81). Iată de ce Ardeleanu „iubește” *Intrusul* și „urăște” al doilea volum al *Moromeților*, refuză *Zbor jos* de N. Velea și *Ingerii biciiuiți* de Alecu Ivan Ghilia, preferînd — în schimb — *Princepele* lui E. Barbu, *Martorii* lui Mircea Ciobanu. Și n-avem motive a-l contrazice.

Literatura noastră epică — afirmă autorul în baza celor de mai sus — se îndreaptă spre un diapazon modern. Ea nu se poate pretinde absolut independentă mai ales azi cînd circulația fenomenului cultural este atât de masivă și cînd a devenit ridicul să ignori ce se petrece pe Mapamond. Faptul este alt de adevărat, încît nu mai necesită nici un comentariu. Însă, înnoirea prozei nu poate fi desfăcută de contextul autohton. Primirea modernă nu există în sine, manifestîndu-se numai ca termen al unui raport cu tradiția (p. 156). În consecință, eroul epic modern, nu poate fi decît eroul problematic, „aspirație spre acord interior total, nu — ca să dăm un exemplu — echilibristică penibilă pe laturile unui triunghi conjugal. Erou modern (sau contemporan) înseamnă om torturat de diavolul perfecțiunii și de spiritul negației creatoare, nu — ca să dăm un alt exemplu — fantoșă directorială din cîmpia Bărăganului” (p. 114). Inovațiile organice nu sperie totuși prin număr. D. R. Popescu, M. H. Simionescu, P. Popescu, M. Ciobanu și R. Petrescu sînt nume ce revin cu insistență în paginile cărții atunci cînd discuția vizează modernitatea prozei noastre. Literatura română s-a putut însă mîndri și cu alt soi de „noutăți”. Cărțile unor Tepeneag sau Ivăncanu sînt altceva decît „noutăți”! *Scarabeul Sacru* de A. D. Munteanu nu este oare tot o „noutate”? Merită ele „iubirea” sau „ura” criticului? „Nu formulele dictează pcrenitatea operei, ci gradul de sensibilitate, de observație omenească încorporate în ele”. De aceea Ardeleanu nu le respinge „de plano”, nu afirmă că-s proaste numai întrucît „nu-i plac” lui, străduindu-se, dimpotrivă să-și explice apariția și sensul noutății pe care o conțin. Faptul că nici *Frig* nici *Pină la dispariție* nu-i satisfac, totuși, exigențele nu este urmarea subiectivismului exagerat al criticului. Explicația refuzului trebuie căutată în absența omenescului, a oricăror intenții de comunicare și în imitarea facilă a unor modele ce nu mai sînt de mult la ordinea zilei. În fața unor asemenea „noutăți” rămînerea la „bătrîni clasici” e pe deplin justificată.

Cam acestea ar fi, într-o expunere extrem de sumară, principalele idei critice ale lui V. Ardeleanu. Desigur, nu puțini sînt aceia care la vederea lor ar zîmbi cu condescendență și ar replica „Idei critice”? Sînt numai simple locuri comune, banalități critice! Și de ce „ale lui V. Ardeleanu”, cînd orice critic ce

se respectă ar fi putut să le însăileze în câteva ceasuri?» Bine spus, *ar fi putut!* Într-adevăr, Ardeleanu nu enunță lucruri deosebite. Meritul său nu vine din formularea unei poziții critice inedite, ci din *numirea și aplicarea consecventă* a acestor „banalități”. Ideile lui din „*A uri*”, „*a iubi*” sînt ale unui critic cu destul bun simț pentru a se pretinde *original*. Dar ce e mai original decît să transcrii cu fidelitate gânduri pe care toți le acceptă, dar pe care nimeni nu cutează să le spună? Aceste idei „la îndemîna oricui” se dovedesc, de fapt, numai la îndemîna lui Ardeleanu, pentru că singur el și-a asumat răspunderea semnării lor. Criticilor deprinși doar cu autoritatea citatelor din opuri de prea mică circulație, cu subsoluri arhiaglomerate de trimiteri „edificatoare”, le-aș parafraza o nu mai puțin „edificatoare” fabulă argheziană: „...Așa cui făceam și eu! Ba poate mai dichisit! Însă, vezi... n-am îndrăznit!”

Este Ardeleanu exclusivist? Poate! Asta are însă prea puțină importanță. Esențial este că *știe* de ce o carte este proastă și alta bună, și mai ales, faptul că *o spune* fără rețineri. Oricum această alternare între „iubire” și „ură” este preferabilă atîtor cronici călduțe, prietenești sau de serviciu ca și bîlguielilor fără cap și coadă din care unii și-au făcut o meserie. Cînd „ura” și „iubirea” n-au motive extraliterare nu poți să nu le accepți.

„*A uri*”, „*a iubi*” este cartea unui *critic* și prin asta am spus, cred, totul.

ANTON HOLBAN,
eseist

Articolele și cronicile lui Anton Holban nu trădează o vocație de critic. Ele au, în general, un caracter întâmplător și scriitorul pare a se complăce în situația de simplu amator de literatură, și de artă, îndejuns de rafinat și de cultivat pentru a putea nota, din fuga condeiului, câteva impresii (întotdeauna ostentativ personale) despre o carte, un concert sau o expoziție de pictură. Stă oare, la baza acestei aparențe de diletantism, o anume neîncredere în însăși vocația sa de scriitor? „Se vede că nu sînt om de litere înăscut, căci dacă aș avea o ocazie de a pleca la capătul lumii, sau de a asculta tot timpul muzică, n-aș mai scrie un rînd...”¹ Oricum, Holban era, structural, prea puțin înclinat să se consacre studiului auster, să se lase constrîns de disciplina cercetării; părăsește Parisul fără să-și fi dat doctoratul (subiectul tezei și-l alesese în mod cu totul întâmplător) și va nota mai târziu: „Ce stupide sînt examenele de doctorat de la Sorbona și la ce treburi inutile se pretează și oamenii inteligenți!”² Studiază, totuși, la Biblioteca națională, cu gîndul însă la farnecul străzii și contemplînd spectacolul bătrînilor-cititori fanatici, cu ticuri, pîndiți, de moarte, bolnavi, schilozi, „...ieșiți cu toții din cine știe ce povestire fantastică a lui Hoffmann”.³ Într-o perioadă cînd, după opinia lui Camil Petrescu, orice român devenise eseist, Holban scria, în comparație cu alții, destul de sporadic, făcîndu-și rareori simțită prezența în polemicile și

controversele care pasionau lumea literară. Cu luciditatea care îi este proprie scriitorul considera că îi este imposibil să depășească condiția impusă de o inevitabilă subiectivitate: nu există critic infailibil, spunea el, căci „e fatal ca orice om să aibe și el o anumită sensibilitate, și să-i scape orice nu se integrează acestei sensibilități”. Situația devine și mai delicată atunci cînd în spatele criticului (improvizat) se ascunde un romancier: „Un romancier, cînd își dă părerea asupra altui scriitor, face greșeli și mai mari, fie că necrezîndu-se obligat să rămîie obiectiv, își permite toate complezențele sau toate paradoxele ca să inducă pe ceilalți în eroare, fie că un scriitor mare nu are neapărat discernămint pentru ceilalți”.⁴ Scrupule regretabile, care l-au împiedicat pe Holban să se consacre unei activități susținute de critic, deși avea nu numai o cultură solidă (limitată, ce-i drept, la domeniul francez) ci și deosebită finețe analitică, gust și, în special, onestitate și sinceritate.

S-a risipit într-o sumedenie de note, reunite (la **Vremea**) sub titlurile **Carnet francez** și **Perspective franceze**, conștînd adesea, din relatarea unor mici anecdote, cancanuri, sau din reproducerea unor fugare impresii de lectură. Numele care revin cu mai multă insistență trădează o serie de lecturi constante dar eteroclite: Casanova, Victor Hugo, Proust, Racine, Constant, Porto-Riche, Alain-Fournier, Molière, Valéry, Cromelynck, Corneille, Montaigne. Preferințele și le împarte

¹ din interviul cu A. H. realizat de Petre Alimăneșteanu în *Reporter*, 1934, nr. 26 din 13 iunie, p. 2; reprodus în *Opere*, I, pg. 466—467.

² *Mici aventuri în Paris*, în B.P.T., p. 339.

³ *Amintiri de la Biblioteca Națională*, în *Vremea*, nr. 370 din 6 ian. 1935, p. 9.

⁴ *Romancierii critici de artă*, în *Viața literară*, nr. 164, 1—15 dec. 1934.

între clasici și (unii) moderni, iar față de anumiți romantici are o repulsie violentă. Drama lui Dumas **Antony** i se pare de un enorm ridicol, pe Hugo afirmă că a fost dintotdeauna incapabil să-l guste, îl acuză de facilități, de lirism sforăitor, recitește **Burgraviu** și demon-tează, cu aplicație și vervă polemică, greoaia și complicata mașinărie a dramei romantice. Dintre moderni și contemporani, reținem prezența lui Celine; **Voyage au bout de la nuit** apăruse în 1932 și, fapt remarcabil, stîrniase imediat interesul cercurilor informate de la noi. Holban admite că e vorba de o carte „mare”, dar căreia i se pot aduce și multe obiecții: „îndeosebi par deplasate anumite încercări de a face literatură în momente grave, obicei prin excelență francez”. („a literaturiza”, iată în ochii lui Holban, suprema crimă de „lèse-authenticité”). În finalul notei, scriitorul găsește posibilitatea să-și exprime preferința pentru o carte de cu totul altă factură: „Se găsesc aici (în romanul lui Celine, n.n.) incontestabil, detalii minunate, totuși (...) recomandăm o altă carte, nu prea îndepărtată, dar care nu scoate în timpul mersului ei, nici un sunet strident: capodopera lui Thomas Hardy, **Jude l'Obscur**”⁵. Poezii (Verlaine, Valéry, Claudel) sînt rareori pomeniți și atunci comentariile sale sînt nesemnificative. Un escu, în esență favorabil (în ciuda unor reproșuri: facilități, sentimentalism) consacrat Annei de Noailles, ocazională reflectă asupra tenei morții în literatură: „... e surprinzător de (constatat) că în toată literatura franceză actuală numai versurile Annei de Noailles prilejuiesc meditația asupra morții, adică a singurului element esențial, față de care pretențiile unei arte pure constituie o generozitate inutilă...”⁶. Holban pare să fie la curent cu tot ce e nou în teatrul francez: deplînge adesea mediocritatea dramaturgiei contemporane (Sacha Guitry, Edmond Sée, Bernstein, Bataille) comentează sever **Tessa** lui Giraudoux, se lansează într-o teorie asupra posibilității comunicării între oameni pornind de la **La voix humaine** a lui Cocteau (Holban o

citează sub titlul **La voix intérieure**!) Laudă pe **Topaze** (pentru ancorarea în social) dar crede că autorul piesei e... Bourdet! Două piese întrunesc aprecierile sale entuziaste, și alegerea este semnificativă, trădînd încă o dată obsesiile lui Holban: **Le cocu magnifique** a lui Crommelynck (analiză a geloziei feroce și ridicele totodată) și **L'Amoureuse** de Georges de Porto-Riche, (dramă a sațietății în căsnicie și a pasiunilor tiranice) pe care nu ezită să o compare cu **Adolphe** al lui Constant, găsind „nu numai același sens: femeia care iubește și bărbatul avînd numai scrupule și unele obișnuințe. Dar, chiar și unele vorbe esențiale, sînt aproape identice”⁷.

Pare ciudat dar, exceptînd pe Proust și pe alți cițiva „moderni” (Mallarmé, Huxley) lecturile și preferințele lui Holban se îndreaptă către clasici: se ascunde aici, poate, o nevoie (și o nostalgie) de echilibru, de armonie, de puritate și de claritate, de certitudine. Pentru un om atît de torturat sufletește, o lectură din Racine, Molière sau La Fontaine constituie un refugiu în lumea valorilor eterne, un punct solid de sprijin, o șansă de a evada din cotidian. Sau chiar o posibilitate de verificare și de justificare. Montaigne e citat pentru a arăta că de boala modernilor-autoanaliza-suferea și autorul **Eseurilor**; sau pentru a sublinia faptul că, chinuți de grave maladii, amenințați în permanență de spectrul morții, Montaigne și Proust, au găsit, prin scris, puterea de a supraviețui și de privi ideea morții cu calm. Tot o raportare la Proust ar putea explica (în parte) admirația pentru Casanova, considerat un mare nedreptățit, care a încercat, ca și autorul **Căutării timpului pierdut**, „să-și refacă viața așa cum a fost, măcar prin ajutorul cuvintelor”⁸. Casanova e prețuit pentru disponibilitatea sa sufletească și pentru autenticitatea trăirilor: „A avut în el morbul tuturor neliniștilor contemporane (dacă neliniștile nu s-au născut odată cu omul) de a încerca mereu altceva, de a transforma, de a fi incapabil să se oprească la o singură formă a vieții”⁹. Însemnările despre Racine, La Fontaine

⁵ *Perspective franceze*, în *Vremea*, nr. 322, din 21 ian. 1934, p. 4.

⁶ *Diferite aspecte ale Contesei de Noailles*, în *Vremea*, nr. 296, din 16 iulie 1933, p. 6.

⁷ *Perspective franceze*, în *Vremea*, nr. 315, din 26 nov. 1933, p. 4.

⁸ *Perspective franceze*, în *Vremea*, nr. 315, din 26 nov. 1933, p. 4.

⁹ *Călătoriile lui Casanova*, în *Vremea*, nr. 392, din 16 iunie 1935, p. 8.

și Molière excelează în interpretări paradoxale, de o reală pătrundere; cel mai ilustrativ în acest sens ni se pare eseu **Nedumeriri cu prilejul „Mizantropului”**¹⁰. După o diatribă împotriva sorbonarilor (Mornet, Baldensperger, Chamard) acuzați de sursologie, de pierdere în amănunte, de excese filologice, Holban lansează, ca un argument pregătind ceea ce va urma, ideea că marile opere evoluează ca niște ființe, în funcție de preocupările și transformările noastre, fiind susceptibile de noi interpretări. Alceste e văzut ca un lucid care, suflet adolescentin, dorește să lupte împotriva rătăcii oamenilor: e lipsit însă de înțelepciune și de răbdare. Printr-o frumoasă și abilă răsturnare a interpretării curente, mizantropul nu va fi Alceste „căci, luptind arată că mai crede posibilă o îmbunătățire, ci Philinte, care, cu mintea ponderată, acceptă orice fără împotrivire”. În portretul lui Alceste recunoaștem, nu fără oarecare surprindere, o imagine asemănătoare cu aceea a eroului romanelor lui Holban: „Replicile lui Alceste sint vehemente și de multe ori lipsite (de) logică, întotdeauna copilărești (...) Cu Célimena se arată pedagog, gelos, îndrăgostit dar exprimându-se aspru, inchișitorial, agitându-se inepuizabil, adică avind toate atributele care trebuie să displace unei femei. „Holban optează, finalmente, pentru un „Alceste dublu”, lucid și iubitor al adevărului pe de o parte, dominat de iubire și de gelozie pe de alta.

Reluind distincția lui Claudel între **animus** și **anima**, Holban crede că timpul nostru stă sub semnul lui **anima**, sub semnul sensibilității și al subiectivismului. Confesiunea primează, nici o reținere în folosirea persoanei întâia, apoi „ideea morții, cu toate panicile pe care le tirăște după ea, impregnează aceste confesiuni”¹¹. Simptome ale unui nou **rău al secolului**? Recrudescență a romantismului? Nu, căci ceea ce „ne deosebește esențial de romantici este nu numai o mai mare atenție la meșteșug, dar și un alt mijloc de a face mărturisiri: nu prin

îndelungi lirisme, prin semne de exclamare puerile, ci prin comprimări, prin reticențe, prin aluzii, prin sugestii”¹². Fapt este că artistul trebuie să aibă o cât mai bogată viață interioară, să se verifice în experiențele cele mai diverse, pe care să le transpună în operă: „... este mai normal să profiți în scris a-ți face portretul interior și a căuta să-ți prelungești existența”¹³. Sau, și mai categoric „...arta este un rezultat al experienței trăirii noastre”¹⁴. Romancierul are de ales între romanul **dinamic** și cel **static**, adică între romanul-descriere a unor evenimente și lucruri exterioare și romanul-introspecție (adept, firește, al ultimei formule, Holban pune totuși mare preț pe observație, pe creația „obiectivă”, pe fixarea unor tipuri și situații memorabile; mărturie stau și volumele **Romanul lui Mirel** și **Parada dascălilor**, în evident contrast cu restul operei sale). Materialul de viață trebuie concentrat, selectat, operații ce comportă riscuri, căci literaturizarea și convențiile pot altera sinceritatea. Holban e, ca și Camil Petrescu, împotriva scrisului „frumos”, a floricelelor de stil și a ornamentelor pretențioase, privește cu neîncredere principiul compoziției în roman și merge chiar până la a condamna dialogul, căruia îi opune confesiunea (interesant că această idee reflectă o stare de fapt din proza sa: personajele nu comunică, dialogul — când există — e aparent, eroii **monologhează**, și aici e, poate, una din cauzele imposibilității realizării cuplului). „A sugera, iată visul”, pare să spună și autorul **Jocurilor Daniei**, pronunțându-se pentru o estetică a semitonurilor, a nuanțelor, a clarobscurului, tinzând „a estompa linia dintre real și ireal”¹⁵; prea multe explicații dăunează, finalul romanului trebuie să rămână învăluit într-o aură de mister, să-l lase pe lector într-o stare de reverie și indecizie (idee pe care Holban a aplicat-o în romanele sale). Ca un simptom al repulsi față de compoziție și organizare poate fi interpretată și preferința pe care Holban o acordă nuvelei, specie care ar cores-

¹⁰ În *Vremea*, nr. 330, din 18 martie 1934, p. 7.

¹¹ *Caracteristica timpului actual*, în *Vremea*, nr. 377, din 21 febr. 1935, p. 3.

¹² Fraza ne reamintește celebra definiție pe care o dădea Gide clasicismului: „L'oeuvre classique ne sera forte et belle qu'en raison de son romantisme dompté”. (*Incidences*, 1924).

¹³ *Testament literar*, în *Azi*, februarie-martie 1937.

¹⁴ *Arta și morala*, în *Vremea*, nr. 363, din 11 nov. 1934, p. 8.

¹⁵ *Romanul și nuvela*, în *Vremea*, nr. 408, din 6 oct. 1935, p. 7.

punde în mai mare măsură sensibilității moderne, și care, prin caracterul ei „fragmentar”, cere o mai mare concentrare și îți oferă ocazia de a-ți dovedi virtuozitatea limitându-te la dezvoltarea unei singure teme, în jurul căreia ești obligat să „brodezi”.

Către sfârșitul vieții, Anton Holban apare într-o ipostază întrucâtva neașteptată: aceea de cronicar literar. Surprinzătoare pentru că de la miniaturile critice ale debutului său în publicistică (la **Mișcarea literară** și la **Sburătorul**), Holban nu se arătase prea interesat de comentarea „la zi” a fenomenului literar românesc. E drept, nu ezitase să-și facă publice simpatiile (Hortensia Papadat-Bengescu, Arghezi, Camil Petrescu, Mateiu Caragiale, Aderca etc.) sau antipatiile (Topirceanu, Ionel Teodorescu, ultimul declarat în repetate rânduri „ilizibil”). Își exersase de câteva ori verva polemică, și o recenzie la o carte de M. Simionescu-Râmnicănu¹⁶ dovedește o impecabilă tehnică desființatoare; autorului **Necesității frumuseții** îi găsește, drept **faculté maitresse**, „confuzia prezumțioasă”. Prima cronică la **Viața literară**¹⁷ cuprinde niște previzibile **Preliminarii**, din care se vede că proaspătul cronicar își luase rolul foarte în serios: „N-am făcut decît înțimplător cronică literară — recunoaște el —, cu toate că am examinat cărțile mele și cărțile altora cu luciditate”. Două dificultăți îi stau dinainte: una e practic rezolvată: aceea de a fi drept, de a judeca scrierile confrăților și prictenilor cu maximă obiectivitate. Holban se declară mîndru de a fi fost întotdeauna sincer, de a fi rezistat (ca literat și ca profesor) tenebroaselor combinații de culise. A doua dificultate e mai serioasă, și Holban pune de fapt, acum, chestiunea metodei critice: „trebuie să privești subiectul în ansamblu și nu în detalii, să compari, să fii ponderat în judecăți. Adică, să fii didactic. Contra didacticismului unei cronici literare e mai greu de luptat”. Holban nu numai că nu avea nici o metodă, darse pare că nici nu ținea să aibă vreo una. Cum altfel să interpretăm această declarație, echivalînd cu o capitulare: „Și în toate literaturile, nu găsesc nici un

model de la care m-aș putea inspira”? Cronicile sale vor fi o reunire de impresii, de notații nu o dată de mare finețe, de observații ascuțite, atestînd o lectură atentă: limbajul critic e însă precar, cu totul naiv pe alocuri, organizarea (de fapt, lipsa de organizare) a foiletonului acuză amatorismul. Ultima sa cronică¹⁸ este de fapt o confesiune, o profesie de credință (chiar atunci cînd scrie despre alții, Holban e incapabil să nu vorbească despre sine). Cu câteva săptămîni înainte de moarte, scriitorul simte nevoia să-și precizeze crezul estetic: insistă asupra formării sale la școala clasicilor, își recunoaște încăodată incapacitatea de a-i gusta pe romantici, ține să-și nuanțeze poziția față de opera lui Proust (față de care „admirația nu-mi este deplină”), se lasă antrenat într-o teorie despre **Dificultatea în literatură**: „Trăim în literatură sub semnul dificultății. Rezultatul concentrării, a meșteșugului care trebuie să joace primul rol. Sunt impregnat de această atmosferă. Lectura mea neobosită în spiritul francez clasic prin excelență, m-a ajutat să-mi alcătuiesc această personalitate”. Îl irită la moderni spontaneitatea mimată, căreia îi preferă artificii și meșteșugul măturisite. Nu lipsește elogiul autenticității și al experienței directe („pe care cîțiva nepricepuți o consideră drept poză”) și o încercare de justificare (în care trebuie să vedem și un răspuns polemic dat unor preopinienți nenumiți) a manierei sale narative: „Personal nu sunt în stare să lungesc scenele. Observațiile cele mai pline de sens le transcriu numai într-o singură pagină. Am frică de imagini căci cred că o imagine escamotează adevărul, aplică false ornamente (...) De la clasicii francezi am învățat că decorul este ceva suplimentar, și deci el trebuie simplificat. Numai cei mediocri aleargă după evenimente adică vor ca lucrul care li se oferă să aibă relief, pe care să-l vadă fără osteneală. De fapt, și diversele jocuri sufletești, cu ocazia acelorași sentimente, sunt tot atît de bogate în evenimente dar sunt mai subtile și ca să le notezi ți se cere o privire mai pătrunzătoare”. Adeziunea totală a lui Holban la celebrul principiu al lui Ra-

¹⁶ în *Sburătorul*, anul IV, nr. 3, serie nouă, mai 1926, p. 40.

¹⁷ nr. 7, mai 1936, p. 3; I. Valerian a fost acela care i-a solicitat colaborarea permanentă în această calitate; Holban scrie, în trei numere consecutive, despre Ury Bendor (*Milda*), Dan Botta, F. Aderca, Lucia Demetrius, etc.

¹⁸ nr. 9, din 15—30 dec. 1936, p. 3.

cine, a face o operă din nimic — nu trebuie să ne înșele: principiul ar putea caracteriza foarte bine și filmele lui Lelouch. Vrem să spunem că această adeziune nu înseamnă neapărat încă o manifestare a spiritului clasicizant a lui Holban. Felul în care înțelege el tragedia **Bérénice**: „**Bérénice** se poate povesti în câteva cuvinte: doi oameni care se iubesc dar care trebuie să se despartă. Lucru care m-a impresionat întotdeauna” — ne lasă să întrezărim că acest „nimic” înseamnă o maximă economie (și chiar schematizare) a conflictului, o renunțare la orice evenimente și incursiuni în lumea exterioară, o utilizare la maximum a faptului de viață banal dar autentic. Pentru a scrie un roman, Holban nu are nevoie, în fapt, decît de două personaje: un bărbat și o femeie, și de o „temă” care a traversat toate literaturile și toate epocile: eșecul unei iubiri. Cu o tramă epică atît de ostentativ comună, e normal ca accentul să se deplaseze pe analiză, pe încercarea de a surprinde imponderabilul psihologie. În cazul lui Holban, șansa de a scoate o astfel de carte din anonimul stă în sinceritate și în înregistrarea, cu mijloace și unelte ultrasensibile, a trăirilor interioare infinitezimale.

Dar ceea ce se consideră, îndeobște, că reprezintă măsura posibilităților de critic ale lui Anton Holban sînt cele două studii consacrate Hortensiei Papadat-Bengescu și lui Marcel Proust. Ele sînt însă nu numai din acest punct de vedere importante. Ilustrînd două perioade diferite — primul a fost scris la începutul activității sale literare, celălalt a apărut în anul premergător morții — ele sînt revelatoare pentru fazele-limită ale evoluției scriitorului, de la cristalizarea ideilor sale esențiale despre literatură (moment precedînd creația sa originală) și pînă la resistemizarea și (eventual) retușarea lor, în momentul în care comentatorul avea de apărut nu numai niște idei, ci și o operă în care investise întreaga sa personalitate. În al doilea rînd, e vorba de niște scriitori care au exercitat o influență decisivă asupra lui Holban: gestul său de a medita și de a-și exprima public opiniile asupra unor opere care îl fasci-

naseră este întrutotul remarcabil; citindu-i pe Hortensia Papadat-Bengescu și pe Proust, Holban căuta să se descopere pe sine.

Studiul despre autoarea **Concertului din muzică de Bach**¹⁹ dezvoltă și demonstrează o unică idee: „Opera d-nei H.P.-B. este un drum sigur de la subiectivism la obiectivism”. Comentatorul ține să ne încredințeze că nu are vreo predilecție pentru una din formule dar face totul ca să arate că această evoluție a H.P.-B. este salutară și exemplară. Scriitoarei i se aduc obiecții privind modul în care conduce analiza psihologică dar i se recunoaște că „vede lumea înconjurătoare admirabil”. Și totuși ceea ce îi reproșează H.P.-B. nu este atît subiectivismul, cît „reflectarea propriei individualități în trupuri străine”, de unde o ezitare de a se întrebuița persoana întîia”. Cu alte cuvinte Holban preferă de pe acum un subiectivism franc unuia disimulat. Chiar în romanul cel mai obiectiv, **Concertul...**, scriitoarea lasă să-i scape intervenții personale, aprecieri asupra vorbelor sau acțiunilor unui personaj (inconsecvență pe care o va semna, în alt plan, și la Proust); prin urmare, nici obiectivitatea nu este fără fisuri. „Temperamentul subiectiv” al romancierii se vadește și în „stilul colorat”, poetic, bogat în imagini, iar „un roman obiectiv presupune un stil mat”. Metoda analitică a H.P.-B. e apreciată drept „o aplicație românească a teoriilor lui Freud”. Dar „riscurile sînt inerente acestor teorii: impresie de arbitrar, cu atît mai accentuat cînd analiza nu e personală (ca, desori, în romanele lui Proust) ci făcută asupra unor persoane imaginate”. Așadar Holban recunoaște doar autoanalizei atributele autenticității, analiza într-un roman de factură obiectivă pîrîndu-i-se artificială: „Fiind o psihologie imaginată, chiar de multe din observații par juste, artificii se simte desori, și impresia de „sec” în sensul în care acest cuvînt se potrivește lui Radigue”. În fine, stilul romanelor, expresie a unui temperament liric, este atît de „relieftat” încît face imposibilă realizarea perfecte obiectivității; prin „relieftat” Holban înțelege, fără îndoială, un

¹⁹ *Sburătorul*, anul IV, nr. 10 și 11—12, serie nouă, aprilie-mai-iunie 1927, pg. 125—128 și 141—143; Holban a revenit de mai multe ori asupra operei Hortensiei Papadat-Bengescu, printre altele și în binecunoscutul și apreciatul eseu *Viața și moartea în opera doamnei Hortensia Papadat-Bengescu*, în *România literară*, 1932, nr. 17, 18, 19, 20.

stil acut personal, pe care îl vede incompatibil cu ideea de creație obiectivă.

Studiul include și mici dar subtile analize („figurina” critică e specialitatea lui Holban) ce se ocupă de scrierile Hortensei Papadat-Bengescu apărute până atunci. Obiecțiile exprimate (Holban nu-și cenzurează niciodată impresiile defavorabile): prețiozitate, abuz de „tirade”, mania hiperbolizării, lirism adeseori declamator, gusturi „romanțioase” pălesc în fața clogiului suprem: „...marele merit al d-nei H.P.-B. în acest roman (**Fecioarele despletite** n.n.), merit unic și fără echivalent în literatura franceză contemporană (lăsînd la o parte pe Proust care nu poate fi încă sesizat) este de a fi creatoare de viață”. **Bătrînul**, spre exemplu, „clo-cotește de viață. Ai impresia, la lectură, că-i auzi pulsațiile. În fața noastră s-a desăvîrșit misterul creațiunii”. **Balaurul** unește lirismul cu observația ascuțită, dar cartea indică limpede că „talentul autoarei merge incontestabil înspre epic, cu toată reputația ce și-a creat-o”. În schimb **Don Juan** și **Pe cine a iubit Alisia** intră în grațiile exegetului tocmai pentru valențele lor lirice, muzicale, pentru atmosfera misterioasă, pentru finalul deschis, „în felul teoriilor interesante și a exemplificărilor mai puțin reușite ale lui Gide”. **Fecia în fața oglinzii**, de un subiectivism „integral”, are toate defectele posibile și se găsește într-o situație de inferioritate față de modelele franceze, dar își dobîndește un loc aparte în cadrul literaturii române „care a urmărit mai mult expresia plastică decît adîncirea sufletească”. Studiul se încheie cu o paralelă între H.P.-B. și Proust, deloc defavorabilă scriitoarei noastre. Dar interesul acestor pagini critice de tinerețe stă — așa cum am încercat să arătăm — în ezitarea între **subiectivism** și **obiectivism** și afirmarea preferinței pentru un subiectivism total (autoanaliză, narațiune la persoana întîia) pe care Holban îl opune, oricît s-ar părea de ciudat, prozei de analiză (tatonările viitorului roman-cier reflectă contradicțiile teoriei lui Lovinescu privind subiectivismul și „poezia epică”: de altfel e ușor de observat că tot ce a scris Holban în primii ani

stă sub influența ideilor de la **Sburătorul**).

Esul despre Proust publicat în 1936 în **Azi** are o altă semnificație. S-a vorbit mult despre cultul pe care îl avea Anton Holban pentru Proust: s-a arătat că autorul **Halucinațiilor** se regăsea în Proust pînă la identificare; din **A la recherche...** el reținea, în primul rînd, detaliile care îi aminteau (printr-o tehnică asociativă... proustiană) situații ale propriei sale existențe, aspectele ce corespundeau structurii sale spirituale. Și de data aceasta lectura lui Holban era o lectură profund subiectivă; citindu-l pe Proust, Holban căuta o verificare, o confirmare a propriilor sale obsesii și frămîntări: pe de o parte, el se lasă furat, captivat de proza proustiană, pe de alta (și concomitent) el își analizează imaginea răsfrîntă parcă de paginile asupra cărora se apleacă. Împrumutînd primul titlu al romanului **O moarte care nu dovedește nimic**, s-ar putea spune că, în momentul lecturii, scriitorul se găsește între două „oglinzi paralele” (experiența de viață a lui Proust-propria sa existență); concomitent cu **Căutarea timpului pierdut** pe care o urmărește la Proust, are loc o căutare a cului, a unui trecut ce poate arunca oarecare lumină asupra unor obscure unghere ale sufletului: „N-ai înțeles nimic din Proust, dacă nu freamăți odată cu el, în spaima pe care o avea în copilărie, că mama nu va veni să-l sărute înainte de culcare, și dacă toate multiplele detalii și repetiri asupra acestui eveniment nu ți se par îndreptățite, și perfect suprapuse pe tine însuși (...). A citi pe Proust, este a te cerceta pe tine însuși”²⁰. Holban admitea că nu poate gusta „intelectual” proza lui Proust, în așa măsură i se părea că existența sa coincidea cu aceea a creatorului lui Swann: își descoperea „aceeași copilărie singuratică și bolnăvicioasă, aceeași sensibilitate extremă, aceleași suferințe multiple”²¹. Cu atît mai interesante, ținînd cont de aceste declarații exaltate, apar încercările de a-l citi totuși „intelectual” pe Proust, încercări incununate de studiul din **Azi**. Privite atent, aceste însemnări de lectură ne oferă o perspectivă neașteptată: dacă în ceea ce pri-

²⁰ În marginea lui Proust, în *România literară*, nr. 44, 17 dec. 1932.

²¹ Fragment, în *România literară* nr. 73, 1933.

vește lectura „afectivă”²² consonanța dintre structurile sufletești ale lui Proust și Holban pare perfectă, o lectură „intelectuală” (deci critică) dezvăluie mari deosebiri (de temperament artistic, de vederi literare). Imaginea unui Holban admirator fanatic, necondiționat al lui Proust trebuie sensibil retușată.

Studiul din *Azi*, rezultat — se pare — al unei noi lecturi integrale a criticului proustian, include însă și o serie de articole publicate anterior (cu deosebire în *Vremea*) sau măcar reia unele idei schițate timid într-o notă oarecare. Anumite idei se cristalizaseră, deci, înainte de recitirea textului. Astfel, într-o însemnare din ciclul *Perspective franceze*, intitulată *Racine-Proust*²³, Holban face această remarcă, la prima vedere bizară: „Totuși Proust nu e lipsit cu totul de literatură” Frază sa clarifică puțin mai încolo: „Prin literatură să înțelegem anumite efecte conștient imbinare și puse la loc anumite”. Este vorba așadar de acele „ficelles” pe care le manevrează autorul și care ar trebui să rămână invizibile. Pentru Holban aceasta e un semn de artificialitate (de literaturizare, de convenționalism), de inautentic (ceea ce ține de „literatură” nu ține de viață). Exemplele date surprind, deoarece este vorba de scene sau detalii celebre: prin urmare, artificială este renumita „madeleină” (trădind o observație fină, dar anulată prin multiplicare și pierdere în detalii), artificială este și scena cind ducele de Guermantes pleacă la bal deși Swann își anunță moartea iminentă, inautentică e și imaginea lui Swann contemplându-se în oglindă. Subiectivitatea unor atari aprecieri e flagrantă: în studiul din *Azi* reproșurile vor fi reluate și înmulțite: nu este vorba deci nici de un capriciu, nici de o impresie de moment.

Tot ce a scris Holban despre Proust denotă o familiarizare îndelungată cu universul din *A la recherche...*, o cunoaștere profundă care merge până la relevarea unor detalii inime: se poate chiar spune că această lectură sub lupa microscopului stă la originea multelor observații severe și nu rareori nedrepte. I-a scăpat lui Holban voința de construcție ce l-a caracterizat pe Proust, i-a lipsit distanțarea. Perspectiva față de imen-

sul (și perfect structuratul) edificiu proustian; oprindu-se în fața fiecărui detaliu, a pierdut din vedere grandezza și sensurile simbolice ale construcției. Iată câteva din reproșuri, extrase în special din capitolul **Marcel Proust, după o nouă lectură**: lipsă de compoziție (!), confuzii, detalii neesențiale, „stupide” chiar, observații naive, ieftine, ton snob, banalități, lipsă de invenție, repetiții, disproporții, salturi care duc la abandonarea unor subiecte sau analize, contradicții; personajele i se par imposibil de surprins într-o formulă, ele comit gesturi și acțiuni ilogice, neașteptate. De altfel, „eroii aproape n-au fizionomii. Numai stări sufletești, nu totdeauna esențiale. Mici procedee care nu individualizează. Și insistă pe trăsăturile necaracteristice”. Portretul fizic, dacă există, este numai „demonstrativ” (scoate în evidență anumite trăsături sufletești) Swann „nu prezintă interes din punct de vedere psihologic”. Proust întrebuințează efecte teatrale (ca Saint-Simon), „vede scena”, are înclinație către caricatură dar caricatura apare uneori atât de simplificată încât Holban descoperă efecte comice... à la Alecsandri! Holban opinează că pot fi tăiate, fără nici o pierdere, multe pagini din roman: „Proust nu va ști niciodată ce este **concentrarea**”, fapt pentru care îl admonestează că nu a învățat nimic de la... Racine! Personajele se comportă atât de artificial în fața morții (aici autorul **Ioanei** e necruțător) încât scrupulosul exeget se întreabă dacă nu cumva însuși Proust reacționa la fel de artificial (celebrul episod al morții lui Bergotte i se pare convențional. Indreptățite (și fine) sînt însă unele observații privind inconsecvențe în ceea ce numim noi astăzi raportul dintre „ochiul romancierului” și „ochiul naratorului” (admițînd că Marcel nu e Proust, cum știe el ultimele gânduri ale lui Bergotte?) Cuidate sînt, în schimb, acele reproșuri care s-ar putea face și prozei lui Holban: luciditate exagerată în *Albretine disparue*, defectul principal al lui Marcel ar fi acela că raționează, „deși își disprețuiește uneori luciditatea”.

Dar Holban nu-și reneagă marea lui pasiune: semnalează aspectele care îi dau deplină satisfacție, transcrie integral pasaje care îl încântă, întovărășindu-le

²² cf. Elena Savu: *Anton Holban sau lectura afectivă*, în *Secolul 20*, nr. 4, 1965, pg. 180—184.

²³ *Vremea*, nr. 328,

de exclamații de admirație, ce țin loc de analiză (în fața perfecțiunii, Holban se simte dezarmat). Își revizuieste „chiar, pe parcurs, unele afirmații prea grăbit tranșante; ideea că Proust „insistă pe o fațetă a unui om pînă la epuizare, fără să se mai gîndească la alte fațete posibile, și să le coordoneze între ele” este ulterior amendată: Proust ar fi foarte aproape de Dostoievski (aici Holban polemiza cu Camil Petrescu) prin dualitatea (ambiguitatea) caracterelor. Reacțiile personajelor ar fi doar aparent artificiale, căci eroii „procedează întotdeauna neașteptat, opus felului cum ar fi normal să procedeze”. Swann este și el reabilitat, iubirea sa cu Odette este „asigurată pentru eternitate”. Intuiește în câteva rînduri caracterul feroce al Comediei mondene, precum și importanța pe care o joacă în evoluția personajelor afacerea Dreyfus²⁴. Întocmește și o listă de „calități”: lirism (asupra căruia insistă ori de cîte ori are ocazia), psihologie profundă („dar specială”), ironie mascată, chiar... compoziție (e drept, doar în primul volum din *Du côté de chez Swann*), stil complicat „dar util analizei”, „prodigioase scene de dragoste și de gelozie”: volumul doi din *A l'ombre des jeunes filles en fleurs* este cel mai poetic (aici Proust „este obsedat de mare”), scena în care Swann

ascultă muzica lui Vinteuil e de neuitat. Obosit finalmente de îndelungile sale rătăcirii prin universul proustian, avînd, poate, regretul că — pierzîndu-se în detalii — nu a reușit să surprindă esența artei lui Proust, Holban conchide, aruncînd o umbră de îndoială asupra multor lucruri afirmate anterior: Opera lui Proust îmi face impresia unei avalanșe. O pădure în care găsești copaci parfumați alături de toate impuritățile, și din pricina atmosferei de un farmec incomparabil, a unei respirații sigure, mă întreb dacă trebuie să insist pe amănunte”.

Aceste însemnări de lectură, prin seriozitatea comentariului, prin abundența notațiilor critice și prin viziunea foarte personală au semnificația unui act de independență, cu atît mai lăudabil cu cît era vorba de un idol de sub a cărui tiranie Holban încerca, instinctiv să se elibereze. În acest sens, fraza ce urmează este în cel mai înalt grad revelatoare: „Personal, sînt un mare admirator al lui Proust, pe care l-am citit, pe fragmente, de nenumărate ori. Dar aș deznădăjdui de mine dacă aș crede că tot scopul meu este o imitație cît mai bună. Cum fiecare rînd pornește de la o experiență, îmi păstrează, măcar cu ocazia aceasta, optimismul”²⁵.

²⁴ cf. *Dreyfus și Proust, Proust și Dreyfus*, în *Vremea*, nr. 403 și 406, 1933.

²⁵ *Conferințele muzicale ale lui Alfred Cortot ?* în *Vremea*, nr. 313, 1933.

ION ISTRATI

Un scriitor uitat: Titus Hotnog

Fără să fie scriitor profesionist și, în consecință, exprimându-se destul de rar cu condeiul, ca și, de pildă, I. I. Mironescu, și, mai ales, evitând, ca și acesta, graba publicării sau sperînd că se va dedica în exclusivitate scrișului după ce avea a-și încheia cariera de prestigios profesor secundar, Titus Hotnog a tipărit puțin și nu ne-a lăsat o succesiune literară întinsă.

Afluent mai mic din rețeaua de proaspete și curate izvoare care constituie debitul marelui fluviu al literaturii noastre, din perioada interbelică, prozatorul Titus Hotnog a aspirat în scrisul său la pacea creatoare a bunurilor umane, proclamînd cu căldură valoarea sufletului și a sentimentelor alese și conferindu-le artistic, într-un stil viguros și fluent, cu imagini plastice bine selectate, o valență simbolică și o rezonanță aparte venită din mediul citadin în care a trăit și pe care-l cunoștea cel mai bine. Cu „Vrăbioiul alb“, năvelă publicată la finele lui 1923 în „Viața românească“ și care împrumută titlul ei volumului său unic tipărit la Iași în 1936, Titus Hotnog își plasează mai altundeva investigația decît ceilalți „vietiști“, intrînd, spre deosebire de aceștia, în mozaicul urban al faptelor diverse și adeseori stranii, dar nu fără de semnificație prin ecoul și prin difuzia lor obsesivă, comentîndu-le reflexiv și cu umor reticent și dezghiocîndu-le analitic tilcurile. Titlul năvelei ne amintește nu atît de piesa „L'oiseau bleu“ a lui Maurice Maeterlinck în care, după cum se știe, luăm cunoștință de povestea unui băiat și a unei fete care caută „pasărea albastră“, simbol al fericirii, cît, mai degrabă, expresia populară franceză „merle blanc“, mierla albă, voină a desemna un om sau un lucru extrem de rar, corespunzînd cu metafora latină „corvus albus“, utilizată de Juvenal în „Satirele“ sale (VII, vers 202) și echivalînd cu comparația „weisser Rabe“ de care se folosea germanii și pe care, profesor de română, germană la Iași, și prizonier de război, între 1916—1919 lîngă Stralsund, scriitorul, cu siguranță, o cunoștea.

Această „rara avis“ a lui Titus Hotnog care atunci cînd era copil în Covasna natală din fostul județ al Fălciului a dus-o „într-o plăcută luptă naturală cu lighioanele și gingăniile pămîntului“ pe care a avut prilejul să le cunoască, n-a nimerit să fie „un vrăbioi alb“, „antistiințific“ poposit din instinct poate într-un furnicar de oameni miopi și găsînd oarecum un mediu mai bun pentru adaptare“. Apariția lui în orașul mare în care este plasată acțiunea și zborul său zilnic în piața statuiei din centrul urbei au atras atenția și curiozitatea unui mic contabil de bancă, un anume neamț Fritz Mayer. Or, „o vrăbie albă pentru un neamț este tot una ca și cum ai zice: un funcționar necinstit și abuziv; un militar cheferist; o moașă profesor sau un căruțaș care merge pe partea stîngă a drumului: Das geht nicht!“ Personaj bizar, Fritz Mayer, cunoscut în oraș ca un fenomen ciudat și intrucitva excepțional în lumea contabililor, ajuns celebru prin uimitoria rapiditate cu care rezolva fără cusur oricît de grele calcule

matematice și fiind, pe deasupra, și un filolog vestit, face totul pentru a intra în posesia respectivului vrăbioi. Un anunț al său publicat de toată presa locală prin care promite o mare recompensă celui ce va prinde și-i va aduce curioasa pasăre incită întreaga așezare urbană și înseși autoritățile iau măsuri, prin ordonanță polițienească, pentru a prinde vrăbioiul. Până la urmă, spre stupefacția generală a tuturor celor interesați, se află însă că, de fapt, în respectivul oraș se mai găsesse și alte păsări cumva asemeni, singur Fritz Mayer, greu la cap, nepricepând că, între timp, niște negustori întreprizi și speculativi i-au jucat și lui și altora festa, vopsind vrăbiile oferite spre vânzare. Astfel rezumată, nuvela, care număra doar 30 de pagini, pare a nu avea farmec și nu e elocventă în ceea ce privește darurile condeiului autorului, dar ea răsplătește cu prisosință la lectură, rînd cu rînd efortul și emoția cititorului. Vladimir Streinu sublinia, într-un eseu publicat în 1938, că la vremea ei, lectura îi „îmbătase aducerea aminte ca un grăunte de tămie”. Povestind-o cu ajutorul unor lungi citate și operînd o fină disecare a amănuntelor ei alcătuitoare, criticul ne conduce treptat pînă la situația în care Fritz Mayer ajunge, de la vise alinătoare și fericite, la drama trăirii unor cumplite zguduiri de ordin sufleteș, comparînd nuvela cu povestirea „Un cœur simple” a lui G. Flaubert și cu „Le Perroquet vert” al Marthei Bibescu. La rîndul său, Const. Ciopraga, într-un medalion scris în 1957, la moartea prozatorului, evidențiază dotația de „fantezist” a scriitorului, investigația acestuia din urmă mergînd uneori, după opinia noastră, pînă la absurdul care enunță și lansează o idee ce te ispitește s-o accepți, în vreme ce aceasta însă ascunde în sine surpriza unei contradicții interne, cu toate că, luînd bine seama, ea conține, pe undeva, un simbol al misterului existenței umane. În plus, „comentator de moravuri și moralist modern”, cum bine îl caracterizează același Const. Ciopraga referindu-se la ansamblul creației sale, Titus Hotnog înțelege să facă uz cu prudență de veselia flegmatică și ușor ironică pe care țintește să o declanșeze prin scrisul său, fiindcă la el, de regulă, „umorul” exprimînd o atitudine îngăduitoare față de oameni, e o trăsătură specifică a meditativilor doritor de o lume mai bună”. E ceea ce înfîlmim, cu satisfacție nereținută, în paginile dense ale nuvelei „Vrăbioiul alb” unde, pe lîngă că depistăm, creator asimilate, firește, „elemente din fantasticul lui Hoffmann împletite cu scrierile de umor ale lui Cehov” din opera căruia, cum știm, a și tradus, înainte și după 1944. De asemenea, participăm efectiv la o conversație sprintenă și melodioasă condusă sigur cu o naturalitate antrenantă și la o zugrăvire de mai ieșite din comun situații prin care trec, extravagant și comic, tipuri ca Fritz Mayer și altele veridice individualizate și tocmai de aceea memorabile ca, dealtfel, întreaga povestire antologică în felul ei și care, îndată după război, prin 1946, a și îndrituit spațiul ocupat în florilegiul unei culegeri întocmite de C. Loghin.

Acordînd discutații numai acestei proze patru pagini care pot oricînd egala cu o mică prefață la o viitoare reeditare a cărții, Vladimir Streinu nu a crezut necesar să insiste însă asupra abundenței de idei și de meditații, deși unele observații și aserțiuni formulate cu linipezime și lapidar și care nu sînt departe de esența unor veritabile aforisme sau sentințe scot în lumină „duhul” popular al lui Titus Hotnog și întregesc savoarea prozei sale. Fiindcă, foarte multe, dacă nu chiar mai toate cugetările cu care nuvela este abil împănată, rămîn și astăzi de actualitate și fac din povestitor, împreună cu întreaga sa creație, un scriitor de-al nostru, contemporan, chiar dacă, precum vom arăta imediat, de ce, e un autor monodist. Vin să gireze în mod obiectiv pentru aceasta, reclamînd repunerea sa în drepturile artistice cuvenite, și alte narațiuni din volum. Dintre acestea „Cele treizeci de lulele” (cf. „Viața rom. an XVI, nr. 7, iulie 1924, p. 94—99) pornește de la un fapt autobiografic, reconstituind în culori sumbre și aspre atmosfera din lagărul de prizonieri în care autorul a fost sortit să ajungă și unde a cunoscut falsele convenții umanitare, sclavia modernă, lăcomia și ura, îndreptînd împotriva tuturor acestora ascuțitul satirei sale și vizînd omenia și sporirea capacității de iubire dintre oameni. Din acest univers apocaliptic în care oamenii ajung, certîndu-se de la o nimica toată, să se transforme în fiare, dar a căror tragedie o cunoaște în toate substraturile, resorturile și mobilurile ei, demascîndu-i pe cei vinovați și privind cu blîndețe la cei căzuți victime, autorul ne poartă apoi, parcă spre a ne despovăra o clipă de tristețe,

între hotarele cu aer patriarhal unei gospodării de țară (v. „Dimitri Ivanovici” în „Viața rom. anul XV, nr. 12, dec. 1923, p. 326—335). Aici la un pahar de vorbă, înconjuțați de bucate și încințați de belșugul estival al livezii din preajmă, gazda și oaspetele său, autorul, pun țara la cale, criticînd fără ostentație, dar cu toate bunele intenții, dezinteresul manifestat de politica economică și administrativă a vremii față de lumea oropsită și truditore a satelor. Mai în sfichiul usturător și fără cruțare al satirei sînt luați membrii unei comisii interimare, personajele acestei scene avînd însă un caracter didacticist, iar bucata, ca și cea mai sus citată, neridicîndu-se la o cotă valorică acceptabilă. Rămîne însă, incontestabil, împreună cu „Vrăbioiul alb” cu cele „Cele treizeci de lulele” nuveleta istorică „Prințul Aiepa”, unde sesizăm, mai ales, calitatea evocării expresive și cromatice a unor norcade de demult, autorul excelînd în știința de a refînvia tulburător și cu seducție, parcă în maniera lui Sadoveanu din „Cuibul invaziilor” sau din „Creanga de aur”, lumi și moravuri apuse, vîdîndu-se stăpîn, cu autoritate, numai atît cît trebuie pe arhaismele cu care este presărată limba literară și cu care își înfrumusețează construcția epică. Impresionantă este capacitatea scriitorului de a da, între altele, cîmp larg imaginației sale, „invo-cația către soare a lui Aiepa căpetenia cumanilor fiind comparată de Const. Ciopraga cu un tablou ritual din Salambo, capodopera lui Flaubert.

Nc-am permite să venim cu distincția că atît în „Prințul Aiepa” cît și în nuvela „Jertfa laudei” Titus Hotnog, deși ca profesor explorase și istoria cum-anilor, ca și cea a străbunilor noștri, fiind asadar la el acasă, nu și-a propus să efectueze niște recompuneri istorice în accepția lor clasică, grație materialului lingvistic și pe fundamentul unor fapte verificate din punct de vedere științific. Dimpotrivă, el proiectează o lume imaginară, fabuloasă, ca și alți scriitori, sug-erîndu-ne-o și postîndu-se pe poziția contemporaneității sale. Explicabil lucru, aluziile la aspectele criticabile ale societății burgheze în care a trăit și a scris autorul, nu puteau fi ocolite sau menajate. Sub acest raport, gluma serioasă a povestitorului care, la un moment dat, spune că „încetul cu încetul viața vorbirii gete se normaliza ca și viața în atmosfera laudei regelui Hostabazes; atît numai că regele și poporul său vorbeau acum în două limbi strasnic de deosebite: popo-lul nu înțelegea pe rege, de groază, iar regele nu-și înțelegea poporul, de laudă” e destul de transparentă.

Suculentă și conținînd ascuțite observații asupra mentalității lumii urbane simple descrise se dovedește și schița-reportaj „Iașii” sau, de pildă, „O călătorie cu tramvaiul”, ca și „Grierul” sau „Trombonul misterios” publicate tot în „Viața românească” în 1924 în numerele 5—6, în cele dintîi citate Iașul de după primul război arătîndu-se, deși strîns legat de tradiții, nerefractar totuși prîmenirilor încercate aduse de civilizație și acceptate, ca atare, chiar de țărani ce vin la tîrg. În celelalte, excluzînd schițe ca „Vulcanul”, anacronică azi și eronată din punct de vedere politic, diapazonul sensibil al prozatorului vibrează la tumul-turile de tot felul aie vieții urbane încărcîndu-se, adeseori obsesiv, de sunetele unor neliniști cețoase sau iritante coșmaruri care au ceva din proza lui Edgar Poe și Mark Twain. Este necesar, în genere, să fie menționată folosirea cu totul adecvată a limbii, în proza lui Titus Hotnog nuanțele populare și cele regionale alternînd, după necesități, cu elemente livești și cu arhaisme cu capacitate de evocare. Const. Ciopraga aprecia că „pitorescul vorbirii orale și preciziunea ter-menilor din scrierile istorice sînt dovada unui riguros lingvist”, povestitorul fiind ajutat în cultivarea artei sale de solide cunoștințe filologice.

La buchetul tuturor acestor producții literare la care nc-am referit pînă acum și care, cu excepția arătată, binemerită reeditarea, ce-o are în vedere edi-tura „Junimea”, este cazul de trebuință să mai fie operată o triere severă sau, în ultimă instanță cîștigătoare și printre alte schițe ca „Domnul de la scară”, „Voroava lui Făt-Frumos”, „Poveste de sărbători”, „Însemnări ieșene”, „Un vis”, „Domnul cu picioarele strîmbe”, „Strada mea”, „O întrecere”, „Revoluția clopo-telor” și „Examen” publicate în „Însemnări ieșene” între 1936—1938 ca să nu mai pomenim deasemeni, de proza ca „Puterea întunericului” sau „Căpitanul învață englezește” etc. Toate acestea, — la cei 80 de ani cît ar fi împlinit acum autorul și la cei 35 de ani de la apariția volumului „Vrăbioiul alb” — explică și îndreptățesc stima și recunoștința noastră literară.

Convorbiri critice

DANIEL DIMITRIU

Adrian Păunescu— sau bucuria rostirii

Lirismului proteic al lui Adrian Păunescu i s-au atribuit nu o dată semnele „grandorii și decadenței”. Cei sceptici au văzut atît în scrierile poetice, cît și, mai apoi, în replicile piezișe ale autorului un incomod surplus de temperament și au așezat adese judecata de valoare în umbra slăbiciunilor omenești.

Temperamental înrudit cu cei din stirpea lui Gargantua, poetul încearcă să-și apropie cu nesaț, printr-un gest amplu și decisiv uriașa responsabilitate a confruntării cu lumea, cu forțele ei oarbe ori sublime. Poezia sa are toate atributele unei „superproducții”, în sensul dimensiunilor construcției, a fastului și a risipei imagistice, fiind reductibilă la hiperbolă, la cultul ineputabilului. Cantitatea este o prezență imperioasă, definitivă. Un poem ca *Spre plus infinit* nu face altceva decît să ilustreze celebrul postulat pitagorician: „Totul este număr; numerele sînt modelele lucrurilor”: Vezi,

sînt acolo, în depărtarea / Amețitoare, salturi de spirit, / Unele cifre reprezintă marea, / Altele pasărea, altele sarea, / Întru cinstirea lui infinit (...) Plus infinitul, plus infinitul / Numai prin numere ni s-a tradus. // Dar e și inima număr, / E și lumina din ochii tăi, / Număr și ochiul, număr și-un umăr / Văzut odată în niște clăi“.

Liniiile de forță ale acestei poezii pot fi prinse de la bun început întrucît poetul însuși le impune autoritar, cu un gest decisiv, neechivoc și nu mai puțin spectaculos. Spectaculos este orice conflict de amploare; ciocnirea dintre eu și lumea fenomenală topește straturile de protecție ale celor două entități, determinînd o fuziune violentă. Numai în contextul unui antagonism feroce, permanent, pot fi eficace uneltele poetului. Numai aici, în această zonă curge metalul cald ce va fi supus modelării. Citez din *Moară și teasc*: „Sînt ea o moară și sînt ea un teasc, / prin arderile joase de îngeri din palate / ființa mea, spre lume, în undiță se zbate”. În raport cu lumea, eul se află într-o stare de decompensare așa încît, asemeni uraganelor ce sînt declanșate de mari diferențe de presiune atmosferică, între eu și lume se creează un flux puternic, menit să restabilească echilibrul.

Intrînd în domeniul geografiei literare, apropierea de tipul balcanic mi se pare posibilă, cu atît mai mult cu cît poetul însuși o încuviințează: „Balcanic și greoi trăiesc, / Cu mari genunchi în foc drăcesc / Cu părul ruginit în plopi // Pe cînd la cele care vin / mi-e sufletul mereu virgin / Ca aerul între doi orbi“.

Încercînd a găsi filiații într-un plan mai general, sîntem tentați să-l plasăm (ne-dogmatic) foarte aproape de disponibilitățile spiritului romantic eruptiv. Paradoxal totuși, într-o serie de privințe, și nu neesențiale, poetul procedează asemeni moralistului. El decupează „în dulcele stil clasic” sentințe și aforisme, rupînd ritmul de avalanșă al cuvintelor. Dogma îl fascinează întrucîtva, îl întărește, dar îl și ordonează. Secvențele aforistice beneficiază de o perfectă unitate de concepție, de un singur sens de orientare: „Și fiecare om e-un punct chinuitor, / Strîmb față de mișcarea altor reguli: / Un punct chinuitor, spuncam, în care se-nîlînesc / Orbitale unui adînc de cercuri”. „Căci fum sînt cei ce-ncearcă să-și iasă din destine”. „E-n noi meru ceva mai mult ca noi”. „Un joagăr taie soarele în fiecare zi / Făcîndu-ni-l mai rece mai departe”. „E o excepție, e o coincidență, e un accident / Faptul că ești și te miști, născînd cuvinte” etc. Ultimul citat subînțelege calea spre originile actului creator și, în fond, revenim la ceea ce am pomenit mai sus: poezia încearcă să obțină o stare de echilibru, ea reprezintă efortul încăpățînat de a anihila coincidența și accidentul (ca surse necesare), echivalînd cu un gest de recuperare.

Cohorte de cuvinte năvălesc pentru a umple un gol, pentru a-l stăpîni și a-l face suportabil. Specificul, forța deosebită și în același timp, vulnerabilitatea poeziei lui Adrian Păunescu se află aici. Fluxul verbal continuu este o necesitate vitală. Se distinge un fel de fobie a tă-

cerii, o permanentă panică de unde și graba înfrigurată cu care cuvintele invadează paginile. Neliniștea este și ea obligatorie și germinatorie („Am poftă de-n-doială” — ni se spune cartezian), astfel că tensiunea persistă. Nevoia de cuvinte solicită spații și tipare largi de exprimare: parabolă amplă, poem de lungă respirație, dens metaforic, confesiune prelungită.

Un rol esențial în captarea integrală a viziunilor îl are *tonul*. Versurile lui Păunescu par a avea nevoie mai mult de tribună decît de hîrtie. Ele sînt mai familiare urechii decît retinei, vocea le aduce un spor de agresivitate printr-un grad mai înalt de „materializare” a sensurilor. Sunctul, vocea amplifică în chipul cel mai pregnant comunicarea. Mai mult decît atît, aș spune că poezia sa impune o audiție stereo deoarece ea cere ascultătorului să stea în mijlocul fluxului sonor. Cadențele ei pot crea un surplus de încărcătură emoțională într-o ambianță adecvată.

Emfaza, abundența de cuvinte, patosul, lirismul fluent polemizează indirect cu un anume spirit elegiac difuz și de scurtă respirație prezent la unii dintre poeții actuali. Ignorînd, dacă nu cumva persiflînd „tragedia necomunicării”, alăturările scarbăde între cuvinte, făcute în virtutea unor experiențe de laborator ce nu valorează (și nu au valorat niciodată) nimic prin ele însele, Adrian Păunescu opune fascinația rostirii printr-un gest ce imită în dimensiuni și semnificații pe cel al semănătorului împrăștiind generos boabele de aur. Cuvîntul strigat a mai ucis un strop de efemer.

AL. DOBRESU

Tînărul poet și patosul „căutărilor“

Pentru degustătorii autentici de poezie, cărțile lui Mihai Bărbulescu, sînt, cred, o „revelație“. Încercăm încă din titlu să sugerez în ce constă „noutatea“ poemelor sale.

Dar pentru a nu fi acuzat de subiectivism și „solidaritate“ cu autorul, să trec la exemplificarea concretă, la desprinderea dificilă (îmi asum totuși riscurile) a ouzelor de „adîncă“ meditație și aducerea lor întru sprijinul observațiilor care urmează:

I. Să încep cu începutul, mai precis cu *Vocale în virful piramidei*. Ce gînduri macină mintea înfierbîntată a poetului? Lumea e imperfectă, căci dacă ar fi altfel la ce ar mai exista paradisul? Dar poetul nostru depășește această observație sesizabilă la toți marii gînditori și concretizează: lumea e o menagerie“. Evident, afirmația nu e directă, ci sub vîlul străvezii al fabulei (*Menagerie*). Această lume-menagerie (socotind echivalența posibilă) este măcinată de adînci contradicții, căci aici „fiecare visează la ce vrea“. Și probabil că motivația internă a disensiunilor stă în lipsa unei unități de ideal, fapt care permite o mai facilă anihilare a componentelor (vezi parabo-

la biblică cu bătrînul, fiii și snopul de nuiele!).

Și care ar fi traiectul artistului dacă idealul material rămîne insolubil? Răspunzînd la această întrebare, aflăm că poetul este un platonician modern (cu suficiente nuanțe schopenhaueriene). Drumul este vertical, spre transcendent, unde se „materializează“ idealul: „Ah, plopul ideal — verticală tulpină / axă sistemelor“. Dar a ajunge pînă sus nu e chiar atît de ușor. Inițial se încearcă trecerea bruscă, fără etape ritualice, dar „A trebuit să pierd harponul / să tai frînghia și să slobod pește / în furia agoniei“. Alternativa e părăsită, recurgîndu-se la alta mai sigură, tîhna („odihnă“). Această „odihnă“, deci rupearea relațiilor cu materialul, ar crea, după M. B. premisele ascensiunii. Dar chiar așa fiind n-am făcut mare lucru căci operația următoare e esențială: „să beau din ciocul întors de papagal“. În spațiul oniric poetul devine fructuos, dar vai! trebuie să fie cu ochii în patru, pentru ca nu cumva germenii latenți ai pămîntului să renască. Atît cît nu s-a trezit (papagalul galben — n.n.) să-mi cîngule ochii și să zboare / Prin fereastră, în materie“.

Dar iată-l pe M. B. în slăvi! Atunci, terestrul dispare, poetul se susține numai spiritual, căci o dată în lumea ideilor treaba e ca și gata. Lumea nu mai poate fi obiect al observației artistice din cauza nimiciei constatate anterior. Din mijlocul ei M. B. fugise pe „ușa întredeschisă“ și nu larg dată de perete. Desprinderea voită nu e lipsită de oarecare conflicte interioare, căci prin învelișul material conștiința artistică ține totuși de contingent. Altfel nu vîd cum ar putea fi explicată contemplația finală din *Natura Moartă*: „Și acel picior de femeie / în mers, acel picior din colțul tabloului /

Aproape șters de iscălitură". Concretul este refuzat subtil și dubitabil: „Nu neapărat / viață; / delimitări / precise, / plo-pul / cu / rădăcini și / frunze (*Plopul*). Ce frumos se leagă totul: Și înainte fusese-răm avertizați că numai „Plopul i-deal” face parale!

Misiunea sa (a poetului) este să găsească acum cheia marilor secrete ale universului. Luindu-și inima în dinți năstrușnicul poet lansează marea interogație: „Și totuși de unde începe soarele?” Explicația o încearcă parabolic, fără a ajunge la vreun rezultat, dovadă că misiunea sa este foarte dificilă, că însăși Creația este opozantă și nicidecum că întrebarea ar fi inutilă. Moara lumii macină perpetuu zile și nopți după legi interioare prestabilite. Și deodată saltul fantastic, care sugerează elasticitatea gândirii creatoare: moara devine fîntînă, căci are ciuturi (sau poate că, de fapt, ea se află lângă fîntînă). Și cele două ciuturi ad-hoc varsă la infinit, una vară (deci roșu), cealaltă anotimpurile oblice (deci alb, verde și galben). Fără a mă amesteca în succesiunea demonstrației aș propune o explicație: probabil că soarele se află în fîntînă (unul și același lucru cu moara), unde execută după legi la fel de interioare și de prestabilite o mișcare sisiphică, fapt care permite ciuturilor să-l scoată la lumină în proporții diferite (iarna — de loc, primăvara — destul de modest, vara — integral, iar toamna — ce a mai rămas din el după vară). Heliocentrismul și-ar găsi în acest caz o poetizare inegalabilă.

Oricum, aflat în Empireu, „în vârful piramidei”, poetul își domină exconce-tătenii, permițându-și, asemenea unui David, să dea soluții și canoane, mai poetic spus „vocale”. Să nu fim prea pretențioși pentru că undeva găsim notat că, deși imensa complexitate a preocupărilor spirituale, tumultul ideatic, marile structuri îl îmbată, nu-i permit să disocieze: „Și de aceea (sînt — n.n.) orb / fără scăpare în lumină”. Se pare că firele care-l țin legat de material sînt dureroase, căci viziunea Paradisului suferă de asociații terestre: „Stupid se moare-n pa-radis, oftează / îngerii / ronțîind / („drop-suri, prăjituri ieftine, prăjituri cu frișcă” — vezi strofa precedentă), despărțiți de perdele cît prima / pleoapă a păsării / Ibis”. Drept care eul poetic, definit con-tradictoriu, ca o fuziune de forțe vulca-

nice, măcinat de disensiuni, („Un alter-ego mistuit de sine / pădurile — aprin-zînd incandescent” — poemul *Alter*) ră-mâne nemulțumit. Și iată de ce: „nu mai știu să cînt? / M-am depărtat în zbor prea ager de pămînt / Și-acum sînt greu în pene și-aproape sufocat? / Nu mai știu să răzbat la izvor / Pină la pomul lăudat?” (*Somn*). Iată tristul ade-văr, deși întrebarea ni se pare a nu fi corect formulată. Nu, „Nu mai știu să cînt?” ci, „Nu știu să cînt”. Trecînd peste această greșală de exprimare, care nu face decît să învoaleze purul adevăr, să reținem că poetul revine la realitate, și după ce s-a lovit cu capul de sus, devi-ne modest: „Împacă-te cu tine / Copac-ului spune-i copac și mării mare / Uită de altă asemănare: (*Monolog*). Și: „Să ră-mîină oglinzile Lumii în sine / Și risul soarelui neauzit”. De ce? Vulpea cînd n-ajunge la struguri...

II. Atît despre primul volum, care de altfel, este o quintesență a arzătoarelor „chinuri creatoare” prin care trece M. B. S-au scurs cîțiva ani buni, în care poetul nostru a avut răgazul întocmirii altei cărțului, apărute de curînd la Cartea Ro-mânească: *Cîntec în casa nimănui*. Rea-mintesc, pentru a da continuitate comen-tariului, că în precedentă carte eul poetic parcursese un traiect interesant în formă de buclă: terestru-transcendent-te-restru sau, pentru a folosi terminologia consacrată de autor: baza piramidei — vârful piramidei și retur. În înălțimi nu se simțise prea bine căci, deși emise cu perseverență „vocale” peste „vocale”, nu se grăbise nimeni să-l ia în seamă. Nere-ceptat cum s-ar fi cuvenit, el face o „ru-șinoasă” întoarcere de 180 de grade reve-nind acolo de unde plecase, adică între semenii — în „menajerie”. Trista experi-ență din vârful piramidei n-a avut, se pare, darul de a-l face să tragă învăță-mintele de rigoare, poetul tînjind în conti-nuare cu o perseverență de invidiat după culmea trecutelor sale ascensiuni: „Și dacă între mine și el va fi lumină / Fi-sură între spații din linii evadînd / A-cestei piramide — vocală heruvimă (s.n.) / Ne vom pleca rotula atunci în ierburi cînd...” (*Cîntec în casa nimănui* p. 5). Revenirea în contingent pare totuși să-i consacre adevărata vocație, drept care citim într-un loc: „Desigur, chiar viața am prins-o în cîrlig / La capătul acelei trestii unduind / ...” (*Animalieră*, p. 70). Neavînd cum verifica această afirmație capitală se cuvine — în schimb — reți-

nută împrejurarea că citata declarație nu este făcută la întâmplare ci într-un decor bine definit: în timp ce poetul lansează noile *vocale*, observă cu vădită satisfacție că „peștele mușcă din laturi momeala” (p. 71). Ori, despre veridicitatea istorisirilor vânătoarești și pescărești știm destule!

Să nu mă pierd însă în observații de nuanță, omițând din greșală esențialul: *Cîntec în casa nimănui* este o firească urmare a *Vocalelor în vârful piramidei*. Ce mă îndreptățește să fac această supoziție? Întîi acel obsesiv traiect mereu vertical („plopul ideal, verticală tulpină, axă sistemelor”) prezent, sub diferite forme și în noua culegere. „Și ca totul să coboare / Pe o axă, în pendul. / Fă un leagăn să aluneci, p. 7) sau: „Ar putea să nici nu fie o clopotniță / Funia dreaptă e poate doar umbra / Lăsată de o rază”. (*Clopotul din iedera*, p. 98). Apoi, universul, structural același. Să nu se creadă care cumva că acest *Cîntec în casa nimănui* este numai o simplă continuare și accentuare, dacă vrei, a poetomaniei mai mult decît evidente din *Vocale în vârful piramidei*. Ar fi mult prea simplu și M. B. nu este, desigur, omul care să stea la pomul cunoașterii așteptînd să pice mărul gata copt. El face toate demersurile care să-i înlesnească însușirea fructului atît de dorit, M.B. este omul complicațiilor, lucrurile bătător la ochi de simple le lasă în seama celor mai puțin înzestrați. El vrea, într-un fel sau altul, să ajungă în *vîrful piramidei*, ceea ce — să recunoaștem — nu e la îndemîna oricui. Continuitatea de care vorbeam este deci de natura ideii generale, formele de manifestare ale acesteia fiind deosebite. Titlul volumului ne spune multe în această privință. Și tocmai datorită lui sînt în situația de a conchide că revenirea dintre stele s-a făcut nu în locurile de unde plecase odinioară —, cum am fost tentat a crede inițial, furat de similitudini — ci într-un spațiu lipsit de orice formă vie, sterp și pe care l-a denumit (după vechiul obicei al călătorilor) *fara nimănui*. Iar o dată fixat, plictisîndu-

se de unul singur, M.B. *cîntă*, adică scrie versuri, cu care-și populează noul univers pînă la saturație. Bineînțeles, popularea are în vedere un mai vechi model, lumca din care se refugiase în *vîrful piramidei*, „menajeria”. Așa se explică de ce *Cîntec în casa nimănui* conține nu mai puțin de 8 (opt) *Animaliere* și 1 (una) *Fals animalieră*, plus 4 (patru) *Naturi moarte* rezultate după extincția monștrilor din proaspăta „menajerie”.

În sfîrșit cîteva cuvînte asupra stilului total diferit de cel al primului volum. Iată proba: „Corb, corb, codobele / Scoate coarne bicromate / Că te duc în rîuri moarte / Îți dau pești de sticlă, frunză de răchită / ...” etc. Că noua formulă poetică a necesitat trudnice preparative și exersări se vede și din aceea că versurile de față poartă modestul titlu *Exerciții de stil*, care vrea să zică... știți Dvs. ce! Deci marfă nouă, ambalaj nou! Citiți pentru convingere programatica poemă *În noul stil al vocalelor* care debutează astfel: „De mîine începe viața de-mprumut / Hamhamul către Olvatar tinde”... (p. 82—83). Să spun că *noul stil* este deosebit de fertil? Că datorită lui ne-au parvenit bucăți mirifice, în care patosul infernal al căutărilor și-a găsit cea mai potrivită formă? Inutil! Comentariile sînt palide pe lângă realitatea poetică! „Scamele stîrului spațiului spart / jocuri de cuvînte gentile / albul voalat între paralele / irizarea pădurii feline / (*Poem pentru Paula*); „Pantera te așteaptă în ochiul de lăcustă / cabrată și alene în gura mai îngustă / a șarpelui cu pene pereche cu-o lungustă / pantera amurgoste scîmoasă în lacustră...” (*Pantera*).

Delirul verbal și tralalismele „filozoficești” nu pretind exegeză. Și dacă în cele de mai sus am făcut-o totuși, faptul s-a impus de la sine. Căci M. B. nu este singur, ci numai unul dintre impostorii strecurați printre adevărații poeți. Prezentarea unui asemenea „caz” de mai largă circulație poate fi, în ce mă privește, o scuză. Cititorul n-are decît să-l ignore în dragostea lui pentru poezie.

POEZIA LUI DEMOSTENE BOTEZ

O ediție definitivă, de autor, este interesantă de două ori. O dată pentru faptul incontestabil că ne oferă o imagine de ansamblu, în dialectica conțurării ei, a creației unui scriitor. A doua oară pentru că ea reprezintă, implicit, și părerea autorului despre sine, despre opera sa, căci o ediție definitivă presupune totuși o selecție, iar selecția se bazează pe un criteriu mai mult sau mai puțin ferm al valorii. Iată de ce ne bucurăm când autorii înșiși au posibilitatea de a-și tipări edițiile definitive ale operei lor.

Sigur, când avem de-a face cu o ediție de autor nu trebuie să ignorăm factorul subiectiv. Demostene Botez însuși ne sugerează acest lucru, precizând că i-a fost dificil a opera o selecție. Aceasta cere în virtutea criteriului de care aminteam, o superioară putere de obiectivare și renunțare. Pentru un poet — ne spune autorul — orice piesă lirică înseamnă o parte din el, înseamnă o idee, un gând, un moment din viață. A o părași e dureros, căci un părinte își iubește toți copiii, fără părtinire. Timpul e însă sever, tărimul literaturii e și el atât de larg și totuși atât de strîm, încît criteriului valoric trebuie să i te supui oricum. Călinescu spunea că dă dovadă de personalitate acela care are tăria să se auto-caracterizeze. Eu am spus că sînt clasic și m-a crezut toată lumea. Am spus apoi că sînt romantic și iarăși am fost crezut — mărturisirea cu maliție autorul *Bietului Ioanide*. Printr-o ediție definitivă, pe care un autor și-o alcătuiește singur și nesilit de nimeni, el nu face decît să-și asume răspunderea autodefinirii în fața posterității. Și Demostene Botez — unul dintre decanii literelor române contemporane pare a se fi definit destul de expresiv și de aproape de realitate.

Cele două volume de *Scrieri* apărute la Editura Minerva reunesc poeme incluse în volume publicate de-a lungul a mai bine de jumătate de veac, adică între 1918—1970. Evoluția de la primul volum *Munții* (1918) și pînă la ultimul *Na'greu pămîntului* (1970) în plan ideatic și estetic este vădită; cîteva motive, cîteva teme predilecte rămîn însă constante în lirica lui Demostene Botez. În legătură cu scrisul său au fost rostite — firește — multe judecăți, unele mai severe, altele mai obiective, iar altele de circumstanță. Important e că autorul s-a bucurat de comentarii foarte serioase aparținînd cîtorva critici români de primă mărime (Ralea, Ibrăileanu, Călinescu). Călinescu, îl încadrează pe Demostene Botez, în a sa monumentală *Istorie...*, la capitolul *Moderniștii*, l-a definit după părerea noastră precis, marele critic dovedind și în acest caz neobișnuita sa intuiție: „Fundamentul poeziei lui Demostene Botez este „sentimentalismul” proclamat cu onestitate chiar de poet în subtitluri justificative, ca spre a preîntîmpina discreditul cu care critica primește o astfel de atitudine. Sentimentalismul nu e ingenuu, și controlat de inteligență devine o slăbiciune persiflată”. Nu ne putem desprinde de această definiție critică, nici acum, la lectura ediției definitive a *Scrierilor*, căci lirica sa e expresia unei structuri de o sensibilitate aparte, excesiv filtrată de o conștiință lucidă, mereu vie. În fond, persiflarea sau poate mai bine zis autopersiflarea e un element de compensație, de restabilire a echilibrului între sentiment și rațiune.

Tristețea, obsesia ireversibilității timpului, a perisabilității, conferă versurilor mai din tinerețe ale lui Demostene Botez o atmosferă „gravă”, apăsătoare,

„Eu am știut că versul mi-i banal / Și-același : trist și monoton și vechi ; / Dar viața mi-l tot sună în urechi, / Același : simplu și universal“ (*Monotonie*).

Anotimpul primăverii, anotimp prin excelență al luminozității și optimismului, este prilej de regrete, bucuria se convertește în „neliniște“ și tristețe. O idee permanentă a poeziei lui Demostene Botez este aceea a legăturii continue cu înaintașii și cu pământul străbun. Departe de țară, de meleagurile natale, poetul încearcă nostalgia dezrădăcinării, sau cu cuvintele sale „Un dor ne-nchipuit de-acasă, / De-ogradă, / Vatră / De ogor (*Nostalgie*). Sînt de observat în acest caz, accente ce amintesc de Goga. E de recunoscut apoi, în poezia lui Demostene Botez, o atitudine sănătoasă responsabilă față de viață, o concepție ce-i este proprie țăranului român, care privește lumea cu seriozitate și care ascunde dincolo de ironia tăioasă și umorul său tonic, disimulat și sceptic moderat, o gravitate călită dramatic prin veacuri : „Eu nu știu să rîd ! / Cînd eram mic, / Părinții n-au putut să mă învețe, / Că nu știau nici ei. / Nu-i învățase nici străbunii mei. / Pe tatăl meu nicicînd / Nu-mi amintesc să-l fi văzut rîzînd / De altfel, nu era nimic / Ca să-l îndemne, / Că-l apucase viața de piept, / strîns... / dar nici n-a plîns. / Iar mama, pesemne, / Cîteodată, / În loc să rîdă, ar fi vrut să cînte / Ca să-mi mai veselească zilele mele, / Dar vorbele-au ieșit tare frînte / Și cîntecul era de jele“ (*Eu nu știu să rîd*).

În ultimele decenii — ediția la care ne referim o ilustrează convingător — stilul lui Demostene Botez devine mai limpede, cîștigînd, adesea, în profunzime și lirism. Poezia sa preamărește acum miracolul germinației, dă glas unor năzuințe de amplitudine istorică : „Mă-ntorc acum spre viitor cu fața. / Lumina lui îmi trece-adînc prin pleoape / Și oamenii îmi sînt și mai aproape / Și parcă m-a luat de mîna viața“. Cele mai recente producții ale autorului vădese un romantic modern, cu o desăvîrșită tehnică a rememorării. Patria, pămîntul străvechi, reîntoarcerea la izvoare, devin teme de bază ale unei poezii unde autenticul este secundat, arareori, și de o impresie de facil în planul formei. Comuniunea sufletească cu cei ce s-au petrecut pe acest pămînt, conferă versului tonuri grave, de un patetism reținut, firesc.

Poezia lui Demostene Botez, capitol important în istoria literaturii noastre moderne, merită atenția și prețuirea noastră de vreme ce ea e un cîntec simplu și vibrant închinat omului. Omului care își este sieși singurul zeu adevărat.

CONSTANTIN COROIU

O EDIȚIE — PAUL ZARIFOPOL

In acțiunea de reeditare a criticilor din trecut prin străduința lui Al. Săndulescu i se consacră, în sfîrșit, locul ce i se cuvine și lui Paul Zarifopol. Un fel de compensație a acestei amînări editoriale este succesiunea, la date deajuns de apropiate, a celor două volume care adună, cum mărturisește editorul, aproape întreaga producție a criticului. Materia se organizează logic după cronologia volumelor antume, iar în restul cazurilor, după dispunerea eseurilor în periodicele în care s-au împrăștiat colaborările criticului. Respectul rigorilor editoriale : reproducerea integrală și exactă a textelor, fără „modernizări“ silite, asociată cu un aparat critic foarte minuțios și eficace, contribuie hotărîtor la alcătuirea unei ediții întrutotul reușite.

Avem, așadar, o ediție de referință Paul Zarifopol și nu ar fi trebuit mult să fie și completă. Este de așteptat de la același editor care și în multe alte cazuri, de altminteri, a probat aceeași scrupulozitate și pricepere. Important deocamdată e faptul de a putea lua cunoștință, prin actuala ediție, fără mari pierderi, de vocația și ideile unui critic dintre aceia care nu și-au trădat în nici un chip menirea. Oricît i-am reproșa, cum s-a și făcut, că nu s-a ocupat prea mult de literatura română contemporană, Paul Zarifopol nu poate coborî în stima posterității ; indi-

ferent de obiect, el nu pășește spre periferia criticii. A-i cere unui critic să scrie despre anumite subiecte și nu despre ce-i convine, în legătură cu ce se pricepe mai bine, e totuna cu o deviere de la rațiunea de a fi a actului critic. Totul e efectul obținut, altfel spus, calitatea autentică a ceea ce ne oferă criticul și nu ceea ce i-ar cere cineva dinafară.

Lipsindu-i propriu-zis vocația foiletonului critic de tip recenzie-cronică, Paul Zarifopol și-ar fi pus în evidență cam aceleași idei dacă ar fi stăruit, de pildă, mai mult pe terenul literaturii române decât pe al celei străine. Și atunci nu e profitabil pentru cititorul român faptul aplicării pe terenul literaturii universale a unui spirit indoctrinat, prob, deschis înnoirii substanțiale?

Paul Zarifopol aduce o experiență instructivă deosebită de a tuturor criticilor noștri prin parcurgerea drumului invers, de la literatura străină, adică la cea română. În critică, el reeditează într-un fel cazul H.P. Bengescu pentru proză. Cunoscută fiindu-i severitatea gustului, pasiunea iconoclastă cu care i-a executat pe un Stendhal, Maupassant, Racine ș.a., e reconfortant să constăți la el simpatia pentru valori naționale pe care nu ezită să le treacă în rîndul celor rezistente în confruntarea cu universalul. Admirația pentru Caragiale, Eminescu, Arghezi, A. Maniu, G. Galaction, primul oferindu-i și prilejul unui început exemplar de ediție completă, nu numai că nu iscă dubii asupra gustului său, dar mărește încrederea într-o vocație critică.

Eseistica sa, avind ca pecete franchețea opiniei, iconoclastia în atitudine și eleganța în expresie, este a unui rafinat fără sofistică, neiertător cu artificul, cu falsitatea măștii, cu moftul. Este un critic intolerant, al opțiunilor decise. Intoleranța merge la el pînă la cinism și-ar fi deajuns să ne amintim adjectivele deloc măgulitoare cu care îi „gratulează” pe scriitorii ce nu-i satisfac gustul. În numele sensibilității moderne el desferecă gusturi închistate, trage cortina peste trecutul literar, minează atitudini paseiste slujind cu devoțiune principiul sincronismului lovinescian. Independența de spirit cată să fie totală din rațiunea că „omul modern se joacă fără guvernante”. În prefața densă și bine articulată, Al. Săndulescu subliniază inteligent filiații de idei izbutind să-i releve un profil original: „El a fost, în tradiția lui Montaigne (...), un moralist raționalist și sceptic, iar în tradiția lui Caragiale, un ironist și un artist al cuvîntului”.

Demnă de interes este apoi în prefață sesizarea paradoxurilor, a contradicțiilor acestui spirit casant, raționalist, dar în război cu clasicismul, prețuitor al tehnicii artistice, dar cu vădite aderențe la literatura autenticistă a lui Gide, Proust și Cocteau, inamic al metodei sociologice, însă explicînd clasicismul francez tocmai prin determinantele sociale. Spirit artist, Zarifopol a avut nostalgia științei și remarcă privitoare la Leonardo, „omul sublimelor indecizii dintre știință și artă”, este nu numai parțial valabilă și pentru el. Observatorul tranșant și lucid este un moralist al literaturii, exasperat de viciile sumar pedepsite ale falsificatorilor, intrușilor și diletanților. Procesul miticismului „tehnic”, în „delir cultural”, cum remarcă prefațatorul, este o obsesie a criticului, în cea mai bună tradiție maioreșciană.

Închinător la altarul frumosului, Paul Zarifopol sacrifică totul în numele acestei credințe, din convingerea fermă și stimulatorie că „frumosul e un bine prea intens și prea curat și că, în apărarea acestui bine, orice asprime e dreaptă”. Numai scepticismul unei lucidități caragialiene temperează zelul estetic făcînd loc unei diagrame remarcabile a relativității gustului: „De multe ori, notează dezamăgitor criticul, amîn să reiau cărți pe care am apucat să le socotesc bune, de teamă să nu le descopăr părți moarte, care mai înainte mi-au scăpat din vedere”. Odată smulsă cu admirație din cimitirul literar, opera este dissecată cu instrumentele filologice și stilistice de o remarcabilă finețe, ce concurează în reliefarea francă a valorii. Încercările sale de „precizie literară” îl situează pe critic între T. Vianu și Ș. Cioculescu, promotori ai analizei stilistice și filologice cu rezultatele știute. La confluința dintre estetic și etic, eseistica filozofico-literară a lui Paul Zarifopol își realizează o fizionomie originală, interesantă prin erudiție și subtilitate. Franchețea „diagnosticului”, răspicarea atitudinii sînt curate doar de ingeniozitatea argumentelor și energia disociativă. Între criticii de azi, mi se pare că îl continuă, oarecum, N. Balotă și Al. Paleologu.

Dacă s-ar fi exersat în critica militantă, Paul Zarifopol ar fi fost un polemist temut față de care reacțiile nu ar fi întârziat să se producă. Așa, însă, izolarea sa într-un domeniu de lux l-a făcut oarecum necirculat, impopular. Este un aristocrat al criticii noastre, un soi de olimpian, dar nu numai atât, ci și un causeur subțire impulsiv dar curtenitor. Afinitățile în spirit cu Ibrăileanu sînt evidente, de aici prietenia lor numai rareori tulburată de credințe estetice opuse. Reactualizarea lui mi se arată ca un câștig veritabil al operei de valorificare istorico-literară.

ION APETROAIE

LOVE (SPORT, DEATH) STORY

Nu încape vorbă că *Love Story* de Erich Segal nu e nicidecum ceea ce botezăm capodoperă. (Deși mi-a plăcut, nu-i dau mai mult de 5 ani de viață. Dar, în fine, cînd milioane de cărți se nasc moarte, e o eternitate). E o cărțuie, o nuvelă, să zicem un micro-roman scris eminamente agreabil și sprințar* — ceea ce, nu pe mapamond, dar nici în granițe americane (mai ales) nu e o revoluție sau o raritate. Best-sellers-urile ultimelor decenii, un Salinger (tradus la noi sub titlul *De veghe în lanul de secară*), un Capote, ne-au obișnuit cu proza scrisă jovial, alert, băiețește, cu o nonșalanță agresivă bine pusă la punct. Fraze de trei vorbe, iuți, agere, dialog scăpărător, prea scilipicios, ne-realist de scilipicios, iubiri sans-gêne, sans-façon, sans-problèmes, gen (născocim o mostră): Plouă. Vax, nu mai pot. O aștept pe Dory. Se respectă, întârzie. Ei, și? Fetele trebuie să întârzie, altfel ce chilipir? Uite-o. Ce-o fi căutat pe strada 68? Nu mai pot. Iar în roșu.

— Hello.

— Un sfert de ceas.

— După al tău.

— După G.M. (Greenwich Meridian, pentru cine nu știe).

— Propun să mutăm meridianul.

Totdeauna am fost de părere că Dory e prea deșteaptă — reciproca nu e valabilă —, de aceea, ca să tacă, o sărut.

— Libidinosule.

— Frigido.

— Unde mergem? Plouă.

— Ai spirit de observație.

— O să am și o pneumonie. Sînt ciuciulete. Ia-mă în brațe. Ești un uricios.

Sînt. Intrăm la *Sport Hause*. (Nici n-am avut unde să parchez: iar demonstrații politice. Doamne, și pe ploaie!). Box, urlete, arcade, sînge, înghesuială. Pe la 11 sîntem la mine. TV: Consumați „Goo-Bee-Goo“! Ne pupăm și... Hotărît, amorul fizic nu e pasiunea Dory-ei... Ș.a.m.d.

Totul merge repede: mașina, („Gonești ca un nebun, Ollie“, spune Jennie în *Love Story*), viața, iubirea, verbul.

Erich Segal nu vine cu nimic nou. El apasă doar pe accelerator pînă în fund. La pagina 2 se cunosc, la 5 se sărută, la 10 se iubesc deja de mult, la 15 fac amor și la 20 o cere de soție. Oliver — eroul — o ironizează la un moment dat pe Jennie, eroina, că l-a citit pe Proust. Ceea ce face E. Segal este anti-proustianism feroce. Pentru o chestie care arhi-subtilului snob i-ar fi luat pe puțin 15.000 de pagini fără alineate, snobul trepidant de tip americanesc, snob al vitezei, are nevoie de o duzină. (McLuhan: Ce să ne mai pierdem anii în

* Remarcabilă traducerea lui B. Brezianu din *Secolul 20*.

bibliotecii? Vom învăța scurt, căscind ochii la televizor). America tinde spre iubirea francă și dreaptă, iubirea Concorde, iubirea supersonică, spre romanul supersonic, care crește, ca la noi Făt-Frumos, într-o filă cât alte-le-n 100. De ce așa zor? Pentru că nu e timp; ne temem de Apocalipsă. După 25 de ani devii „burghez”, nu mai ai când iubi. Sentimentele pe-ndelete sînt de domeniul trecutului. Și, în definitiv, și Dafnis și Chloe au evoluat fulgerător. Dar dacă e să revendicăm iubirea „modernă”, iubirea americană, iubirea *țac-pac* de la exemple clasice, sînt berechet: mult a curtat-o Romeo pe Julia? I-a lipsit lui Tristan intrepiditatea, de la alfa la omega? Îi putea reproșa Manon lui Des Grieux prolixitatea preludiilor?

Iată deci greci, englezi și francezi iubind à l'américaine *avant la lettre*. Între iubire și goană — sau prigoană — nu e incompatibilitate (dacă Ibrăileanu sau Ladima ne-ar dezminți, cred că Julien Sorel și Jim ne-ar susține).

Erich Segal semnifică una din calitățile incontestabile ale scrisului american: *ritmul*.

O altă pedală pe care apasă el este *melodrama*. Flerul (E. S. e inteligent, asta se vede; chit că pozcur și infatue — cum îi stă bine unui amant al Fortunei) l-a avertizat că într-o lume în care tragicul ia forma haoticului, în care durerea se întrușchipează în absurd, omul are nevoie de tristeți comestibile, rezonabile, tradiționale. „Sfîșietorul” trebuie atenuat — consideră mentalitatea epică reprezentată de E. S. — căci dacă și literatura va da bătaie de cap și seisme cardio-afective, ne vom neurasteniza. E trebuință de povești triste cu discernă-mînt, aprige cu socoteală, zguduitoare nu din cale-afară, istorioare care să ne zmulgă lacrimi, dar să nu ne cutremure, trebuie să ne păstrăm *cold blood*. Există, deci, o resurrecție a melodramei. El o iubește, ah, ea îl iubește, ah, totul e sportiv, curat și frumos, o.k., merge strună ca un automat dintr-un bar, dar, netam-nesam, deus-ex-machina, ea moare. (De fapt, netam-nesamul e principiul șocului cathartice. În termeni „sorescieni”, cînd ți-e lumea mai dragă, vine pe capul tău destinul). „Ce păcat. Ce frumos ar fi fost dacă nu murea”. (Reamintim că, prin tradiție, între Eros și Thanatos, e o relație directă pe plan literar. Vezi Tristan, Julieta, Manon, Bovary, Karenina, Caty Zănoagă — în special femeile sucombă de amor —, Inginerul lui Petru Popescu. E și normal. Dragostea e simbol al plenitudinii vitale, ea mișcă soare și stele. Senilizarea ei ar fi o aberație, plus o crimă de lés-esthétique: Bovary bunică? Julieta cu tirlic. Deci *homo amans* trebuie ucis prompt; dacă se poate, în brațele sau preajma iubitei).

Revenind, Oliver se iubește cu Jennie total, frust, sportiv, liric și glumeț, camaradereste și trușete, dar ea se stinge, lăsîndu-l neconsolat, în brațele, cităm: „lu babacu”, împreună cu cei circa 100 de milioane de cititori ai preajmiceii povești a lui Oliver și a Jennie-i sale.

Erich Segal e spiritual, are replică (o probă e și anecdota! președintele Nixon i-ar fi spus: D-le Segal, organizația Detașamentul *Păcii* are nevoie de *dragoste*, la care el: D-le Președinte, *dragostea* are nevoie de *pace*). Sigur, de aici pînă la Chamfort e ceva cale; dar cu vitezele astea...

Retorica e linșată. „Ca pe stradă, ca la colț, ca pe stadion, ca la cafenea”. Să fim atenți. E. S. afectează a o rupe cu orice vîd de afectare, dar de fapt practică una nouă: afectarea oralității, a vulgarității de bun-simț, îngăduite, degajată și zglobie. Eroul clasic declama: O, e departe de mine chemarea pentru aceste lucruri!, cel modern zicea: Puțin mă interesează!, eroul lui Segal scurtează: Mi se filiiie! Dacă despre proza lui Twain s-a spus că e un *festin* al inteligenței, cartea lui Erich Segal o citești cum ai minca cîrșe. E tonică, are vitamina voioșiei și a tristeții, și nu îngrășă**.

Cît adevăr aduce această *story*? E. S. declară că a scris despre dragoste și moarte (Interviu în *Express*). De acord, cu o notificare: ne sutor ultra, crepîdam***. Pentru americani, pentru occident în genere, acest best-seller e un duș de puritate. Într-o lume în care femeia goală nu mai e nici obiect de contemplare, nici mister, nici tabu, nici obsesie, ci marfă, concretă sau tipografică, într-o lume nu de trei ori, dar cel puțin o dată nebulă, în care despuierca și tatuajul

** Dacă Holden Caulfield ar fi scris, n-ar fi făcut-o altfel.

*** Pe românește: lungul nasului.

sînt la ordinea zilei, într-o lume tînă ră care ar vrea să vrea dar nu ştie ce, în care amorul, de liber ce e, s-a pulverizat şi nu găseşte matcă, o asemenea istorie în care El o Iubeşte PUR şi SIMPLU pe Ea, fără perversităţi sau acuplări năucitoare, e un trăsnet care mîngîie şi alină. (Ceea ce pentru noi nu e, însă, nici o noutate).

Dar să nu depăşim limitele, d-le Segal. Cartea avea premisele succesului brusc şi brut, filmul a turnat gaz peste foc şi gloria i s-a-ntins ca ciurma. Însă succesul brusc e brut, fluturii sînt superbi şi trăiesc cîteva zile. Lucrarea lui Segal e *Un bărbat şi o femeie* la modul american şi *teenager*. (La noi, o Sănziana Pop sau un Petru Popescu pot da, şi au dat, cu teme şi în manieră relativ similare, texte net superioare. Dar noi nu scriem englezeşte şi n-avem, nu vrem să învăţăm, o tactică a tam-tamului internaţional. E mai bun, poate spune cineva cu mîna pe inimă, *Love Story* decît *Prins*?) Ea poate rămîne ca un document pentru o Americă văzută în roz, cu o picăţea neagră; pn document pentru dorul de dragoste cristalină; un document de stil zvînturat (stil „nu mai pot”, stil care se filfîie) de o candidă trivialitate. Un document care poate emite pretenţii pentru astăzi şi mîine, fiindcă poimîine se va patina.

GEORGE PRUTEANU

COLECȚIA „LYCEUM” și educația tinerei generații

Înființată în anii din urmă în scopul tipăririi operelor fundamentale pentru istoria literaturii și culturii românești necesare a fi cunoscute de tineretul școlar, colecția LYCEUM de la Editura „Albatros”, (totalizînd în prezent aproape 120 de titluri editate) și-a conturat, atît prin problematica abordată, cît și prin calitatea lucrărilor publicate, un loc de prestigiu în viața noastră literară. În diversitatea tematică a aparițiilor își găsesc expresia orientările formative majore ale învățămîntului literaturii naționale din licee, racordate, firesc, la cerințele celei mai presante ale actualului stadiu de dezvoltare și perfecționare a școlii românești. Reușitele incontestabile ale colecției sînt marcate de larga popularitate de care se bucură cărțile scoase la LYCEUM în lumea școlii — și nu numai aici. Conștiința datoriei față de ce s-a realizat pînă acum pare un angajament legitim că sarcinile de perspectivă vor fi onorate pînă la capăt.

La nivelul mării răspunderi sociale și culturale pe care o implică traducerea în viață a Programului de educație comunistă inițiat de partid, se impune o abordare bine chibzuită a acțiunii de punere în circulație, sub semnul valențelor lor educativ-formative, a celor mai reprezentative creații din patrimoniul național. Ea este solicitată, totodată, de spiritul, orientarea și conținutul programei noi de literatură care se aplică, treptat, în licee, începînd cu anul școlar 1971—1972. Motiv pentru a invita la consecvență și fermitate editorială.

Deși nu de exemple ducem lipsă, nu într-un exemplu ori altul stă întreaga măsură a fenomenului semnalat. Totuși cîteva referiri vor permite să se înțeleagă mai bine situațiile de principiu, pe care le vizăm. Una dintre ele are în vedere perioada veche a literaturii. Este momentul să fie înglobate într-o lucrare de sinteză contribuțiile celor dintîi texte în limba română și ale literaturii religioase, prezentate prin intermediul unui aparat critic de înaltă ținută științifică, în lumina materialismului dialectic și istoric și în perspectiva, indicată de programa școlară, a aportului acestora la „dezvoltarea limbii și literaturii române și la formarea ideii unității poporului nostru”. O carte sintetică consacrată scriitorilor pașoptiști și poeziei patriotice din epoca respectivă este foarte așteptată. Alt volum ar putea fi dedicat curentelor literar-artistice din literatura și cultura română și universală, ideilor critice de-a lungul timpului, de la noi și de peste hotare. Volumele la care ne referim ar avea menirea să afirme un punct de vedere marxist-leninist, explicînd largului public cititor al colecției esența fenomenului literar cu argumente ideologice, politice, adică, în ultimă instanță, cu adevărat științifice.

Avînd drept punct de referință recentul program de acțiune în domeniul muncii politico-ideologice și cultural-educative adoptat de partid, LYCEUM ar putea include în planurile editoriale și lucrări care pot lua atitudine, de pe pozițiile esteticii marxist-leniniste, față de anumite fenomene din mișcarea de idei a culturii

române, cum ar fi polemica Maiorescu-Gherea, mișcările avangardiste, gîndirismul. Ținînd seama de cititorii la care se adresează colecția, redactorii și colaboratorii ei sînt datori să discute și să respingă concepțiile eronate sau nocive, străine ideologiei noastre printr-o argumentare științifică, riguroasă, competentă. Simpla blamare sau detestare, ca și ignorarea voită nu pot rezolva o problemă atît de complexă și mai ales complicată. Credem că a trecut vremea în care profesorul critica lucrările cu mesaj anacronic fără să le fi citit vreodată, iar elevul le critica și mai aspru fără să fi auzit măcar de conținutul lor.

Cu privire la literatura actuală, LYCEUM trebuie — socotim — să publice operele de frunte ale celor mai de seamă scriitori de azi, opere care, îndeosebi prin pregnanța semnificațiilor ideologice ale imaginii literare, își aduc contribuția la formarea conștiinței socialiste a tineretului. Aici apare necesitatea unei *evaluări competente*, întrucît, cum bine observa G. Călinescu, „arta este într-adevăr ideologie, însă o ideologie specifică exprimată concret, spre deosebire de ideologia teoretică, exprimată conceptual. Noi putem lăuda — remarcă mai departe prestigiosul istoric și critic literar — ca juste ideile puse în gura unui erou, totuși nu vom declara pe autor artist dacă ideologia sa n-a devenit creație”. Altfel apare riscul unei înțelegeri necorespunzătoare a fenomenului artistic contemporan de către elevi.

Slujitorii școlii așteaptă, pe bună dreptate, publicarea unor volume de „studii” sadoveniene, argheziene, blagiene etc. (după promițătorul început făcut cu „Studii ominesciene”), a unei culegeri de „poezie revoluționară” și a unui florilegiu de texte critice asupra creației literare de astăzi. Ni se pare oportună, în fine, editarea în românește, la LYCEUM, a operelor cele mai semnificative ca valoare ideologico-estetică, ale scriitorilor reprezentanți ai naționalităților conlocuitoare, solicitate, altminteri, și de pevederile programei analitice, ediția 1971.

Cîteva considerații asupra modului în care sînt examinate și interpretate operele literare tipărite la LYCEUM sînt necesare. Prin felul de a fi concepute, unele prefete și studii nu ajută la configurarea unei impresii la nivelul celei științifice fundamentale. Consecințe negative asupra formației ideologice și literare a liceenilor au acele prefete concepute unilateral, care nu au reușit să clarifice în suficientă măsură limitele ideologice ale concepției despre lume și viață a unor autori ca Argezi, Cezar Petrescu, Sadoveanu, Blaga, I. Barbu, Camil Petrescu. Pot fi date și cazuri de prefete intelectualiste, făcînd concesii estetismului (ca, de pildă, cele închinatelor unor direcții, orientări și curente literare „la modă”), care ignorau că atributul „pentru elevi” se referă atît la textul literar, cît și la aparatul critic, ce trebuie să fie un sprijin real pentru tînărul lector dornic să afle, să instruiască.

Alteori prefătorul alege, școlărește, o singură dimensiune a operei sau o imagine de excepție a scriitorului examinat, pe care le prezintă ca latură esențială, ori recrează un autor și o lucrare după niște tipare preconceptuate de el, răsturnînd, retușînd voluntarist realitatea. Or, credem, liceenii trebuie puși în cunoștință de cauză cu adevărul istoric. În caz contrar, înlesnim exagerările, receptările deformate, înfrumusețările și suspiciunile neavenite, care sînt nocive pentru formația de mai tîrziu a cititorului matur de literatură. Editorii care tipăresc cărți pentru tineretul studios ar trebui să știe că cei cărora li se adresează sînt însetați de cultură autentică și au încredere în onestitatea aparatului critic al volumelor lecturate, caută adevărul integral, nedeformat și necontrafăcut de prejudecăți și dogmatisme. Valorile spirituale nu rămîn fixate ca într-un tablou al lui Mendeleev, dar nici nu pot fi vînturate ca grîul, după bunul plac al oricărui prefător. Caracterul subiectiv al editării se cuvine racordat cu mai multă energie la nevoile obiective ale educației socialiste. Avem în vedere, aici, stabilirea unui contact permanent cu instituțiile școlare, organizarea unor vizite la licee, sprijinirea cercurilor literare ale elevilor etc. Căci editorii, alături de profesori, sînt chemați a orienta gustul și idealurile tinerei generații și a le alimenta pe cele mai constructive fîgașuri.

VALERIU NEȘTIAN

CĂRȚI

Radu Ciobanu

„CREPUSCUL“

Autorul volumului de nuvele **După-amiaza bătrînului domn**, profesorul de literatură Radu Ciobanu, se află acum la a doua sa carte. În cronică dedicată volumului său de debut, criticul Nicolae Balotă a intuit în nuvela **După-amiaza bătrînului domn** un roman posibil, pornind de la extensibilitatea epică a subiectului. Supoziția lui Nicolae Balotă s-a dovedit exactă romanul „Crepuscul“ pornește într-adevăr de la nuvela omonimă cu titlul volumului de debut.

Titlul romanului are o netă rezonanță metaforică, el concentrînd în sine tema dispariției unei lumi, care, sub presiunea obiectivă a fluxului istoric, își cedează locul unei alte structuri sociale. Cu alte cuvinte, prozatorul examinează în romanul „Crepuscul“ amurgirea unei perioade perimate, cu tot ce implică această decisivă mutație pe plan uman. Însuși protagonistul, bătrînul avocat, dispune de valențe simbolice, deoarece este prototipul unui anumit soi de burghez care, fără să se-nchine falșilor idoli, și-a clădit o lume iluzorie, mișunînd de convenții, cum ar fi caracterul închis, evasi extra-social al familiei. „Crepuscul“ este, neîndoios, un roman social care dispune de virtutea semnificantă de a nu ceda tentației clișeeilor. Bătrînul domn simbolizează o lume sortită pieirii, iar drumul descendent al personajului nu se datorează atașamentului său față de ideologia acestei lumi, ci este, mai de grabă un fel de inadaptabilitate a individului incapabil să înțeleagă interdependența organică dintre soarta individuală și cea colectivă.

Evenimentele reale și furtunoase destramă pe rînd cetatea iluziilor în care trăiește retras avocatul. Declinul său începe, de fapt, în 1941, cînd fiul său — căruia dorea să-i transmită tradiția familiei — moare stupid, inutil, fără cea mai mică urmă a aureolei eroice. Tot ce se întîmplă de atunci încolo nu face decît să accentueze prăpastia care se cascadează, abisal, între iluzie și realitate. Neputînd să se încadreze noului ritm de viață, bătrînul domn parcurge calea tipică a degradării fizice și psihice. Lucrurile sale, considerate de preț, îi mai asigură un timp existența. Dar ce departe se află această anostă viațuire de trufia prezumtivei personalități de odinioară. Dezrădăcinat din solul conformismului său exacerbă, bătrînul domn se retrage la o mănăstire, unde fratele lui este stareț. Și — bizară situație — aici, în lăcașul liniștii și al împăcării cu sine, îl așteaptă o altă lovitură: avocatul este un ateu convins, care nu crede în mîntuirea din lumea de apoi. Discordia dintre frați întărește din nou semnificația precarității ideii de familie — cetate, familie extra-socială.

Finalul romanului reeditează reverberațiile simbolice pe care le intuim încă din titlu: bătrînul avocat vrea să încerce o reîntoarcere în lume, dar — ironia sorții — moare pe un cîmp, părăsit de toți, în timp ce de departe se aude fluierul prelung al trenului de zor, de-acum irevocabil pierdut.

Din punct de vedere structural, romanul se subdivizionează în capitoare care investighează două planuri temporale diverse. Avem de-a face, pe de o parte, cu nararea prezentului, a celui destin care constituie miezul cărții, iar pe de altă parte, acestea îi răspunde, contrapunctic un plan rememorativ. Alternanța celor două planuri ale timpului elimină eventualul handicap al monotoniei, avînd, însă, și funcționalitatea de a explicita o cale de viață interesantă, privită din interior, dar cu luciditatea prozatorului autentic.

AL. COVACI

Ion Trandafir

„SANCTUAR“

La apariția volumului de debut al lui Ion Trandafir (*Anotimp tăcînd*, 1969), criticul literar Magda Ursache de la revista „Cronica” remarcă pasiunea fauvistă pentru cromatică a acestui poet. Verdele, dominant peste tot cîmpul poetic, nu avea funcție strict decorativă, ci constituia însăși substanța elementelor unei cosmogonii de chipuri caleidoscopice, în a căror ființă poetul se ipostazia succesiv. Cu aceeași ocazie erau relevate semnele de recunoaștere ale unui univers (steaua, singele, laptele, malul, aripa, cerul, flacăra etc), care căpătau nuanțare cu fiecare poemă în parte, cît și fantezia poetului în elaborarea unor ritmuri și cîntece de joc păgîn, din care nu lipsea o anume vrăjitorie. Dar existența în paginile volumului *Anotimp tăcînd* și a unor tendințe de abstractizare a determinat pe critic să plaseze unele semne de întrebare, privind direcția evoluției ulterioare a poetului Ion Trandafir. Iată că volumul *Sanctuar*, de curînd apărut la Editura Eminescu, vine să dea un răspuns întrebărilor puse atunci.

În această carte poetul evită aglomerările de abstracțiuni în zona impresiilor coloristice, folosind o pastă densă, tonică, luminiscentă. Din versurile volumului *Sanctuar* transpare un sunet al culorilor, al verdei mai ales, care umple cu miresme tari de cîmp și de pădure spațiile dintre lucrurile și ființele puse în vibrație prin neastîmpăratul joc al fanteziei. Atîtea sulii am uitat în cerbi / că s-a deschis pămîntului o rană / și curge înserarea unei ierbi / pentru nevoia singelui de hrană / Veghem pădurea pînă vine solul / să spargă-n drum ulciorul așteptat ; / inundă timpul păsărilor golul / în verdele din care am plecat „(*Timpul păsărilor*). Sau „Răsună vîrfurile crengii / și luminează-a nai / un timp care mă ține / cu singele afară, / ud, pîn-la vis, în ploaia / copitelor de cai / după atîta strigăt / mi-i verde și mi-i seară”. (*Scutul iertat*).

Sînt parcurse fără ezitare spații învăluite în timp, într-o dureroasă aventură a spiritului spre acel locus poesis (fața dăcică a singelui, sugerează poetul), acolo unde elementele esențiale : cerul, apa, flacăra, piatra, au sensuri și efecte primordiale. Poetul nu descrie drumul parcurs, ci, din loc în loc ca de la niște papasuri, încearcă să comunice cu noi, prin strigăte încrustate de regulă în roca unor versuri scurte, cu ritmuri care amintesc de Călușari sau de jocul Arcanului. „Na ! la plug ! / la plug — / la plug ! / trei strigări dintîi / la cuc ; sau l-auzi ! focul / nu mai sună / și inelul se adună” ; sau : „Ui ! călcîie-n spic / să sece / că de ploaia-n tine zece / Ui ! cît ploaia / nu s-a dus / te bat spicele de sus. / Cum mai vine / și te sapă / paiul grîului de apă / ca un cer, / cu adiere, / dintr-o pleată / de muier. / Na ! că-i apa / pînă-n gleznă, / moare soarele de beznă”. (IAMBA).

Închipuirile sale, elaborări ale unui spirit cutremurat de febra ajungerii la esențe prin folosirea zonelor mai puțin explorate ale cuvintelor, sînt piesele din volum care transmit cel mai puternic fior. Iată cîteva exemple : „Lasă toamnă / aburi roșii / pînă să oprim cocoșii... / Să se-nchidă, / ca un singe, / pleoapa mustului / cînd plînge. // O ! cocoșii mei copaci / cu ce blană de timp / să

te-mbraci? / cînd via e deasă / și roata cuvîntului / te-aruncă / din casă; //
coaja soarelui, / măreț, / cade solzi / în părul creț, / și se lasă / din părinți /
toate relele în dinți // Calcă-n racle, / să se moaie / cerul roșu / pe butoa-
ie // Să-ți rămînă barba / lată / ca stejarul / cînd se-mbată / cu un damf / de
pivnicer, / la o pierdere de cer /" (ZILAI)

"Nu te ține de iubită, / cu mustața înflorită; / dă mai tare / pleata sură, /
pleata sură, / cu zăpada pînă-n gură. // Nu te cere / nici o fată / cu opînca
nejucată, / nu te vrea / și nu te cere / nici un sînge de muiere, / fără doar cu
ochi / de foc, / fagului ce-a ars în joc // palma udă / s-o dezmiere / cum a
curs flacăra verde / și s-a dus / pe sus jucînd, / toată frunza în pămînt". (Joc pe
flacăra).

În unele poeme din această carte cum sînt: *Adîncimea lucrurilor*, *Pămînt
tîrziu*, *Zbor pe lumină*, *Cînd totuși pregătit*, se observă o ușoară tentă de des-
cripție a lucrurilor care aruncă asupra poeziei o umbră de convențional.

Urmărind însă drumul parcurs de la ciclurile *Hylaia*, *Hylaia* și *Steaua
ascunsă din Anotimp tăcînd*, pînă la *Inchipuirile* din volumul *Sanctuar*, Ion Tran-
dafir ni se pare un poet constituit în elementele principale ale structurii sale și
sîntem îndreptățiți să așteptăm, în cărțile viitoare, cucerirea unor noi zone din
spațiile mai îndepărtate ale sufletului.

I. D. ANTONEANU

Ion Holban

Realizarea personalității, hazard sau știință?

Lucrarea prof. Ion Holban este menită să intereseze ambele sexe de toate
vîrstele și de toate profesiunile.

Este astăzi clar un fapt ce nu mai poate fi contestat: acela că, dacă ști-
ința conduce producția economică, ne apără și ne reface sănătatea fizică și
psihică cînd le-am pierdut, tot ea este aceea care trebuie să intervină constant
și amplu în procesul de formare a personalității, supremul bun al speciei
umane.

Azi personalitatea nu mai poate fi concepută ca produs al întîmplării,
nici individualizată, ci integrată în societatea căreia aparține. Această inte-
grare se face în primul rînd prin profesiune, mai ales într-o societate socia-
listă ca a noastră. Omul se formează pentru a fi un factor activ și continuu
creator pe parcursul vieții sale în societatea respectivă, căci numai astfel se
realizează pe sine ca personalitate, deci își făurește fericirea în sensul modern
al cuvîntului și totodată societatea dobîndește maximum de folos de pe urma
activității sale.

Dar omul este o entitate bio-psiho-socială, cu o anumită educație și care
trebuie condus științific astfel încît să se poată realiza deplin ca personalitate
și cu maximum de eficiență în dinamica integrării sociale. Familia, școala,
întregul complex social trebuie să acționeze în spirit strict științific în acest
scop. Ceea ce numește autorul „diagnosticul pedagogic” trebuie să fie un re-
zultat al studiilor profesorului, psihologului, medicului, părintelui ca și al „auto-
observației celui în cauză, mai ales în epoca adolescenței, cînd toate disponi-
bilitățile se conturează cu claritate și procesul integrării sociale începe prin
orientarea școlară și, ca o consecință a acesteia, prin orientarea profesională,
care nici ea nu este rigidă, ci suferă transformări, nu numai prin schimbarea
profesiunii, ci chiar și-n păstrarea aceleași profesiuni în tot cursul vieții.

Dar cartea prof. I. Holban este mai mult decît o simplă lucrare de orientare şcolară şi profesională, ridicîndu-se la un remarcabil nivel filozofic umanist.

Ideea centrală a cărţii o găsim în următorul citat succint, care ilustrează afirmaţia noastră de mai sus: „Omul trebuie înţeles şi trebuie satisfăcut. Omul nu este o maşină”. (pag. 186).

Serisă într-un stil clar şi atrăgător, ultima lucrare a prof. I. Holban se prezintă şi utilă şi plăcută la lectură.

TRAIAN N. GHEORGHIU

Emil Giurgea

„PLAIURI VRINCENE“

Prin volumul *Plaiuri vrincene*, culegere de folclor poetic întocmită de profesorul focşănean Emil Giurgea, deşi timid, se reînnoadă firul unor valoroase tradiţii etnografico-folclorice putnene de valorificare a faptelor de cultură spirituală populară. Publicat de Casa creaţiei populare a judeţului Vrancea, acesta vădeşte calitatea de a fi reprezentativ pentru foclorul literar contemporan, în constituirea căruia intră, deopotrivă, creaţii vechi şi actuale, aşa cum conştiinţa social-artistică a oamenilor acestui colţ de ţară este şi ea: trecut, prezent şi viitor. De altfel, într-o dedicaţie entuziastă dar sobră, autorul însuşi spune: „Oamenilor Vrancei care, cristalizîndu-şi întreaga lor simţire în vers şi cîntec, sporesc şi duc mai departe măiestria înaintaşilor“.

Poate că nu atît prefaţa cît materialele însele arată o valoare certă şi indică faptele folclorice mai importante surprinse în culegere. Cel puţin capitolul de epică în versuri, pentru cine vrea să cunoască situaţia baladei în Moldova, este indispensabil. Numeroasele versiuni (fie ele şi degradate) ale Mioriţei adunate din mai multe localităţi: Poieniţa-Reghiu, Paltin, Negrileşti, Rucăreni-Soveja, Arşiţa-Andriciaşu de sus dau dovada tenacităţii motivului. Iar cîntecele haiduceşti: despre Radu, despre Codreanu, cîntecul lui Morunglav, cîntecul lui Bahna (prezent în mai multe variante), al lui Mihu Copilu, despre Corbea, despre Gherghilaş, despre Ghiţă Cătănuţă, chiar despre Vilcanul sau despre Oprişanul, modifică net teza că baladele ar mai vieţui doar pînă în nord-estul Munteniei şi arată cum, în Moldova sudică, investigaţiile conştiincioase oferă rezultate surprinzătoare.

Într-un fel, chiar capitolele de lirică propriu-zisă confirmă legături temeinice cu zonele învecinate sudice, ca şi cu cele nordice.

Ar mai fi de spus că Emil Giurgea pune preţ justificat şi pe textele de pluguşor, chiar dacă — în cazul respectiv — obiceiul pe care ele îl însoţesc este mult mai folcloric decît forma în care acestea ajung. Se desprinde de aici o concepţie descorsetată de tiparele tradiţionale, ceea ce reprezintă o garanţie în plus pentru viziunea care a stat la baza colecţiei.

Acele citeva „fişe de informatori” de la sfîrşitul volumului sînt deosebit de bine venite; din păcate, fiind întocmite mai ales pentru cei ce provin doar din citeva localităţi investigate, creează impresia falsă că cercetarea s-ar fi redus mai cu seamă la anumite puncte patriarhale (sau cît mai patriarhale), ceea ce nu corespunde cu realitatea. Şi apoi, menţionarea vîrstei unor subiecţi, fără a data contactul cu ei, este numai pe jumătate folositoare.

În orice caz, volumul *Plaiuri vrâncene* depășește sigur interesul pe care l-ar putea stîrni menționarea lui în cadrul unor cît mai variate activități ale unor organisme culturale județene și se înscrie printre contribuțiile la o mai bună cunoaștere a unor realități folclorice, chiar acolo unde informația anterioară nu lipsește total.

VASILE ADĂSCALIȚEI

Carnet plastic

DRAGOȘ MORĂRESCU și „Casele memorabile bucureștene”

Sub egida Uniunii Artiștilor Plastici din România, pictorul și graficianul Dragoș Morărescu a deschis, în ajunul celei de a cincizecea aniversare a Partidului Comunist Român, o interesantă expoziție din linogravuri sub titlul „Case memorabile bucureștene”. În cele două săli de la Galeria de artă „Anfora”, artistul a etalat un număr de 38 de gravuri, majoritatea alb negru, reprezentând tot alătea case, care par o suită de aspecte pitorești bucureștene, la care s-ar adăuga și interesul pe care ochiul autorului lucrărilor sau al privitorului l-ar descoperi în înfățișarea lor arhitecturală. De fapt aceste case sînt legate de activitatea în ilegalitate a Partidului Comunist Român și de acțiunile pe care clasa muncitoare din România le-a întreprins în deceniile premergătoare constituirii partidului. Ele configurează itinerariul unei lupte, de la întrunirile cercurilor socialiste, al căror sediu era hotelul „Concordia” din Smîrdan, pînă la ziua mare a eliberării, 23 August 1944, cînd insurecția armată a fost pregătită de Comitetul Central al Partidului Comunist Român, în ședințele conspirative ținute în casa din strada Costache Burcă.

Artistul a folosit tehnica simplă a linogravurii ca să ne înfățișeze acest emoționant documentar, pentru realizarea căruia a trebuit să colinde toată aria orașului, ghidat de o documentare istorică laborioasă. Ba uneori a trebuit să scoțosească și prin arhivele care conțineau imaginile fotografice ale unor clădiri care nu mai există azi.

Această suită de case memorabile constituie omagiul pe care artistul l-a adus măreței sărbători din Mai 1971. Ele vor putea împodobi paginile unui album scos de una din casele noastre de editură, mijlocind astfel cunoașterea lor și publicului care n-a avut prilejul să viziteze expoziția.

În ceea ce privește munca artistului și posibilitățile sale, ca elemente de definire, expoziția de față ar fi un examen prea ușor. Pentru că plastica lui Morărescu e mult mai complexă și ea a fost judecată la scara altor valori. Expoziția personală de acum un an, de la galeria „Simeza”, unde a expus sculptură și grafică policromă, ne-a revelat un artist de inepuizabilă fantezie, stăpîn al mai multor tehnici, avînd cîmp de inspirație atît realitatea cît și mitologia. Artă figurativă dar fără poncife și orașe moarte, fără pașișă unor maeștri celebri. Măștile din aramă ciocănită, între care un Don Quijote și un Orfeu, erau deosebit de expresive.

În expoziția caselor memorabile sînt prezentate cinci gravuri *variante*, lucrate în tehnică combinată, care fac parte dintr-un ciclu intitulat „Memoria orașului”. Aici artistul a părăsit linia simplă și clasică a linogravurii și a trecut la decantarea acelor sinteze care proiectează în cadrele respectivului tablou viziunea personală și fiorul emoției. Aceste lucrări se apropie de exponatele de la Simeza și prezența lor e bine venită în expoziție.

O dovadă că expoziția caselor bucureștene legate de trecutul partidului înterează publicul larg, este faptul că revista „Săptămîna culturală a capitalei” publică regulat, în fiecare număr, una din lucrările lui Dragoș Morărescu.

VLAICU BÎRNA